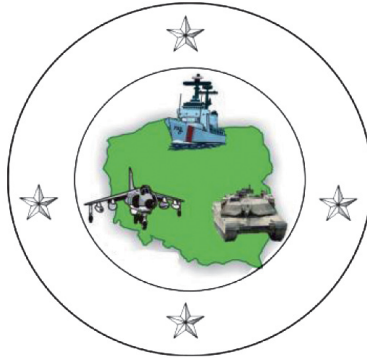

MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ
CENTRUM DOKTRYN I SZKOLENIA SIŁ ZBROJNYCH

Szkol. 923/2015

**PORADNIK DO SZKOLENIA
Z MIĘDZYNARODOWEGO PRAWA
HUMANITARNEGO
KONFLIKTÓW ZBROJNYCH
DU-7.0.1.1**

BYDGOSZCZ

2015

MINISTER OBRONY NARODOWEJ**DECYZJA Nr 134/Szkol./P3/P7
MINISTRA OBRONY NARODOWEJ**

z dnia 11.08.2015 r.

**w sprawie wprowadzenia do użytku dokumentu doktrynalnego
„Poradnik do szkolenia z międzynarodowego prawa humanitarnego
konfliktów zbrojnych” DU-7.0.1.1**

Na podstawie art. 3 ust. 1 ustawy z dnia 14 grudnia 1995 r. o urzędzie Ministra Obrony Narodowej (tekst jedn. Dz.U. z 2013 r. poz. 189 z póź. zm.), a także w związku z §1 pkt 6 lit. c i pkt 11 lit. f oraz §2 pkt 14 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 lipca 1996 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Obrony Narodowej (Dz.U. Nr 94, poz. 426 z póź. zm.), ustala się co następuje:

- §1. Wprowadza się do użytku w resorcie obrony narodowej z dniem 1 października 2015 r. dokument doktrynalny „Poradnik do szkolenia z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych” – DU-7.0.1.1, stanowiący załącznik do decyzji.
- §2. Decyzja wchodzi w życie z dniem podpisania.

/-/ Tomasz SIEMONIAK

SPIS TREŚCI

	Strona
ROZDZIAŁ 1 – WSTĘP	9 (1-1)
ROZDZIAŁ 2 – INFORMACJE OGÓLNE	
0201. Wprowadzenie.....	11 (2-1)
0202. Definicje MPHKZ	11 (2-1)
0203. Odpowiedzialność za szkolenie.....	12 (2-2)
0204. Cele szkolenia z MPHKZ.....	13 (2-3)
0205. Zasady szkolenia z MPHKZ	14 (2-4)
0206. Ocena efektów szkolenia.....	16 (2-6)
0207. Wielostronne umowy międzynarodowe dotyczące MPHKZ.....	16 (2-6)
0208. Akty prawne i umowy, których Polska nie jest stroną lub do których nie przystąpiła	16 (2-6)
ROZDZIAŁ 3 – ORGANIZACJE CYWILNE WSPIERAJĄCE UPOWSZECHNIANIE MPHKZ	
0301. Wprowadzenie.....	23 (3-1)
0302. Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca	23 (3-1)
0303. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża	25 (3-3)
0304. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca	26 (3-4)
0305. Polski Czerwony Krzyż	27 (3-5)
ROZDZIAŁ 4 – ZAŁOŻENIA EDUKACYJNE Z MPHKZ	
0401. Wprowadzenie.....	29 (4-1)
0402. Szkolenie szeregowych i pracowników wojska.....	29 (4-1)
0403. Szkolenie podoficerów.....	31 (4-3)
0404. Szkolenie oficerów	34 (4-6)
ROZDZIAŁ 5 – MATERIAŁY SZKOLENIOWE Z MPHKZ	
0501. Wprowadzenie.....	39 (5-1)
0502. Bloki tematyczne do szkolenia z MPHKZ	40 (5-2)

PODROZDZIAŁ I – WPROWADZENIE DO MPHKG

0503. Opis zajęć.....	42	(5-4)
0504. Geneza i rozwój MPHKG	42	(5-4)
0505. Cele i uzasadnienie stosowania MPHKG	45	(5-7)
0506. Zakres stosowania MPHKG	47	(5-9)
0507. Prawo do samoobrony.....	50	(5-12)
0508. Źródła MPHKG.....	52	(5-14)
0509. Zależności pomiędzy MPHKG i prawem krajowym	54	(5-16)
0510. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych w planowaniu i prowadzeniu działań zbrojnych.....	55	(5-17)
0511. Podstawy prawne udziału SZ RP w operacjach międzynarodowych	56	(5-18)

PODROZDZIAŁ II – PODSTAWOWE ZASADY MPHKG

0512. Opis zajęć.....	59	(5-21)
0513. Zasada konieczności wojskowej.....	59	(5-21)
0514. Zasada proporcjonalności.....	61	(5-23)
0515. Zasada humanitaryzmu	62	(5-24)
0516. Zasada rozróżniania	63	(5-25)

PODROZDZIAŁ III – KOMBATANCI

0517. Opis zajęć.....	65	(5-27)
0518. Definicja kombatanta	65	(5-27)
0519. Pospolite ruszenie	66	(5-28)
0520. Status kombatanta.....	68	(5-30)
0521. Szpiedzy, najemnicy i dezterterzy	69	(5-31)

PODROZDZIAŁ IV – OSOBY CHRONIONE

0522. Opis zajęć.....	72	(5-34)
0523. Personel medyczny	72	(5-34)
0524. Personel duchowny	74	(5-36)
0525. Ludność cywilna	75	(5-37)
0526. Osoby towarzyszące siłom zbrojnym.....	77	(5-39)
0527. Dziennikarze i korespondenci wojenni.....	78	(5-40)
0528. Ranni, chorzy i rozbitkowie	79	(5-41)
0529. Osoby zaginione i martwe	80	(5-42)
0530. Jeńcy wojenni	82	(5-44)

0531. Ochrona jeńców wojennych i ich prawa.....	84	(5-46)
0532. Traktowanie osób będących we władzy stron konfliktu	90	(5-52)
PODROZDZIAŁ V – MIĘDZYNARODOWY KOMITET CZERWONEGO KRZYŻA		
0533. Opis zajęć.....	91	(5-53)
0534. Rola MKCK.....	91	(5-53)
0535. Znak i logo MKCK	93	(5-55)
0536. Krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy.....	95	(5-57)
PODROZDZIAŁ VI – OBIEKTY CHRONIONE		
0537. Opis zajęć.....	98	(5-60)
0538. Obiekty cywilne	98	(5-60)
0539. Obiekty i transporty medyczne	99	(5-61)
0540. Obozy jeńców wojennych i internowanych	101	(5-63)
0541. Obiekty obrony cywilnej.....	101	(5-63)
0542. Dobra kultury	102	(5-64)
0543. Obiekty zawierające niebezpieczne siły	104	(5-66)
0544. Dobra niezbędne do przetrwania ludności cywilnej.....	106	(5-68)
0545. Ochrona środowiska naturalnego.....	107	(5-69)
0546. Miejscowości i strefy znajdujące się pod szczególną ochroną .	108	(5-70)
PODROZDZIAŁ VII – ZNAKI OCHRONNE I OZNACZENIA STOSOWANE W MPHKZ		
0547. Opis zajęć.....	110	(5-72)
0548. Znaki rozpoznawcze.....	110	(5-72)
0549. Zastosowanie znaków rozpoznawczych.....	111	(5-73)
0550. Biała flaga.....	113	(5-75)
0551. Znaki obozów jeńców wojennych i obozów dla internowanych	114	(5-76)
0552. Znak rozpoznawczy obrony cywilnej	115	(5-77)
0553. Znaki rozpoznawcze dóbr kultury	116	(5-78)
0554. Znak specjalny dla budowli i urzędzeń zawierających niebezpieczne siły.....	117	(5-79)
0555. Znak strefy sanitarnej i bezpieczeństwa	117	(5-79)
0556. Znak ONZ i znak ostrzegawczy dla obszarów zaminowanych.	118	(5-80)

**PODROZDZIAŁ VIII – REGUŁY PROWADZENIA WALKI, ZAKAZY
WYNIKAJĄCE Z MPHKZ I PRAWA KRAJOWEGO**

0557. Opis zajęć.....	119	(5-81)
0558. Środki i metody prowadzenia walki.....	119	(5-81)
0559. Zakazana amunicja	120	(5-82)
0560. Broń biologiczna	121	(5-83)
0561. Broń chemiczna.....	122	(5-84)
0562. Miny przeciwpiechotne	124	(5-86)
0563. Broń kasetowa	125	(5-87)
0564. Inna zakazana broń konwencjonalna	126	(5-88)
0565. Zakazane metody prowadzenia walki.....	129	(5-91)
0566. Represalia	131	(5-93)

**PODROZDZIAŁ IX – STOSOWANIE MPHKZ W PLANOWANIU
I PROWADZENIU DZIAŁAŃ**

0567. Opis zajęć.....	133	(5-95)
0568. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych w planowaniu i prowadzeniu działań.....	133	(5-95)
0569. Środki ostrożności w czasie ataku	135	(5-97)
0570. Zasady użycia siły	137	(5-99)
0571. Rozejm i zawieszenie broni	139	(5-101)
0572. Podstawy prawne okupacji	140	(5-102)
0573. Obowiązki państwa okupującego	142	(5-104)
0574. Zasady obowiązujące na terytorium okupowanym	143	(5-105)

PODROZDZIAŁ X – EGZEKWOWANIE MPHKZ

0575. Opis zajęć.....	146	(5-108)
0576. Wymagania wobec państw	146	(5-108)
0577. Odpowiedzialność dowódców.....	148	(5-110)
0578. Odpowiedzialność podmiotów indywidualnych.....	150	(5-112)
0579. Zbrodnie wojenne	153	(5-115)
0580. Problematyka rozkazu wojskowego.....	156	(5-118)

ZAŁĄCZNIK A – ZNAKI ROZPOZNAWCZE	159	A-1
---	-----	-----

LISTA AKRONIMÓW I SKRÓTÓW	161	LAIS-1
--	-----	--------

WYKAZ DOKUMENTÓW ŹRÓDŁOWYCH.....	163	SU-1
---	-----	------

ARKUSZ ZMIAN	166	SU-4
---------------------------	-----	------

SPIS TABEL

		Strona
ROZDZIAŁ 2 – INFORMACJE OGÓLNE		
Tabela 2-1.	Akty prawne MPHKZ	19 (2-9)
Tabela 2-2.	Dodatkowe akty prawne MPHKZ obowiązujące w Polsce	21 (2-11)
ZAŁĄCZNIK A – ZNAKI ROZPOZNAWCZE		
Tabela A-1.	Znaki rozpoznawcze	159 (A-1)

STRONA PUSTA

ROZDZIAŁ 1

WSTĘP

1. *Poradnik do szkolenia z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych* – DU-7.0.1.1 opracowano na podstawie poniższych publikacji:
 - STANAG 2449 ed. 2: *Training in the Law of Armed Conflict*, ATrainP-2 (ed A, ver 1)¹;
 - *Decyzji nr 184/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 czerwca 2012 r. w sprawie organizacji systemu kształcenia i szkolenia z „Międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych” w resorcie obrony narodowej*² (zwanej dalej „decyzją 184/MON”).
2. *Poradnik do szkolenia z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych* – DU-7.0.1.1 (zwany dalej „poradnikiem” lub oznaczany skrótową nazwą literowo-cyfrową „DU-7.0.1.1”) jest dokumentem szkoleniowym, implementującym regulacje zawarte w publikacji *Training in the Law of Armed Conflict*, ATrainP-2.
3. DU-7.0.1.1 jest dokumentem przeznaczonym do wspomagania szkolenia z międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych (MPHKZ) żołnierzy i pracowników wojska w ramach szkolenia prawnego lub taktycznego w jednostkach wojskowych oraz szkolenia uzupełniającego żołnierzy i pracowników wojska w komórkach i jednostkach organizacyjnych resortu obrony narodowej.
4. Treści zawarte w DU-7.0.1.1 mogą być wykorzystywane przez uczelnie, centra i ośrodki szkolenia wojskowego lub przez organizacje rządowe i pozarządowe do szkolenia osób, które nie należą do Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (SZ RP).

¹ Dokument ratyfikowany przez Polskę bez zastrzeżeń w dniu 21.05.2013 r.

² Dz.Urz. MON z 2012 r., poz. 221 z późn. zm.

5. Poradnik określa minimalne standardy szkolenia z MPHKZ na podstawie uzgodnień z innymi państwami Sojuszu (STANAG 2449, ed. 2). Dokument ten w żaden sposób nie ogranicza możliwości prowadzenia zajęć o wyższych standardach niż w nim wskazane.
6. Dokument będzie podlegał aktualizacji stosownie do nowelizacji decyzji 184/MON, kolejnych edycji STANAG 2449 w NATO oraz wniosków i doświadczeń zebranych w Centralnej Bazie Danych Systemu Wykorzystania Doświadczeń (CBD SWD)³.
7. Wersję elektroniczną DU-7.0.1.1, a także jednolite teksty aktów i umów dotyczących MPHKZ, umieszczono w e-bibliotece dokumentów⁴.

³ Dostęp do CBD SWD możliwy jest w sieci Mil-Wan poprzez stronę Centrum Doktryn i Szkolenia SZ.

⁴ Dostęp do e-biblioteki możliwy jest w sieci Mil-Wan poprzez stronę Centrum Doktryn i Szkolenia SZ.

ROZDZIAŁ 2

INFORMACJE OGÓLNE

0201. Wprowadzenie

W rozdziale 2. przedstawiono rozwiązania organizacyjne szkolenia z MPHKZ (odpowiedzialność, cele i zasady szkolenia), zestawiono najważniejsze umowy międzynarodowe stanowiące MPHKZ oraz przedstawiono akty prawne i umowy, których Polska nie jest sygnatariuszem.

0202. Definicje MPHKZ

1. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych stanowi część prawa międzynarodowego publicznego – systemu prawnego, którego przedmiotem jest w głównej mierze regulowanie stosunków między państwami.
2. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych to – według definicji sformułowanej przez Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża – normy międzynarodowe, ustanowione przez umowy międzynarodowe lub zwyczaj międzynarodowy, których szczególnym zadaniem jest rozwiązywanie problemów humanitarnych wynikających bezpośrednio z międzynarodowych konfliktów zbrojnych lub niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych⁵ i które z przyczyn humanitarnych ograniczają prawo stron konfliktu do swobodnego wyboru środków i metod prowadzenia działań zbrojnych lub chronią osoby i dobra, które są lub mogą być dotknięte skutkami konfliktu zbrojnego.

⁵ Wspólny art. 3 Konwencji genewskich z 1949 roku mówi o „konfliktach zbrojnych nieposiadających charakteru międzynarodowego” – patrz również sekcja 0506.

0203. Odpowiedzialność za szkolenie

1. Konwencje genewskie i protokoły dodatkowe do tych konwencji stanowią, że obowiązkiem podpisujących je krajów jest jak najszersze rozpowszechnianie treści tych dokumentów. Zobowiązania prawne Polski wynikające z MPHKG są wiążące zarówno dla SZ RP – jako podmiotu państwowego, jak i dla pojedynczych obywateli, w tym dowódców (przełożonych), żołnierzy i pracowników wojska – jako podmiotów indywidualnych państwa.
2. Sposób organizacji oraz funkcjonowania systemu kształcenia i szkolenia z MPHKG w resorcie obrony narodowej reguluje decyzja 184/MON. Zgodnie z tą decyzją:
 - a. Szef Zarządu Planowania Użycia Sił Zbrojnych i Szkolenia – P3/P7 SG WP odpowiada za koordynację edukacji z MPHKG w resorcie obrony narodowej⁶;
 - b. Dyrektor Departamentu Prawnego odpowiada za określenie zasadniczych kierunków i zadań resortu obrony narodowej w dziedzinie edukacji obywatelskiej, w tym za upowszechnianie MPHKG⁷;
 - c. Dowódca Operacyjny Rodzajów Sił Zbrojnych odpowiada za umieszczanie w Centralnej Bazie Danych Systemu Wykorzystania Doświadczeń informacji dotyczących wniosków i doświadczeń związanych z zastosowaniem norm MPHKG w sytuacjach zaistniałych podczas działań bojowych;
 - d. Dyrektor Centrum Doktryn i Szkolenia Sił Zbrojnych odpowiada za opracowanie i nowelizację dokumentów szkoleniowych SZ RP w zakresie MPHKG, z uwzględnieniem przypadków prawnych i doświadczeń z prowadzonych operacji, a także implementujących regulacje zawarte w dokumentach standaryzacyjnych NATO w części

⁶ Tekst zmodyfikowany zgodnie z zarządzeniem Nr 82 Prezesa Rady Ministrów z dnia 19 grudnia 2014 r. w sprawie nadania statutu Ministerstwu Obrony Narodowej (M.P. z dnia 13 stycznia 2015 r. poz. 32).

⁷ Jak wyżej.

- dotyczącej MPHKZ i przekazanie ich do wdrożenia w resorcie obrony narodowej;
- e. dowódcy/szefowie/dyrektorzy komórek i jednostek organizacyjnych resortu obrony narodowej odpowiadają za edukację z MPHKZ w podległych im instytucjach, zgłaszanie potrzeb w tym zakresie poza podległymi im strukturami oraz wdrożenie dokumentów w podległych jednostkach organizacyjnych, a także bieżące przekazywanie Szefowi Zarządu Planowania Użycia Sił Zbrojnych i Szkolenia – P3/P7 SG WP informacji na temat realizacji działań wynikających z opracowywania, aktualizacji i wdrożenia dokumentów standaryzacyjnych.
3. Doradcy prawni wspierają szkolenie z MPHKZ prowadzone przez dowódców lub instruktorów zarówno podczas szkolenia w ramach przedmiotu „Szkolenie prawne”, jak i „Szkolenie taktyczne”.

0204. Cele szkolenia z MPHKZ

1. Do podstawowych celów szkolenia z MPHKZ należą:
 - dostarczenie żołnierzom i pracownikom wojska niezbędnej wiedzy wymaganej do realizacji zadań zgodnie z MPHKZ,
 - uświadomienie zagrożenia odpowiedzialnością karną ponoszoną z tytułu naruszenia MPHKZ,
 - nabycie przez żołnierzy i pracowników wojska zdolności koniecznych do właściwego zastosowania MPHKZ i odpowiedniego reagowania,
 - umożliwienie dowódcom rozwiązywania problemów dotyczących właściwego zastosowania MPHKZ i podejmowania odpowiednich decyzji,
 - uświadomienie dowódcom i oficerom sztabów ograniczeń wynikających z MPHKZ oraz konieczności ich uwzględniania podczas procesu planowania, przygotowania i prowadzenia działań.
2. Szczegółowe cele szkolenia z MPHKZ zawarto w rozdziale 4.

0205. Zasady szkolenia z MPHKZ

1. Podczas szkolenia z MPHKZ należy stosować poniższe zasady i wytyczne:
 - a. Szkolenie obejmuje cały stan osobowy. Szkolenie sił wydzielonych do działań sojuszniczych lub koalicyjnych przeprowadza się przed ich przemieszczeniem na teatr działań oraz kontynuuje podczas trwania działań.
 - b. Szkolenie należy prowadzić na wszystkich poziomach kształcenia i szkolenia wojskowego (zbiorowego i indywidualnego) oraz podczas ćwiczeń i treningów.
 - c. Zakres tematyczny szkolenia należy dostosować do zakresu odpowiedzialności i zadań szkolonych, a poziom szczegółowości – do stopni wojskowych (korpusu osobowego) grupy szkoleniowej.
 - d. Podstawowy zakres zagadnień MPHKZ dla całego stanu osobowego został przedstawiony w sekcji 0402.
 - e. Oficerowie i podoficerowie muszą posiadać bardziej szczegółową wiedzę z zakresu MPHKZ. Program szkolenia oficerów i podoficerów przedstawiono w sekcjach 0403 i 0404.
 - f. Od niektórych osób funkcyjnych może być wymagany bardziej specjalistyczny zakres znajomości MPHKZ niż ten, który określono w niniejszym poradniku. Tego typu kształcenie realizowane jest w uczelniach wojskowych, centrach lub ośrodkach szkolenia, a nie w ramach szkolenia prawnego lub taktycznego w jednostkach wojskowych. Taką grupę stanowią m.in.:
 - dowódcy oddziałów/pododdziałów, dowódcy okrętów;
 - starsi lub główni specjaliści;
 - doradcy prawni;
 - personel medyczny;
 - Żandarmeria Wojskowa;
 - specjaliści targetingu i personel komórek targetingu;

- żołnierze zajmujący się przesłuchiowaniem zatrzymanego personelu;
 - piloci statków powietrznych;
 - personel duchowny;
 - żołnierze Wojsk Specjalnych.
- g. Szkolenie powinno być prowadzone przez właściwie przygotowanych i wyszkolonych wykładowców.
- h. Szkolenie powinno obejmować scenariusze, ćwiczenia oraz praktyczne zajęcia w terenie. Przygotowując jednostki i ich sztaby do udziału w operacjach sojuszniczych lub koalicyjnych, szczególny nacisk należy położyć na praktyczną część danego szkolenia.
- i. Podczas organizowania szkolenia powinno się, w miarę możliwości, współpracować z Międzynarodowym Ruchem Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca lub Polskim Czerwonym Krzyżem.
- j. Na wszystkich poziomach dowodzenia należy oceniać efekty szkolenia, a zebrane doświadczenia i wnioski wykorzystywać do modyfikowania programów szkolenia.
2. Decyzja 184/MON nakazuje, aby w szkoleniu wykorzystywać kazusy prawne z zakresu MPHKZ, zapewniając możliwość analizy rzeczywistych zdarzeń i określenia zasad postępowania w przypadku zaistnienia podobnych sytuacji. Wykorzystanie kazusów prawnych pozwala na doskonalenie form i metod szkolenia.
3. Zakres wiedzy przekazywanej podczas szkolenia należy na bieżąco uzupełniać o informacje dotyczące umów międzynarodowych, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, a także o doświadczenia z prowadzonych operacji zebrane w CBD SWD.

0206. Ocena efektów szkolenia

1. Efekty szkolenia z MPMKZ podlegają weryfikacji. Sprawdzenie to musi uwzględniać aktualne potrzeby danej grupy szkoleniowej, a jednocześnie być zgodne z obowiązującymi dokumentami w tym zakresie. Oceny wiedzy szkolonego personelu należy dokonywać w salach lekcyjnych (przeprowadzanie testów pisemnych) oraz poprzez praktyczną realizację określonych scenariuszy.
2. Wnioski i doświadczenia mogące przyczynić się do usprawnienia szkolenia z MPMKZ powinno się upowszechniać za pośrednictwem CBD SWD.

0207. Wielostronne umowy międzynarodowe dotyczące MPMKZ

1. Zestawienie zasadniczych aktów prawnych i umów międzynarodowych dotyczących MPMKZ – zgodnie ze STANAG 2449 – zawiera tabela 2-1. Z uwagi na współwystępowanie polskich i angielskich skrótów tych aktów prawnych w poradniku zastosowano skróty angielskie zgodne z ATrain-P2.
2. W tabeli 2-2 zamieszczono zestawienie innych umów międzynarodowych dotyczących MPMKZ, których stroną jest Rzeczpospolita Polska, a nieujętych w STANAG 2449 (wg stanu prawnego na dzień opracowania podręcznika).

0208. Akty prawne i umowy, których Polska nie jest stroną lub do których nie przystąpiła

1. Konwencja o broni kasetowej z 2008 r.

W dniu 12 grudnia 2008 r. w Oslo ponad 100 państw podpisało Konwencję CCM 2008. Oficjalnie prawo o zakazie użycia amunicji kasetowej weszło w życie 1 sierpnia 2010 r. Polska, obok m.in. Stanów Zjednoczonych, Rosji, Białorusi, Indii, Izraela, Turcji, Ukrainy i Chin nie została sygnatariuszem konwencji CCM 2008 i nie jest związana tym zakazem. Stanowisko Ministerstwa Spraw Zagranicznych⁸ Rządu RP w sprawie amunicji kasetowej jest następujące:

⁸ Źródło: <http://www.msz.gov.pl>.

- a. Negocjacje ws. instrumentu prawnomiędzynarodowego, przyczyniającego się do ograniczenia skutków humanitarnych spowodowanych zastosowaniem amunicji kasetowej, toczone były równolegle na dwóch forach: genewskiej konferencji nt. konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych rodzajów broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienie lub mające niekontrolowane skutki (tzw. konwencja CCW) oraz w ramach inicjatywy politycznej tzw. procesu z Oslo, w wyniku którego 30 maja 2008 r. przyjęty został tekst *Konwencji o broni kasetowej*. Konwencja została otwarta do podpisu w Oslo 2 grudnia 2008 r. Do tej pory Konwencję podpisało 108 państw, a jej ratyfikacji dokonały 84 państwa.
- b. Amunicja kasetowa powodująca nieakceptowalne skutki humanitarne, w szczególności bez zdolności samolikwidacji lub samoneutralizacji, powinna być zakazana. Z drugiej strony w niektórych państwach uznaje się prawo do stosowania nowoczesnej amunicji kasetowej o wysokich parametrach niezawodności w celach obronnych.
- c. W 2011 r. w ramach konwencji CCW Polska brała udział w pracach zakończonych niepowodzeniem Uczestniczyła również w spotkaniach procesu z Oslo, ale nie przystąpiła do *Konwencji o broni kasetowej*. Problem stosowania amunicji kasetowej powinien znaleźć rozwiązanie zapewniające udział największych światowych użytkowników, posiadaczy i producentów amunicji kasetowej. Dopiero przyjęcie powszechnie obowiązujących ograniczeń przez te państwa przyczyni się do poprawy sytuacji humanitarnej. Pomimo szerokiego poparcia i uznania, jakie zyskała *Konwencja o broni kasetowej*, Polska nie jest gotowa zaakceptować płynących z niej zakazów oraz zobowiązań.
- d. Podobne stanowisko prezentują niektóre kraje Unii Europejskiej oraz m.in. USA, Federacja Rosyjska, Republika Korei, Brazylia, Turcja, Izrael, Indie, Chiny i Pakistan. Z wojskowego punktu widzenia amunicja kasetowa jest bardzo skutecznym środkiem walki, nieposiadającym obecnie alternatywy.

2. Polska nie ratyfikowała dwóch aktów prawa międzynarodowego:
 - a. *Traktatu o handlu bronią* z 2 kwietnia 2013 (dokument został podpisany przez Polskę w dniu 2 lipca 2013 r., a obecnie prowadzone są prace zmierzające do jego ratyfikacji);
 - b. *Międzynarodowej konwencji o zwalczaniu rekrutacji, wykorzystywania, finansowania i szkolenia najemników* przyjętej przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w dniu 4 grudnia 1989 r. (konwencja ta została podpisana przez przedstawiciela RP w dniu 28 grudnia 1990 r.).
3. Pomimo że żaden obowiązujący akt prawny nie wskazuje jednoznacznie na formalne wprowadzenie deklaracji petersburskiej i haskiej do systemu prawnego RP, to z tych deklaracji należy wyprowadzać normy mające obecnie charakter zwyczajowy i uznać ich obowiązywanie w systemie prawnym RP. Obie deklaracje zakazują używania broni powodującej nadmierne cierpienie, a w MPHKG istnieje podstawowa norma zakazująca zadawania obrażeń powodujących takie cierpienie. Omawiane deklaracje nie były ani umowami międzynarodowymi, ani aktami prawa krajowego. Ich znaczenie polega na wyrażeniu norm, które mają obecnie charakter zwyczajowy. Międzynarodowe prawo zwyczajowe jest źródłem prawa międzynarodowego na równi z prawem traktatowym. Normy zwyczajowe wynikające z tych deklaracji mają moc także wobec Polski (*vide* art. 9 Konstytucji RP⁹).

⁹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 Nr 78, poz. 483, z późn. zm.).

Tabela 2-1. Akty prawne MPHKG

Lp.	Nazwa dokumentu	Skrót
1.	<i>Konwencja o broni kasetowej</i> , 2008 r. ¹⁰	CCM 2008
2.	<i>Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 roku dotyczący przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego</i> (protokół III), 2005 r.	AP III 2005
3.	<i>Protokół fakultatywny do „Konwencji o prawach dziecka” w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne</i> , Nowy Jork 2000 r.	Opt Prot CRC 2000
4.	<i>Drugi protokół do „Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego”</i> , Haga 1999 r.	Hague Prot 1999
5.	<i>Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego</i> , 1998 r.	ICC Statute 1998
6.	<i>Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i transferu min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu</i> , 1997 r.	AP Mine Ban Conv 1997
7.	<i>Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów</i> , 1993 r.	CWC 1993
8.	<i>Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki</i> , 1980 r. (poprawiony art. 1 z 21 grudnia 2001 r.)	CCW 1980/ CCW Amdt 2001
9.	<i>Protokół do konwencji CCW w sprawie niewykrywalnych odłamków</i> (protokół I do konwencji CCW), 1980 r.	CCW Prot I 1980
10.	<i>Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia min, min-pułapek i innych urządzeń</i> (protokół II do konwencji CCW), 1980 r. (protokół II ze zmianami z 1996 r.)	CCW Prot II 1980
11.	<i>Protokół w sprawie zakazów lub ograniczeń użycia broni zapalających</i> (protokół III do konwencji CCW), 1980 r.	CCW Prot III 1980
12.	<i>Protokół w sprawie oślepiającej broni laserowej</i> (protokół IV do konwencji CCW), 1995 r.	CCW Prot IV 1995
13.	<i>Protokół o wybuchowych pozostałościach wojennych do „Konwencji o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki”</i> (protokół V do konwencji CCW) z 2003 r.	CCW Prot V 2003

¹⁰ Polska nie jest sygnatariuszem tej konwencji, patrz: sekcja 0208.

Lp.	Nazwa dokumentu	Skrót
14.	<i>Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół II), 1977 r.</i>	AP II 1977
15.	<i>Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r. dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych (protokół I) z 1977 r.</i>	AP I 1977
16.	<i>Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich, 1977 r.</i>	ENMOD Conw 1977
17.	<i>Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, 1972 r.</i>	BWC 1972
18.	<i>Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego do „Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego”, Haga 1954 r.</i>	Hague Prot 1954
19.	<i>Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Haga 1954 r.</i>	Hague Conv 1954
20.	<i>Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych i chorych w armiach czynnych (I konwencja genewska), 1949 r.</i>	GC I 1949
21.	<i>Konwencja genewska o polepszeniu losu rannych, chorych i rozbitków sił zbrojnych na morzu (II konwencja genewska), 1949 r.</i>	GC II 1949
22.	<i>Konwencja genewska o traktowaniu jeńców wojennych (III konwencja genewska), 1949 r.</i>	GC III 1949
23.	<i>Konwencja genewska o ochronie osób cywilnych podczas wojny (IV konwencja genewska), 1949 r.</i>	GC IV 1949
24.	<i>Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa, 1948 r.</i>	Genocide Convention 1948
25.	<i>Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, 1925 r.</i>	Geneva Gas Prot 1925
26.	<i>Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej (IV konwencja haska), Haga 1907 oraz Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej stanowiący załącznik do konwencji (tzw. regulamin haski z 1907 r.)</i>	Hague Reg 1907

Lp.	Nazwa dokumentu	Skrót
27.	<i>Deklaracja haska o zakazie używania na wojnie kul rozszerzających się lub rozplaszczających, Haga 1899 r.</i> ¹¹	Hague Declaration 1899
28.	<i>Deklaracja petersburska o zakazie używania małokalibrowych pocisków eksplodujących, 1868 r.</i> ¹²	Petersburg Decl 1868

Tabela 2-2. Dodatkowe akty prawne MPMKZ obowiązujące w Polsce

Lp.	Nazwa dokumentu
1.	<i>Traktat o handlu bronią z 2 kwietnia 2013</i> ¹³
2.	<i>Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciwko ludzkości, Zgromadzenie Ogólne ONZ 1968</i>
3.	<i>Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej, Londyn 1945</i>
4.	<i>Protokół dotyczący przepisów o akcji wojennej łodzi podwodnych ustalony w części IV traktatu londyńskiego z dnia 22 kwietnia 1930 r., Londyn 1936</i>
5.	<i>Konwencja o pewnych ograniczeniach w wykonywaniu prawa zdobyczy podczas wojny morskiej, Haga 1907</i>
6.	<i>Konwencja o przerabianiu statków handlowych na okręty wojenne, Haga 1907</i>
7.	<i>Konwencja o postępowaniu ze statkami handlowymi nieprzyjaciela na początku działań wojennych, Haga 1907</i>
8.	<i>Konwencja o bombardowaniu przez morskie siły zbrojne w czasie wojny, Haga 1907</i>
9.	<i>Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej, Haga 1907</i>
10.	<i>Konwencja o rozpoczęciu kroków nieprzyjacielskich, Haga 1907</i>
11.	<i>Konwencja w sprawie okrętów szpitalnych, Haga 1904</i>

¹¹ Patrz sekcja 0208.

¹² Jak wyżej.

¹³ Dokument został podpisany przez Polskę w dniu 2 lipca 2013 r. Obecnie prowadzone są prace zmierzające do jego ratyfikacji. Źródło: strona internetowa Ministerstwa Spraw Zagranicznych.

STRONA PUSTA

ROZDZIAŁ 3

ORGANIZACJE CYWILNE

WSPIERAJĄCE UPOWSZECHNIANIE MPHKG

0301. Wprowadzenie

W rozdziale opisano organizacje cywilne wchodzące w skład Międzynarodowego Ruchu Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (MRCKiCP), które promując zachowania humanitarne, wspierają upowszechnianie norm MPHKG.

0302. Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy

1. Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy to największy ogólnoświatowy ruch humanitarny. Jest organizacją międzynarodową, którą tworzą trzy niezależne od siebie organizacje humanitarne posiadające odrębne mandaty, statuty i struktury organizacyjne. Częściami składowymi MRCKiCP są działające na szczeblu międzynarodowym Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK) i Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Federacja) oraz krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycy, w tym PCK.
2. W swoich działaniach na świecie MRCKiCP kieruje się siedmioma podstawowymi, stałymi i nieulegającymi wpływom aktualnych ideologii zasadami. Przedstawiono je poniżej.
 - a. Humanitaryzm – niesienie pomocy rannym na polu bitwy – bez wywoływania antagonizmów między nimi – oraz podejmowanie wysiłków zarówno na płaszczyźnie międzynarodowej, jak i krajowej w celu zapobiegania we wszelkich okolicznościach cierpieniom ludzkim i ich łagodzenia. Ochrona życia i zdrowia oraz zapewnienie poszanowania osobowości człowieka. Przyczynianie się do wzajemnego zrozumienia,

- przyjaźni i współpracy oraz do trwałego pokoju między wszystkimi narodami.
- b. **Bezstronność** – stanowisko zakładające zajmowanie się wyłącznie niesieniem pomocy cierpiącym, skupienie się na ich potrzebach i udzieleniu pierwszeństwa w najbardziej nagłych przypadkach – bez kierowania się osobistymi przekonaniem czy uprzedzeniami związanymi z narodowością, rasą, wyznaniem, pozycją społeczną czy poglądami politycznymi.
 - c. **Neutralność** – powstrzymywanie się od uczestnictwa w działaniach zbrojnych oraz – w każdym momencie – w sporach natury politycznej, rasowej, religijnej lub ideologicznej w celu zachowania powszechnego zaufania do MRCKiCP.
 - d. **Niezależność** – stowarzyszenia krajowe, służąc pomocą władzom publicznym w ich działalności humanitarnej i podlegając prawu obowiązującemu w ich państwach, korzystają z niezależności od tych władz i samodzielności pozwalającej im na działania w każdym momencie, zgodnie z zasadami MRCKiCP.
 - e. **Dobrowolność** – nieprzymusowe niesienie pomocy, bez kierowania się chęcią osiągnięcia jakiegokolwiek korzyści.
 - f. **Jedność** – w każdym kraju działa tylko jedno stowarzyszenie Czerwonego Krzyża albo Czerwonego Półksiężyca otwarte dla wszystkich i obejmujące swą działalnością obszar całego kraju.
 - g. **Powszechność** – MRCKiCP obejmuje swoją działalnością cały świat, a wszystkie stowarzyszenia mają równe prawa i obowiązek niesienia sobie wzajemnej pomocy.
3. Organizacje wchodzące w skład MRCKiCP utrzymują stałe kontakty z siłami zbrojnymi w celu koordynacji działalności humanitarnej w zakresie upowszechniania MPHKS i współpracy w podejmowaniu niezbędnych działań w odpowiedzi na skutki klęsk żywiołowych i katastrof oraz konfliktów zbrojnych. Podstawę tej współpracy stanowią wytyczne Rady Delegatów

przyjęte w 2007 roku (Rezolucja nr 3). Zgodnie z wytycznymi w relacjach MRCKiCP z siłami zbrojnymi najważniejsze jest przestrzeganie zasad niezależności, neutralności i bezstronności w działaniach humanitarnych¹⁴.

0303. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża

1. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża to międzynarodowa organizacja humanitarna z siedzibą w Genewie. Jej głównym celem działania jest promowanie zachowań humanitarnych podczas konfliktów zbrojnych, a podstawowym zadaniem – zapewnienie ochrony i niesienie pomocy cywilnym i wojskowym ofiarom konfliktów zbrojnych (o charakterze międzynarodowym i nieposiadających charakteru międzynarodowego) na zasadzie neutralności i bezstronności.
2. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża stanowi centrum informacji o jeńcach, osobach internowanych i zaginionych. Podczas wojny może występować, z upoważnienia stron walczących, w roli mocarstwa opiekuńczego¹⁵ (jeśli inne nie zostało wyznaczone), mediatora i pośredniczyć w wymianie jeńców, rannych i chorych.
3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża uczestniczy w przygotowywaniu projektów nowych konwencji dotyczących MPHKZ, a dotychczasowym efektem działań komitetu jest większość obecnie obowiązujących przepisów MPHKZ, a w szczególności konwencje genewskie i ich protokoły dodatkowe oraz konwencje haskie.
4. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża od reszty organizacji tworzących ruch różni się tym, że posiada mandat zapewniający jego członkom bezpieczeństwo podczas udzielania pomocy humanitarnej w czasie konfliktów zbrojnych (zgodnie z art. 9 konwencji genewskich I, II i III oraz art. 10 konwencji genewskiej IV).

¹⁴ Za stroną internetową PCK <http://www.pck.pl>.

¹⁵ Mocarstwo opiekuńcze – państwo neutralne lub inne państwo niebędące stroną konfliktu, które zostało wyznaczone przez stronę konfliktu i uznane przez stronę przeciwną i które zgodziło się na wykonywanie funkcji przypadających mocarstwu opiekuńczemu na mocy konwencji genewskich i I protokołu dodatkowego do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 r.

5. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża udziela również pomocy humanitarnej ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof. Ponadto może współpracować z wojskiem w czasie prowadzenia działań ściśle humanitarnych spoza art. 5 Traktatu Waszyngtońskiego, ale zasadniczo jego mandat dotyczy funkcjonowania podczas konfliktów zbrojnych.

0304. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy

1. Międzynarodowa Federacja Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy (Federacja) to międzynarodowa organizacja humanitarna, również z siedzibą w Genewie, składająca się ze stowarzyszeń krajowych Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy. Prowadzi działania humanitarne na rzecz pomocy ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof. **Federacja nie posiada mandatu do niesienia pomocy humanitarnej podczas konfliktów zbrojnych.** Koordynuje działania stowarzyszeń krajowych CKiCP i prowadzi działania humanitarne poprzez ich sieć.
2. Krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy wchodzi w skład MRCKiCP. Tworzone są jako organizacje pozarządowe w państwach będących sygnatariuszami konwencji genewskich i służą pomocą organom państwowym w wykonywaniu ich zadań humanitarnych. W czasie pokoju stowarzyszenia krajowe skupiają się na niesieniu pomocy ofiarom klęsk żywiołowych i katastrof, pomocy medycznej i opiece społecznej, krwiodawstwie i krwiolecznictwie, upowszechnianiu wiedzy z zakresu działalności humanitarnej. W czasie konfliktów zbrojnych działalność stowarzyszeń krajowych koncentruje się głównie na niesieniu pomocy cywilnym i wojskowym ofiarom tych konfliktów w ramach wspierania służb medycznych sił zbrojnych. Stowarzyszenia krajowe w swej działalności kierują się siedmioma podstawowymi zasadami funkcjonowania MRCKiCP (patrz sekcja 0302.). W skład stowarzyszeń krajowych MRCKiCP wchodzi między innymi PCK.

0305. Polski Czerwony Krzyż

1. Polski Czerwony Krzyż (PCK) to największa i najstarsza organizacja humanitarna w Polsce. Jest częścią MRCKiCP, a w swoich działaniach stosuje się do siedmiu podstawowych zasad, którymi kieruje się cały ruch na świecie. Misją PCK jest zapobieganie ludzkim cierpieniom i łagodzenie ich skutków oraz ochrona ludzkiej godności bez jakiegokolwiek dyskryminacji na tle narodowości, rasy, płci, przekonań religijnych lub politycznych.
2. Polski Czerwony Krzyż współpracuje z resortem obrony narodowej na podstawie porozumienia o współpracy między Ministrem ON i PCK z dnia 8 lutego 2005 roku¹⁶.
3. W PCK tematyką MPHKG zajmuje się Ośrodek Upowszechniania Międzynarodowego Prawa Humanitarnego, który realizuje następujące zadania:
 - prowadzi specjalistyczną bibliotekę MPHKG;
 - koordynuje prace Komisji ds. Upowszechniania MPHKG przy ZG PCK;
 - koordynuje prace Komisji ds. Ochrony Znak Czerwonego Krzyża;
 - prowadzi działania z zakresu ochrony znaku czerwonego krzyża i podejmuje interwencje w przypadku nadużyć;
 - organizuje konferencje naukowe, wykłady, warsztaty i szkolenia;
 - opracowuje i realizuje programy edukacyjne;
 - uczestniczy w międzynarodowych kampaniach i programach;
 - współpracuje z MKCKiCP, Międzynarodową Federacją Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy, terenowymi strukturami PCK, stowarzyszeniami krajowymi Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy, ministerstwami, uniwersytetami i organizacjami pozarządowymi.

¹⁶ Dz.Urz. MON z 2005, Nr 3, poz. 18 z późn. zm.

4. Dane kontaktowe PCK¹⁷:

- Biuro Zarządu Głównego PCK, ul. Mokotowska 14, 00-561 Warszawa
- strona internetowa: www.pck.pl
- e-mail: mph@pck.org.pl
- tel./fax: (22) 326-12-39.

¹⁷ Na podstawie: <http://www.pck.pl>.

ROZDZIAŁ 4

ZAŁOŻENIA EDUKACYJNE Z MPHKZ

0401. Wprowadzenie

Rozdział zawiera treści edukacyjne, a także cele szkoleniowe określone dla szeregowych i pracowników wojska, podoficerów oraz oficerów. Regulacje zawarte w tym rozdziale opracowano na podstawie decyzji 184/MON.

0402. Szkolenie szeregowych i pracowników wojska

1. Zgodnie z założeniami edukacyjnymi szkolenie z MPHKZ dla szeregowych i pracowników wojska obejmuje następujące treści:
 - a. rodzaje konfliktów zbrojnych, cel, zakres stosowania MPHKZ i prawa krajowego;
 - b. znaczenie MPHKZ w planowaniu i prowadzeniu działań;
 - c. kwestie związane z kombatantstwem – definicja, status wraz z konsekwencjami, utrata statusu; szpiedzy, najemnicy, dezterterzy;
 - d. ogólną ochronę jeńców wojennych, prawo do ucieczki, stosunki jeńców wojennych ze światem zewnętrznym oraz z władzami, internowanie jeńców wojennych, pracę jeńców wojennych, wynagradzanie;
 - e. prawo do samoobrony oraz podstawowe zasady MPHKZ – konieczności wojskowej, rozróżnienia, proporcjonalności, humanitaryzmu;
 - f. ogólną ochronę przed skutkami działań zbrojnych, osoby niebędące kombatantami, określenie osób cywilnych i ludności cywilnej, ochronę ludności cywilnej, dobra o charakterze cywilnym, dobra niezbędne dla przetrwania ludności cywilnej, ochronę budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły, środki ostrożności w czasie ataku i przeciw atakom, miejscowości i strefy pod szczególną ochroną, traktowanie osób we władzy strony konfliktu; dziennikarzy i media;

- g. traktowanie rannych i chorych, osoby wyłączone z działań zbrojnych, personel medyczny i duchowny, budynki, inwentarz i transporty sanitarne; prawo do noszenia broni;
 - h. podstawowe zasady ochrony dóbr kultury i miejsc kultu religijnego – status ochronny, zasady traktowania, utrata statusu;
 - i. zależności między MPHKZ a zasadami użycia siły wojskowej;
 - j. status, rolę i podstawowe uprawnienia Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża oraz krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w razie zaistnienia konfliktu zbrojnego, obronę cywilną;
 - k. problematykę rozkazu wojskowego w rozumieniu kodeksu karnego: możliwość odmowy wykonania rozkazu, możliwość wymuszenia posłuchu dla wydanego rozkazu przez przełożonego, rozkaz sprzeczny z prawem międzynarodowym (rozkaz przestępny);
 - l. zasady odpowiedzialności za nieprzestrzeganie norm MPHKZ: odpowiedzialność indywidualną i odpowiedzialność przełożonych, charakterystykę przestępstw stanowiących zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnię ludobójstwa według kodeksu karnego, obowiązek meldowania lub informowania o zaistniałych zdarzeniach.
2. Po ukończeniu szkolenia szeregowy lub pracownik wojska powinien:
- znać obowiązki własne, przełożonego oraz państwa odnoszące się do MPHKZ;
 - wskazać podstawowe ograniczenia prawne i operacyjne dla wojsk wynikające z podstaw prawnych operacji;
 - wymienić podstawowe akty prawne mające zastosowanie dla działań;
 - zdefiniować podstawowe zasady wynikające z MPHKZ;
 - omówić obowiązek przestrzegania prawa międzynarodowego prawa krajowego oraz prawa państwa przyjmującego;
 - rozróżnić kombatantów od niekombatantów z uwzględnieniem specyfiki działań w rejonie misji (charakter ataków, sposób wyglądu

- i ubioru osób atakujących, specyfikę zagrożeń; dotychczasowe doświadczenia: wojsk działających w rejonie misji, personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji pozarządowych itp.);
- zdefiniować zasady użycia siły oraz prawo żołnierza do samoobrony;
 - znać znaki ochronne.

0403. Szkolenie podoficerów

1. Zgodnie z założeniami edukacyjnymi szkolenie z MPHKG dla podoficerów obejmuje następujące treści:
 - a. rodzaje konfliktów zbrojnych, zakres obowiązywania MPHKG;
 - b. znaczenie MPHKG w planowaniu i prowadzeniu działań;
 - c. kwestie związane z kombatantstwem – definicja, status wraz z konsekwencjami, utrata statusu; szpieczy, najemnicy, dezterterzy;
 - d. ogólną ochronę jeńców wojennych, prawo do ucieczki, stosunki jeńców wojennych ze światem zewnętrznym oraz z władzami, internowanie jeńców wojennych, pracę jeńców wojennych, wynagradzanie; warunki i możliwość dozwolonego zatrzymywania osób cywilnych w rejonie misji, traktowanie zatrzymanych, przysługujące im prawa i obowiązki;
 - e. prawo do samoobrony oraz podstawowe zasady MPHKG – konieczności wojskowej, rozróżnienia, proporcjonalności, humanitaryzmu;
 - f. ogólną ochronę przed skutkami działań zbrojnych, osoby niebędące kombatantami, określenie osób cywilnych i ludności cywilnej, ochronę ludności cywilnej, dobra o charakterze cywilnym, dobra niezbędne dla przetrwania ludności cywilnej, środki ostrożności w czasie ataku i przeciw atakom, miejscowości i strefy pod szczególną ochroną; dziennikarzy i media;
 - g. traktowanie osób cywilnych – status ochronny, status ochronny a bezpośredni udział w działaniach zbrojnych (bojowych), przesłanki utraty statusu ochronnego, pośrednią rolę osób cywilnych w konflikcie (np. brak współpracy z wojskami misji), zagadnienie psychologicznego

- negatywnego oddziaływania na ludność cywilną (np. zastraszanie); zasady postępowania z mieniem prywatnym należącym do osób cywilnych lub władz centralnych i lokalnych, oznakowanie;
- h. traktowanie rannych i chorych, osoby wyłączone z działań zbrojnych, personel medyczny i duchowny – status i zasady traktowania, budynki, inwentarz i transporty sanitarne; prawo do noszenia broni;
 - i. podstawowe zasady ochrony dóbr kultury i miejsc kultu religijnego – status ochronny, zasady traktowania, utrata statusu;
 - j. zależności między MPHKG a zasadami użycia siły wojskowej;
 - k. status, rolę i podstawowe uprawnienia Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża oraz krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w razie zaistnienia konfliktu zbrojnego; obronę cywilną;
 - l. problematykę rozkazu wojskowego w rozumieniu kodeksu karnego: możliwość odmowy wykonania rozkazu, możliwość wymuszenia posłuchu dla wydanego rozkazu przez przełożonego, rozkaz sprzeczny z prawem międzynarodowym (rozkaz przestępny);
 - m. zasady odpowiedzialności za nieprzestrzeganie norm MPHKG: charakterystyka przestępstw stanowiących zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie ludobójstwa według kodeksu karnego, obowiązek meldowania lub informowania o zaistniałych zdarzeniach, obowiązek bieżącego reagowania na działania podwładnych, podstawowe zasady zachowania żołnierzy w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa wynikającego z naruszenia norm prawa międzynarodowego – podstawowe prawa i obowiązki, odpowiedzialność dowódcy za działanie podwładnych wynikające z wydanego rozkazu a odpowiedzialność dowódcy za działania podwładnych wynikające z podjęcia przez nich samodzielnej inicjatywy w zakresie użycia siły, odpowiedzialność za działanie a odpowiedzialność za zaniechanie, Statut

- Międzynarodowego Trybunału Karnego – jurysdykcja, zasady odpowiedzialności;
- n. okupację – prawa i obowiązki;
 - o. postępowanie z uchodźcami (status, uprawnienia, obowiązki), zasady internowania;
 - p. charakter obiektów zawierających niebezpieczne siły, oznakowanie, zasady postępowania;
 - q. ochrona kobiet i dzieci w rejonie konfliktu, zasady postępowania z kobietami prowadzącymi działania zbrojne oraz dziećmi-żołnierzami (dziećmi wykorzystywanymi do prowadzenia działań zbrojnych), utratę statusu ochronnego, prawdopodobieństwo napotkania w rejonie działań zbrojnych zagrożenia ze strony dzieci i kobiet, podstawowe wiadomości z zakresu funkcjonujących programów pomocy dzieciom – byłym żołnierzom;
 - r. ochrona praw człowieka w rejonie odpowiedzialności Polskiego Kontyngentu Wojskowego, podstawowe prawa człowieka mogące mieć zastosowanie w rejonie misji;
 - s. inne zagadnienia związane z MPHKZ.
2. Po ukończeniu szkolenia podoficer powinien:
- wskazać genezę regulacji poświęconych MPHKZ;
 - znać obowiązki wynikające z MPHKZ oraz zasady odpowiedzialności za ich naruszenie;
 - posiadać umiejętności zapewniające przestrzeganie zasadniczych przepisów MPHKZ mających do niego zastosowanie;
 - potrafić podjąć właściwe działanie wobec naruszeń MPHKZ;
 - wymienić podstawowe akty prawne normujące problematykę prawa wojennego;
 - zdefiniować podstawowe zasady wynikające z MPHKZ;

- określić strony konfliktu oraz inne podmioty mogące występować w rejonie działań zbrojnych;
- wymienić uzbrojenie, amunicję i inne środki prowadzenia działań zbrojnych uznane za zabronione;
- wymienić metody prowadzenia działań zbrojnych uznane za zabronione;
- wymienić podstawowe prawa człowieka wynikające z regulacji międzynarodowych;
- zdefiniować zasady użycia siły oraz prawo żołnierza do samoobrony;
- znać znaki ochronne;
- wskazać podstawowe ograniczenia prawne i operacyjne dla wojsk wynikające z podstaw prawnych operacji;
- omówić obowiązek przestrzegania prawa międzynarodowego prawa krajowego oraz prawa państwa przyjmującego;
- rozróżnić kombatantów od niekombatantów z uwzględnieniem specyfiki działań w rejonie misji (charakter ataków, sposób wyglądu i ubioru osób atakujących, specyfika zagrożeń, dotychczasowe doświadczenia: wojsk działających w rejonie misji, personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji pozarządowych itp.).

0404. Szkolenie oficerów

1. Zgodnie z założeniami edukacyjnymi szkolenie z MPHKGZ dla oficerów prowadzi się na poziomie podstawowym i w module oficerskim.
2. Szkolenie podstawowe obejmuje następujące treści:
 - a. pojęcia dotyczące MPHKGZ;
 - b. żołnierskie reguły prowadzenia walki;
 - c. znaki ochronne używane w trakcie działań zbrojnych.
3. Szkolenie w module oficerskim obejmuje następujące treści:
 - a. genezę i rozwój MPHKGZ, rodzaje konfliktów zbrojnych, cel i uzasadnienie stosowania MPHKGZ;

- b. zakres obowiązywania MPHKZ, podstawy prawne udziału Sił Zbrojnych RP w operacjach międzynarodowych;
- c. znaczenie MPHKZ w planowaniu i prowadzeniu działań;
- d. kwestie dotyczące kombatantstwa – definicja, status wraz z konsekwencjami, utrata statusu; szpiedry, najemnicy, dezterterzy;
- e. ogólną ochronę jeńców wojennych, prawo do ucieczki, stosunki jeńców wojennych ze światem zewnętrznym oraz z władzami, internowanie jeńców wojennych, pracę jeńców wojennych, wynagradzanie, warunki i możliwość dozwolonego zatrzymywania osób cywilnych w rejonie misji, traktowanie zatrzymanych, przysługujące im prawa i obowiązki;
- f. prawo do samoobrony oraz podstawowe zasady MPHKZ – konieczności wojskowej, rozróżnienia, proporcjonalności, humanitaryzmu;
- g. ogólną ochronę przed skutkami działań zbrojnych, osoby niebędące kombatantami, określenie osób cywilnych i ludności cywilnej, ochronę ludności cywilnej, dobra o charakterze cywilnym, dobra niezbędne dla przetrwania ludności cywilnej, środki ostrożności w czasie ataku i przeciw atakom, miejscowości i strefy pod szczególną ochroną, dziennikarzy i media;
- h. traktowanie osób cywilnych – status ochronny, status ochronny a bezpośredni udział w działaniach zbrojnych (bojowych), przesłanki utraty statusu ochronnego, pośrednią rolę osób cywilnych w konflikcie (np. brak współpracy z wojskami misji), zagadnienie negatywnego oddziaływania psychologicznego na ludność cywilną (np. zastraszanie); zasady postępowania z mieniem prywatnym należącym do osób cywilnych lub władz centralnych i lokalnych, oznakowanie;
- i. traktowanie rannych i chorych, osoby wyłączone z działań zbrojnych, personel medyczny i duchowny – status i zasady traktowania, budynki, inwentarz i transporty sanitarne; prawo do noszenia broni;
- j. podstawowe zasady ochrony dóbr kultury i miejsc kultu religijnego – status ochronny, zasady traktowania, utrata statusu;

- k. zależności między MPHKZ a zasadami użycia siły wojskowej;
- l. status, rolę i podstawowe uprawnienia Międzynarodowego Komitetu Czerwonego Krzyża oraz krajowych stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca w razie zaistnienia konfliktu zbrojnego; obronę cywilną;
- m. problematykę rozkazu wojskowego w rozumieniu kodeksu karnego: możliwość odmowy wykonania rozkazu, możliwość wymuszenia posłuchu dla rozkazu wydanego przez przełożonego, rozkaz sprzeczny z prawem międzynarodowym (rozkaz przestępny);
- n. zasady odpowiedzialności za nieprzestrzeganie norm MPHKZ: charakterystyka przestępstw stanowiących zbrodnie wojenne, zbrodnie przeciwko ludzkości oraz zbrodnie ludobójstwa według kodeksu karnego, obowiązek meldowania lub informowania o zaistniałych zdarzeniach, obowiązek bieżącego reagowania na działania podwładnych, podstawowe zasady zachowania żołnierzy w związku z podejrzeniem popełnienia przestępstwa wynikającego z naruszenia norm prawa międzynarodowego – podstawowe prawa i obowiązki, odpowiedzialność dowódcy za działania podwładnych wynikające z wydanego rozkazu a odpowiedzialność dowódcy za działania podwładnych wynikające z podjęcia przez nich samodzielnej inicjatywy w zakresie użycia siły, odpowiedzialność za działanie a odpowiedzialność za zaniechanie, Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego – jurysdykcja, zasady odpowiedzialności;
- o. okupację – prawa i obowiązki;
- p. postępowanie z uchodźcami (status, uprawnienia, obowiązki), zasady internowania;
- q. charakter obiektów zawierających niebezpieczne siły, oznakowanie, zasady postępowania;
- r. ochronę kobiet i dzieci w rejonie konfliktu, zasady postępowania z kobietami prowadzącymi działania zbrojne oraz dziećmi – żołnierzami

- (dziećmi wykorzystywanymi do prowadzenia działań zbrojnych), utratę statusu ochronnego, prawdopodobieństwo napotkania w rejonie działań zbrojnych zagrożenia ze strony dzieci i kobiet, podstawowe wiadomości z zakresu funkcjonujących programów pomocy dzieciom – byłym żołnierzom;
- s. ochronę praw człowieka w rejonie odpowiedzialności Polskiego Kontyngentu Wojskowego, podstawowe prawa człowieka mogące mieć zastosowanie w rejonie misji;
 - t. inne zagadnienia związane z MPHKZ.
4. Po ukończeniu szkolenia podstawowego oficer powinien znać własne prawa i obowiązki w odniesieniu do MPHKZ.
5. Po ukończeniu szkolenia w module oficerskim oficer powinien:
- wskazać genezę regulacji poświęconych MPHKZ;
 - znać obowiązki wynikające z MPHKZ oraz zasady odpowiedzialności za ich naruszenie;
 - posiadać umiejętności zapewniające przestrzeganie zasadniczych przepisów MPHKZ mających do niego zastosowanie;
 - potrafić wypełniać swoje obowiązki dowódcze z uwzględnieniem zakazów i ograniczeń wynikających z MPHKZ oraz znać zasady postępowania w przypadku naruszenia norm MPHKZ;
 - potrafić zastosować ograniczenia i środki ostrożności dotyczące MPHKZ podczas planowania, przygotowania i prowadzenia działań;
 - wymienić podstawowe akty prawne normujące problematykę prawa wojennego;
 - zdefiniować podstawowe zasady wynikające z MPHKZ;
 - zdefiniować strony konfliktu oraz inne podmioty mogące występować w rejonie działań zbrojnych;
 - wymienić uzbrojenie, amunicję i inne środki prowadzenia działań zbrojnych uznane za zabronione;

- wymienić metody prowadzenia działań zbrojnych uznane za zabronione;
- wymienić podstawowe prawa człowieka wynikające z regulacji międzynarodowych;
- zdefiniować zasady użycia siły oraz prawo żołnierza do samoobrony,
- wskazać i omówić znaki ochronne;
- wskazać przepisy prawa krajowego oraz państwa przyjmującego – niezbędne do planowania, przygotowania i prowadzenia działań zgodnie z MPHKZ;
- wymienić podstawowe akty prawne mające zastosowanie dla działań,
- omówić obowiązek przestrzegania prawa międzynarodowego prawa krajowego oraz prawa państwa przyjmującego;
- rozróżnić kombatantów od niekombatantów z uwzględnieniem specyfiki działań w rejonie misji (charakter ataków, sposób wyglądu i ubioru osób atakujących, specyfika zagrożeń, dotychczasowe doświadczenia: wojsk działających w rejonie misji, personelu Organizacji Narodów Zjednoczonych, organizacji pozarządowych itp.).

ROZDZIAŁ 5

MATERIAŁY SZKOLENIOWE Z MPHKG

0501. Wprowadzenie

1. W rozdziale określono minimalne standardy szkolenia zgodnie z regulacjami zawartymi w porozumieniu STANAG 2449.
2. Dla osiągnięcia celów wykraczających poza te ustalone w STANAG-u (jeżeli wymaga tego specyfika grupy szkoleniowej lub na podstawie wytycznych zlecającego szkolenie) podczas przygotowania do zajęć instruktorzy powinni korzystać ze wsparcia, wytycznych i wiedzy doradców prawnych w zakresie MPHKG.
3. Dodatkowym źródłem informacji podczas przygotowania do zajęć mogą być również:
 - a. podręczniki z tematyki MPHKG, np.:
 - Bzinkowski R., Żarkowski P. *Podręcznik do nauki prawa wojennego w siłach zbrojnych*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2006;
 - Kulikowska M., Falkowski Z. *Znaki ochronne i oznaczenia w międzynarodowym prawie humanitarnym konfliktów zbrojnych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2011;
 - Krynojewski F. *Obrona cywilna Rzeczypospolitej Polskiej*, Difin, Warszawa 2012;
 - Falkowski Z., Łubiński P., Marcinko M., Sałciński K., Żelichowski M. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych – materiał szkoleniowy dla szeregowych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013;
 - Bugajski D., Falkowski Z., Łubiński P., Marcinko M., Sałciński K., Żelichowski M. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów*

Zbrojnych, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014;

- b. opracowania organizacji wspierających upowszechnianie MPHKZ, np.:
- *Studium poświęcone zwyczajowemu międzynarodowemu prawu humanitarnemu* (J.M. Henckaerts, L. Doswald-Beck, *Customary International Humanitarian Law, vol. I: Rules, vol. II: Practice*, Cambridge University Press, Cambridge 2005;
 - *Wytyczne dotyczące interpretacji pojęcia bezpośredni udział w działaniach zbrojnych (Interpretative Guidance on the Notion of Direct Participation on Hostilities under International Humanitarian Law)*; N. Melzer, International Committee of the Red Cross, Maj 2009;
- c. obserwacje i wnioski ze szkolenia lub praktycznego stosowania MPHKZ w działalności SZ RP zgłoszone do CDB SWD dostępnej na stronie internetowej Centrum Doktryn i Szkolenia SZ w sieci Mil-Wan.
4. Stopień uszczegółowienia omawianych zagadnień powinien odpowiadać osiągnięciu celów szkolenia z MPHKZ (opisanych w rozdziale 4.) lub wytycznych zlecającego szkolenie (wykraczających poza ustalone, jeżeli wymaga tego specyfika grupy szkoleniowej).

0502. Bloki tematyczne do szkolenia z MPHKZ

1. Szkolenie z MPHKZ powinno się prowadzić w następujących blokach tematycznych:
- wprowadzenie do MPHKZ;
 - podstawowe zasady MPHKZ;
 - kombatanci;
 - osoby chronione;
 - Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża;
 - obiekty chronione;
 - znaki ochronne i oznaczenia stosowane w MPHKZ;

- reguły prowadzenia walki, zakazy wynikające z MPHKZ i prawa krajowego;
 - stosowanie MPHKZ w planowaniu i prowadzeniu działań;
 - egzekwowanie MPHKZ.
2. W kolejnych podrozdziałach przedstawiono niezbędny zakres informacji (minimalne standardy szkoleniowe), które należy przekazać podczas zajęć z MPHKZ. Dla każdego zagadnienia przedstawiono treść, którą zaleca się wyświetlać na slajdzie (w ramkach), oraz wybrane regulacje ze zbioru umów międzynarodowych dotyczących MPHKZ (lub ich zwyczajowo przyjętą interpretację), które odpowiednio modyfikowane podczas przygotowania do zajęć mogą służyć jako notatki prowadzącego szkolenie. W nawiasach podano odwołania do dokumentów źródłowych.
3. Na zakończenie każdego bloku tematycznego należy zaplanować czas na podsumowanie zajęć i zadawanie pytań.

PODROZDZIAŁ I – WPROWADZENIE DO MPHKG

0503. Opis zajęć

Z wprowadzenia do MPHKG należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe.

Temat ten podzielony jest na następujące zagadnienia:

- geneza i rozwój MPHKG,
- cele i uzasadnienie stosowania MPHKG,
- zakres stosowania MPHKG,
- prawo do samoobrony,
- zależności pomiędzy MPHKG i prawem krajowym,
- MPHKG w planowaniu i prowadzeniu działań zbrojnych,
- podstawy prawne udziału SZ RP w operacjach międzynarodowych.

0504. Geneza i rozwój MPHKG

CO TO JEST MPHKG?

MPHKG jest zbiorem zasad, które:

- definiują prawa i obowiązki stron w konflikcie zbrojnym
- minimalizują skutki konfliktów zbrojnych poprzez ograniczenie niewłaściwych środków i metod prowadzenia działań wojennych
- chronią ludność oraz obiekty cywilne w konfliktach zbrojnych.

1. Prawo konfliktów zbrojnych zwane jest również prawem wojennym lub międzynarodowym prawem humanitarnym. W SZ RP przyjęto nazwę międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych i skrótowiec „MPHKG”.
2. Prawo międzynarodowe reguluje relacje pomiędzy państwami. Stanowi część prawa międzynarodowego, reguluje prowadzenie konfliktów zbrojnych i jest zbiorem zasad mających ograniczających skutki tych konfliktów.

3. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych definiuje prawa i obowiązki stron uczestniczących w konflikcie w ramach prowadzenia działań wojennych. Na przykład istnieją normy prawne chroniące kombatantów (czyli uczestników walki zbrojnej) przed niepotrzebnym, zbędnym ludzkim cierpieniem.
4. Zadaniem MPHKZ jest ochrona osób, które nie brały lub już nie biorą udziału w prowadzeniu działań wojennych, takich jak: ranni, chorzy, rozbitkowie, jeńcy wojenni, personel medyczny, personel duchowny oraz ludność cywilna. Niektóre obiekty, takie jak dobra kultury, miejsca kultu religijnego czy szpitale również podlegają ochronie, o czym mowa będzie w późniejszych podrozdziałach.

„Wszyscy mogą w ten czy inny sposób,
każdy w swej dziedzinie i w miarę swych sił,
przyczynić się w jakimś stopniu do [...] szlachetnego dzieła”.

Henry Dunant

5. Fundamentem istnienia MPHKZ są konwencje genewskie. Pierwsza z nich została podpisana przez 16 państw już w 1864 r. Przed tą datą zasady prowadzenia działań wojennych opierały się na prawie zwyczajowym i tradycji, obowiązywały zazwyczaj lokalnie i czasowo. Rok 1864 stał się rokiem przełomowym, zmieniającym obowiązujące *status quo*, i zapoczątkował proces tworzenia ram prawnych, które nadal ewoluują.
6. Inicjatorami pierwszej konwencji było 5 obywateli-mieszkańców Genewy. Jeden z nich, Henry Dunant, był przypadkowym świadkiem naocznym bitwy pod Solferino w 1859 roku. Widok jaki ujrzał – tj. tysiące rannych młodych

mężczyzn leżących na polu bitwy bez pomocy – stał się kluczowym tematem pierwszej konwencji genewskiej z 1864 r. o polepszeniu losu rannych wojskowych w armiach w polu będących (zwanej też Konwencją Czerwonego Krzyża).

7. Kolejne konwencje genewskie podpisane w 1906 i 1929 r. zwiększały zakres ochrony rannych i chorych żołnierzy oraz zdefiniowały nowe zasady dotyczące ochrony jeńców wojennych. W 1899 i 1907 przyjęto również konwencje haskie obejmujące prawa i zwyczaje wojny lądowej. W sierpniu 1949 została podpisana IV konwencja genewska, która całościowo uregulowała ochronę osób cywilnych podczas wojny. Protokoły dodatkowe do konwencji genewskich przyjęto w 1977 i 2005 r.
8. Zasięg prawa konfliktów zbrojnych został poszerzony przez inne konwencje oraz protokoły międzynarodowe i obejmuje dziś takie obszary jak:
 - niektóre rodzaje broni konwencjonalnej (np. laserowa broń oślepiająca),
 - broń biologiczna i chemiczna,
 - miny przeciwpiechotne,
 - amunicja kasetowa¹⁸,
 - ochrona osób nieletnich podczas konfliktów zbrojnych.
9. Podstawę MPHKZ stanowią jednak cztery konwencje genewskie i protokoły dodatkowe do konwencji genewskich z 1977 i 2005 r. Są one zbiorem zobowiązań prawnych i stanowią zapis podstawowych zasad prowadzenia działań zbrojnych i wspomagania działań humanitarnych.

¹⁸ Polska nie jest sygnatariuszem konwencji o amunicji kasetowej – patrz: sekcja 0208.

0505. Cele i uzasadnienie stosowania MPHKZ**CELE MPHKZ**

- ochrona kombatantów przed zbędnym cierpieniem
- ochrona osób niebiorących udziału w działaniach zbrojnych lub tych, którzy nie powinni w nich uczestniczyć
- ochrona wybranych obiektów i środowiska naturalnego przed skutkami działań zbrojnych
- ułatwienie przywrócenia pokoju i wznowienia przyjaznych relacji pomiędzy walczącymi stronami

1. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych przedstawia dążenie społeczności międzynarodowej do osiągnięcia równowagi na dwóch podstawowych płaszczyznach – konieczności wojskowej i obaw dotyczących skutecznego planowania i realizacji operacji wojskowych związanych z kwestiami humanitarnymi, które umożliwiają wszystkim społeczeństwom spełnienie podstawowych norm moralnych i etycznych. Równowaga ta istniała i nadal istnieje w każdym środowisku, kulturze i czasie. Chociaż równowaga ta nie była zachowana w różnych konfliktach zbrojnych, to jej podstawowe zasady pozostają obowiązujące.
2. Kierując się zamiarem uregulowania prowadzenia konfliktów zbrojnych, ustalono, że celami MPHKZ są:
 - ochrona kombatantów przed zbędnym cierpieniem,
 - ochrona osób niebiorących udziału w działaniach zbrojnych lub tych, którzy nie powinni w nich uczestniczyć,
 - ochrona wybranych obiektów i środowiska naturalnego przed skutkami działań zbrojnych,
 - ułatwienie przywrócenia pokoju i wznowienie przyjaznych relacji pomiędzy walczącymi stronami.

3. Przestrzeganie MPHKZ ma zapobiegać brutalności i barbarzyństwu w konfliktach zbrojnych, co po zakończeniu konfliktu ma z kolei pozytywnie wpływać na przyszłe, przyjazne stosunki pomiędzy jego stronami. Przestrzeganie MPHKZ przyczynia się do przywrócenia pokoju na terenach objętych konfliktem zbrojnym.

UZASADNIENIE STOSOWANIA MPHKZ

podstawowe:

- humanitaryzm
- profesjonalizm
- obowiązek prawny

praktyczne:

- efektywność operacyjna
- wzajemność
- odpowiedzialność karna

4. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych jest przestrzegane przez uczestników konfliktów zbrojnych z powodów podstawowych i praktycznych.
5. Podstawowe powody przestrzegania MPHKZ:
- a. Humanitaryzm – jeżeli nie da się uniknąć działań wojennych to osiągnięcie celów militarnych powinno powodować jak najmniejsze zniszczenia, cierpienia i ofiary w ludziach. Wszyscy uczestnicy działań wojennych mają świadomość ludzkiego cierpienia i znają różnice pomiędzy dobrem a złem. Minimalizowanie ludzkiego cierpienia jest szlachetnym i godnym pochwały celem. Czynnikiem ludzkim to również aspekty gospodarcze i higieniczne oraz wynikające z nich dalsze następstwa, jak np. głód, nędza, choroby itp.
 - b. Profesjonalizm – kontrolowane użycie siły wynikające z potrzeby prowadzonych działań jest cechą honoru, organizacji i zdyscyplinowania wojsk.

- c. Obowiązek prawny – narody przyjęły odpowiedzialność za zachowanie swoich sił zbrojnych, a określone zasady prawne obowiązują wszystkich uczestników w indywidualnym i wspólnym działaniu.
6. Praktyczne powody przestrzegania MPHKZ:
- a. Efektywność operacyjna – przestrzeganie norm MPHKZ, poprzez ekonomicznie i efektywnie użycie siły, pozwala na zachowanie większych zasobów wojskowych.
 - b. Wzajemność – walcząca strona musi traktować swoich przeciwników w taki sam sposób, w jaki sama chciałaby być traktowana. Traktując stronę przeciwną zgodnie z normami MPHKZ, zachęca się przeciwnika do analogicznego działania.
 - c. Odpowiedzialność karna – przestrzeganie zasad MPHKZ wynika z obowiązujących aktów normatywnych.

0506. Zakres stosowania MPHKZ

ZAKRES STOSOWANIA MPHKZ

- międzynarodowy konflikt zbrojny
- konflikt zbrojny nieposiadający charakteru międzynarodowego
- okupacja

1. Termin „konflikt zbrojny” nie jest zdefiniowany w prawie międzynarodowym. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych określa jedynie, że nie można zakwalifikować przemocy stosowanej poniżej pewnego progu jako konflikt zbrojny.

2. Dla oceny czy zaistniał konflikt zbrojny, istotne są faktyczne okoliczności zdarzenia. W związku z tym zakres i czas trwania zbrojnej przemocy są kluczowymi czynnikami. Na przykład: wiele odosobnionych zdarzeń, takich jak starcia graniczne i incydenty morskie, nie są traktowane jako konflikt zbrojny, ponieważ poziom ich intensywności jest zbyt niski, aby zostały one za taki uznane. Zamieszki wewnętrzne i napięcia takie jak bunty, odosobnione i sporadyczne akty przemocy oraz inne działania o podobnym charakterze nie są zakwalifikowane jako konflikt zbrojny.
3. Decyzje sądów międzynarodowych, takich jak Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii, choć są wiążące tylko dla stron w tym konkretnym przypadku, mogą być wykorzystywane jako wykładnia przy określaniu prawa. Jedną z takich wykładni powstała w Międzynarodowym Trybunale Karnym dla byłej Jugosławii:
 - międzynarodowy konflikt zbrojny – sytuacja, w której używa się sił zbrojnych pomiędzy krajami,
 - konflikt zbrojny nieposiadający charakteru międzynarodowego¹⁹ – sytuacja, gdy istnieje długotrwała zbrojna przemoc pomiędzy władzami rządowymi i zorganizowanymi grupami w państwie.
4. Poniżej przedstawiono szczegółowe przepisy dotyczące stosowania MPHKG w konfliktach zbrojnych:
 - a. międzynarodowe konflikty zbrojne:
 - wspólny art. 2 konwencji genewskich brzmi następująco: „Niezależnie od postanowień, które wejdą w życie w pokoju, Konwencja niniejsza będzie miała zastosowanie w razie wypowiedzenia wojny lub jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego między dwiema lub więcej niż dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, nawet gdyby jedna z nich nie uznała stanu wojny”;

¹⁹ Określane również jako wewnętrzne lub lokalne – np. Strategia Bezpieczeństwa Narodowego pkt 36, str. 20.

- art. 1 (4) AP I 1977 stosuje te same normy MPHKZ, obowiązujące w międzynarodowych konfliktach zbrojnych, do konfliktów zbrojnych, w których „ludzie walczą przeciwko dominacji kolonialnej i okupacji oraz przeciwko reżimom rasistowskim w celu zdobycia prawa do samostanowienia”;
- b. konflikty zbrojne nieposiadające charakteru międzynarodowego mają miejsce na terytorium jednego z państw pomiędzy jego siłami zbrojnymi a dysydenckimi siłami lub innymi zorganizowanymi grupami zbrojnymi, które pod odpowiedzialnym dowództwem sprawują kontrolę nad częścią jego terytorium w celu umożliwienia im przeprowadzenia trwałych i uzgodnionych operacji wojskowych (art. 1 AP II 1977);
- c. konfliktami zbrojnymi nie są wewnętrzne zamieszki i napięcia, takie jak bunt, odosobnione i sporadyczne akty przemocy oraz inne działania o podobnym charakterze (art. 1 AP II 1977);
- d. okupacja:
 - wspólny artykuł 2 konwencji genewskich brzmi następująco: „Konwencję stosuje się również do wszystkich przypadków okupacji całości lub części terytorium jednego z państw, nawet gdyby ta okupacja nie napotkała żadnego oporu zbrojnego”,
 - art. 42 regulaminu haskiego z 1907 r. brzmi następująco: „Terytorium uważa się za okupowane, gdy jest ono faktycznie poddane władzy wrogiej armii. Okupacja rozciąga się jedynie na terytorium, gdzie taka instytucja została ustanowiona i może być wykonana”.

0507. Prawo do samoobrony**PRAWO DO SAMOOBRONY**

- prawo do prowadzenia wojny – *ius ad bellum*
- prawo konfliktów zbrojnych – *ius in bello*

1. Prawo do prowadzenia wojny jako środka do rozwiązania konfliktu międzynarodowego (łac. *ius ad bellum*)
 - a. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych znajduje zastosowanie w przypadku zaistnienia konfliktu zbrojnego. Jednakże nie reguluje ono tego, czy i kiedy państwo może faktycznie użyć siły, ponieważ o tym decyduje rząd (prezydent) i regulacje prawa międzynarodowego. Natomiast prawo do prowadzenia wojny jest częścią międzynarodowego prawa, które wskazuje okoliczności, w jakich państwo może tej siły użyć.
 - b. Karta Narodów Zjednoczonych zawiera podstawowe zasady, w tym **zakaz prowadzenia wojny**. Uznaje jednak naturalne prawo państw do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony. Rada Bezpieczeństwa ONZ posiada również uprawnienia do nałożenia środków, w tym użycia siły wojskowej, dla utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa:
 - wszyscy członkowie powstrzymają się w swych stosunkach międzynarodowych od wzajemnych gróźb lub użycia siły przeciwko integralności terytorialnej lub niezawisłości politycznej któregośkolwiek państwa lub w jakikolwiek inny sposób niezgodny z celami Narodów Zjednoczonych [art. 2 (4)];

- jeżeli Rada Bezpieczeństwa uzna, że środki przewidziane w art. 41 będą niedostateczne lub okażą się niewystarczające, może ona podjąć działania lotnicze, morskie lub lądowe, które mogą być konieczne do utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (art. 42);
 - żadne z postanowień Karty Narodów Zjednoczonych nie narusza naturalnego prawa do indywidualnej lub zbiorowej samoobrony w przypadku zbrojnej napaści na państwo-członka Organizacji Narodów Zjednoczonych, zanim Rada Bezpieczeństwa zastosuje środki konieczne do utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa. Środki podjęte przez członków w realizacji prawa do samoobrony będą natychmiast zgłaszane Radzie Bezpieczeństwa i nie będzie to w żaden sposób wpływać na jej odpowiedzialność, która zgodnie z niniejszą Kartą w każdej chwili podejmie takie działania, które uzna za niezbędne w celu utrzymania lub przywrócenia międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa (art. 51).
2. Prawo konfliktów zbrojnych (łac. *ius in bello*) – MPHKZ
- a. Przestrzeganie zasad MPHKZ ogranicza cierpienie ludzkie spowodowane działaniami wojennymi, chroni i pomaga ich ofiarom w każdym możliwym zakresie. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych stosowane jest we wszelkich konfliktach zbrojnych bez względu na przyczyny i legalność ich powstania. Reguluje ono tylko te aspekty, które są sprzeczne z zasadami humanitaryzmu. Postanowienia MPHKZ obejmują wszystkie strony walczące, niezależnie od przyczyn powstania konfliktu.
 - b. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych nie przewiduje publicznego potępienia żadnej ze stron konfliktu. Mogłoby to wzbudzić kontrowersje i zakłócać przestrzeganie prawa, a każda ze stron konfliktu mogłaby twierdzić, że to ona jest ofiarą agresji. Ponadto MPHKZ ma chronić ofiary wojny i ich podstawowe prawa bez względu na przynależność państwową.

0508. Źródła MPHKZ**ŹRÓDŁA MPHKZ**Prawo traktatowe

umowy, które zostały zawarte przez państwa
w formie pisemnej i obowiązują tylko pomiędzy tymi państwami.

Międzynarodowe prawo zwyczajowe

praktycznie stosowane zasady przez dane państwo,
które stały się prawnie wiążące dla wszystkich państw.

1. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych jest częścią międzynarodowego prawa, które jest zbiorem przepisów regulujących stosunki pomiędzy państwami i innymi podmiotami prawa międzynarodowego, takimi jak organizacje międzynarodowe (np. MKCK).
2. Prawo międzynarodowe zawarte jest w umowach międzynarodowych, międzynarodowym prawie zwyczajowym i ogólnych zasadach prawa.
3. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, podobnie jak inne części prawa międzynarodowego, wywodzi się z dwóch podstawowych źródeł, którymi są traktaty i prawo zwyczajowe.
 - a. Prawo traktatowe jest wynikiem zawarcia umów międzynarodowych pomiędzy dwoma (lub więcej) państwami. Istnieją również traktaty pomiędzy państwami a organizacjami międzyrządowymi lub tylko pomiędzy organizacjami międzyrządowymi. Generalnie traktaty są wiążące tylko dla tych państw, które są ich sygnatariuszami. Inne terminy dla pojęcia traktatu to konwencja, karta, protokół, przymierze itp.

- b. Międzynarodowe prawo zwyczajowe składa się z reguł, które zostały ustalone w wyniku powszechnego działania i praktyk państwa w przekonaniu, że określona praktyka jest obowiązującym prawem. Generalnie zwyczajowe prawo międzynarodowe jest wiążące dla wszystkich państw, z wyjątkiem tych, które uparczywie nie stosują się do ustanowionych zasad.
 - c. Znaczna część współczesnych norm MPHKGZ pochodzi z połączenia tych dwóch źródeł.
4. Zgodnie z art. 38 Statutu Międzynarodowego Trybunału Sprawiedliwości, orzeczenia sądowe oraz opinie wyrażane przez najbardziej wykwalifikowanych specjalistów mogą być stosowane jako środki pomocnicze dla określenia przepisów prawa.
5. Kilka przykładów międzynarodowych sądów i trybunałów:
- Międzynarodowy Trybunał Sprawiedliwości,
 - Międzynarodowy Trybunał Karny (MTK),
 - Międzynarodowy Trybunał Karny dla byłej Jugosławii,
 - Międzynarodowy Trybunał Karny dla Rwandy,
 - Specjalny Trybunał dla Sierra Leone,
 - Specjalny Trybunał dla Kambodży,
 - Specjalny Trybunał dla Libanu,
 - Trybunał Specjalny dla Timoru Wschodniego,
 - Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Norymberdze (1945–49),
 - Międzynarodowy Trybunał Wojskowy w Tokio (1946–48).

0509. Zależności pomiędzy MPHKZ i prawem krajowym**Zależności pomiędzy MPHKZ i prawem krajowym**

- prawo międzynarodowe w polskim systemie prawnym
- odpowiedzialność za implementację MPHKZ
- egzekwowanie odpowiedzialności za naruszenia MPHKZ

1. Zasady i przepisy zawarte w konwencjach międzynarodowych w sprawie MPHKZ są implementowane do krajowego systemu prawnego za pomocą ustaw lub rozporządzeń²⁰.
2. Uczestnicy walki zbrojnej powinni być świadomi zarówno obowiązków wynikających z konwencji międzynarodowych, których ich państwo jest stroną, jak i obowiązków wynikających z przepisów prawa krajowego. Ponieważ nie wszystkie państwa są stronami we wszystkich konwencjach międzynarodowych, uczestnicy ci powinni być świadomi, że w działaniach międzynarodowych podejście do tych obowiązków może się różnić.
3. Kompetencje państwa do sądenia czy rozstrzygnięcia różnych przestępstw powodowanych przez swoich obywateli spoczywają na władzach krajowych. W sytuacji gdy państwo nie jest w stanie lub nie chce pociągać swoich obywateli do odpowiedzialności karnej za naruszenie norm MPHKZ, jurysdykcję nad nimi mogą przejąć niektóre z międzynarodowych trybunałów karnych.

²⁰ Patrz: Konstytucja RP: art. 9; art. 87 ust. 1; art. 89; art. 91 ust. 1 i 2; art. 178; art. 241.

**0510. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych
w planowaniu i prowadzeniu działań zbrojnych**

**MPHKZ W PLANOWANIU I PROWADZENIU
DZIAŁAŃ ZBROJNYCH**

W trakcie planowania i prowadzenia operacji/działania MPHKZ musi być uwzględniane na wszystkich poziomach i w każdym czasie.

1. Normy MPHKZ muszą być przestrzegane nie tylko przez władze wojskowe, które podejmują decyzje na odpowiednich poziomach dowodzenia, ale także przez wszystkie osoby zaangażowane w prowadzenie działań zbrojnych.
2. Normy MPHKZ muszą być uwzględniane zarówno na etapie planowania, jak i realizacji działań.
3. Każda faza działań musi być zweryfikowana pod kątem zgodności z normami MPHKZ już na etapie ich planowania. Musi ona także być nieustannie oceniana w trakcie realizacji działań w celu zapewnienia ich zgodności z MPHKZ.
4. Efekty działań sił zbrojnych muszą być poddawane analizie zarówno podczas etapu planowania, jak i realizacji.

0511. Podstawy prawne udziału SZ RP w operacjach międzynarodowych**Podstawy prawne udziału SZ RP
w operacjach międzynarodowych**

- użycie jednostek poza granicami państwa
- pobyt jednostek poza granicami państwa
- decyzja o wysłaniu sił poza granice państwa
- skład wysyłanych sił

1. Szkolenie wykracza poza zakres tematyczny STANAGU 2449, jednakże zgodnie z decyzją 184/MON od oficerów wymagana jest znajomość tego zagadnienia.
2. Zasady regulujące wysyłanie polskich jednostek wojskowych poza granice państwa uregulowane zostały w ustawie o zasadach użycia lub pobytu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej poza granicami państwa²¹. Ustawa rozgranicza dwie różne sytuacje, tj. użycie lub pobyt poza granicami państwa.
 - a. Użycie jednostek poza granicami państwa oznacza ich udział w trzech rodzajach przedsięwzięć:
 - konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa albo państw sojusznicznych;
 - misji pokojowej;
 - akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom.
 - b. Pobyt jednostek poza granicami państwa oznacza ich udział za granicą w przedsięwzięciach takich jak:
 - szkolenia i ćwiczenia wojskowe;

²¹ Dz.U. z 2014 r., poz. 1510.

- akcje ratownicze, poszukiwawcze lub humanitarne, z wyłączeniem akcji ratowniczych regulowanych przepisami o ratownictwie na morzu;
 - przedsięwzięcia reprezentacyjne.
3. Decyzja o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa pozostaje w kompetencji Prezydenta RP, o czym niezwłocznie informuje marszałków Sejmu i Senatu.
 4. O pobycie SZ RP poza granicami państwa decyduje:
 - a. Rada Ministrów – w przypadku ćwiczeń i szkoleń wojskowych jeżeli nie zostały uwzględnione środki na udział w szkoleniach i ćwiczeniach w budżetach właściwych ministerstw;
 - b. minister właściwy do spraw obrony narodowej albo minister właściwy do spraw wewnętrznych w stosunku do podległych albo podporządkowanych mu jednostek;
 5. Ponadto każdorazowo Prezes Rady Ministrów powiadamia Prezydenta RP o podjęciu decyzji o pobyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa.
 6. Postanowienie Prezydenta RP o użyciu jednostek wojskowych poza granicami państwa musi zawierać podstawowe informacje dotyczące samej misji. W postanowieniu zawarte muszą być informacje, które jednostki wojskowe, w jakiej liczbie i przez jaki czas będą pozostawać poza granicami państwa. Ponadto musi zostać w nim zawarty cel skierowania jednostek wojskowych za granicę, zakres ich zadań oraz obszar działania. Wskazać należy organ organizacji międzynarodowej, pod której auspicjami prowadzona jest operacja, a także określić system kierowania i dowodzenia jednostkami. Wskazać należy również organy administracji rządowej odpowiedzialne za współpracę z właściwymi organami organizacji międzynarodowej w zakresie kierowania działalnością i zaopatrywania jednostek wojskowych. Konieczne jest także wskazanie, w jaki sprzęt zostaną uzbrojone jednostki wojskowe. W przypadku tranzytu należy również podać informacje o trasach i czasie przemieszczania jednostek wojskowych.

7. W skład jednostek wykonujących zadania poza granicami państwa wchodzi żołnierze w czynnej służbie wojskowej oraz pracownicy wojska. Wyjątek stanowi konieczność zapewnienia obsady niektórych stanowisk w jednostkach wojskowych przez osoby posiadające specjalistyczne kwalifikacje. W przypadku uczestnictwa żołnierza niezawodowego w misji pokojowej oraz akcji ratowniczej, poszukiwawczej lub humanitarnej poza granicami państwa wymagana jest jego pisemna zgoda (nie dotyczy służby po ogłoszeniu mobilizacji i czasu wojny). Żołnierze zawodowi wchodzący w skład jednostki wojskowej wysyłanej poza granicę państwa również mogą zostać poproszeni o wyrażenie zgody, jednak nie jest to obligatoryjne, gdy są kierowani poza granice państwa, aby wziąć udział w:

- konflikcie zbrojnym lub dla wzmocnienia sił państwa lub państw sojusznicznych;
- misji pokojowej;
- akcji zapobieżenia aktom terroryzmu lub ich skutkom;
- szkoleniach i ćwiczeniach wojskowych;
- akcjach ratowniczych, poszukiwawczych lub humanitarnych;
- przedsięwzięciach reprezentacyjnych.

PODROZDZIAŁ II – PODSTAWOWE ZASADY MPHKZ

0512. Opis zajęć

Z podstawowych zasad MPHKZ należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe.

Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- zasada konieczności wojskowej,
- zasada rozróżniania,
- zasada proporcjonalności,
- zasada humanitaryzmu.

0513. Zasada konieczności wojskowej

KONIECZNOŚĆ WOJSKOWA

- użycie siły ma służyć pokonaniu przeciwnika
- konieczność wojskowa nie uzasadnia łamania MPHKZ

1. Zasada konieczności wojskowej²² może zostać uznana pod wieloma względami za fundament MPHKZ. Zgodnie z tą zasadą państwa mogą używać tylko takiego rodzaju uzbrojenia, które nie jest zakazane przez MPHKZ, a użycie siły służyć ma wyłącznie pokonaniu przeciwnika. „Strony wojujące nie mają nieograniczonego prawa wyboru środków szkodenia nieprzyjacielowi i muszą przyjąć, że sposób dokonywania szkód nie jest nieograniczony” (art. 22 Hague Reg 1907).
2. Żadna z dotychczasowych konwencji międzynarodowych nie zawiera prawnej definicji konieczności wojskowej. Normy MPHKZ i orzecznictwo

²² Niektórzy teoretycy MPHKZ używają terminu „konieczność wojenna”.

międzynarodowe wskazują pośrednio warunki stosowania zasady konieczności wojskowej. W czasie konfliktów zbrojnych strony walczące powinny podejmować działania:

- a. rzeczywiście i bezpośrednio niezbędne – pomiędzy działaniami zbrojnymi a legalnym celem konfliktu musi zachodzić ścisły i bezpośredni związek, np. brak możliwości pokonania przeciwnika poprzez zadanie mu mniej dotkliwych strat;
 - b. proporcjonalne w doborze środków walki – niszczenie własności przeciwnika jest dopuszczalne, ale dewastowanie ponad rzeczywistą potrzebę, związaną bezpośrednio z konkretnym bojem, nie będzie już legalnym środkiem walki;
 - c. nienaruszające norm MPHKZ – żadna nagła konieczność wojskowa nie usprawiedliwia stosowania środków i metod walki przez MPHKZ w działaniach zabronionych.
3. Konieczność wojskowa według definicji stosowanej w NATO to zasada, według której strona walcząca ma prawo do stosowania wszelkich środków niezbędnych do pomyślnego zakończenia operacji wojskowej, a które nie są zabronione prawem wojennym²³.
4. Jedynym uprawnionym celem, do którego powinny dążyć państwa członkowskie w czasie wojny, jest osłabienie sił zbrojnych przeciwnika (deklaracja petersburska, 1868 r.). Cytat pochodzący z tej deklaracji ukazuje, jak czasowo rozległy i wciąż żywy jest charakter zasady konieczności wojskowej w prawie traktatowym. Jednakże współcześni autorzy sugerują, że nadrzędnym celem jest pokonanie, a nie osłabienie przeciwnika. Tym niemniej celem zasady jest wskazanie, że przedmiotem ataku są siły zbrojne przeciwnika w zakresie niezbędnym do rozstrzygnięcia nieuchronnego konfliktu zbrojnego w przypadku, gdy nie jest możliwe rozstrzygnięcie dyplomatyczne.

²³ Słownik terminów i definicji NATO, AAP-6 PL (2014).

0514. Zasada proporcjonalności

PROPORCJONALNOŚĆ

Straty cywilne wynikające z działań militarnych, tzw. straty i zniszczenia niezamierzone (ang. *collatera damage*), nie mogą być nadmierne w stosunku do oczekiwanych efektów prowadzonych działań.

1. Zasada proporcjonalności (minimalnej siły niezbędnej do likwidacji zagrożenia) to próba zrównoważenia zasady konieczności wojskowej i zasady humanitaryzmu (zwykle będących ze sobą w konflikcie). Stosowanie tej zasady jest szczególnie istotne zawsze wtedy, gdy normy MPHKG nie zostały sformułowane w sposób kategoryczny. Jest to świadomy wybór i podjęcie decyzji na podstawie posiadanych informacji (o celach wojskowych, obiektach chronionych, skupiskach ludności cywilnej) po uwzględnieniu korzyści wojskowej i względów humanitarnych. Zasada proporcjonalności to linia postępowania dowódcy, który powinien zgodnie z nią wykluczyć prowadzenie działań powodujących nadmierne straty w stosunku do oczekiwanych korzyści wojskowych.
2. Według tej zasady przewidywane korzyści wojskowe mają być równoważone ze skutkami działań. Działania wojsk zakończone powodzeniem nie powinny pociągać za sobą dużych strat w ludności oraz obiektach cywilnych. Szkody uboczne, wynikające z działań wojskowych, nie mogą przewyższać korzyści wojskowych wynikających z takich działań.
3. Szkody uboczne to utrata życia lub uszkodzenie ciała osób cywilnych bądź obiektów cywilnych ponoszone w wyniku działań zbrojnych. Celem ataku nie może być działanie powodujące wyżej wymienione skutki. Według definicji

stosowanej w NATO²⁴ szkody uboczne są nazywane również stratami i zniszczeniami niezamierzonymi przypadkowe ofiary i zniszczenia w obszarach cywilnych, spowodowane działaniami militarnymi.

4. Zasada proporcjonalności została wspomniana w dość wąskim zakresie jedynie w art. 51 pkt 5(b) AP I 1977 r. Ustalenie czy działania są proporcjonalne zależy od tego, czy: ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one nadmierne w porównaniu z oczekiwaną konkretną i bezpośrednią korzyścią wojskową.
5. Stosowanie zasady proporcjonalności może spowodować przypadkowe straty wśród ludności cywilnej i w obiektach infrastruktury cywilnej, ale świadome ataki na ww. obiekty są zabronione.

0515. Zasada humanitaryzmu

HUMANITARYZM

- ogólny standard zachowań w przypadku braku norm MPHKZ
- podstawa standardów traktowania osób chronionych oraz zakaz zadawania zbędnych i niepotrzebnych obrażeń

1. W przypadku gdy MPHKZ nie określa szczegółowo norm postępowania, zastosowanie ma zasada humanitaryzmu jako ogólny standard zachowań w konflikcie zbrojnym, jest to tzw. klauzula Martensa rozwinięta w art. 1(2) AP I 1977: w sprawach nieobjętych niniejszym protokołem lub innymi umowami międzynarodowymi ludność cywilna i kombatanci pozostają pod ochroną

²⁴ Słownik terminów i definicji NATO, AAP-6 PL (2014).

- i władzą zgodnie z zasadami prawa międzynarodowego, wynikającego z ustalonych zwyczajów, zgodnie z zasadami humanitaryzmu.
2. Osoby chronione powinny być traktowane humanitarnie w każdych okolicznościach. Nieludzkie traktowanie osób chronionych jest przestępstwem lub zbrodnią wojenną.
 3. Personel wojskowy nie może wykorzystywać metod i środków walki powodujących niepotrzebne cierpienia.
 4. Według tej zasady dowódca ma minimalizować straty wojsk własnych i przeciwnika poprzez wydanie odpowiednich ostrzeżeń oraz dobór właściwych środków w czasie prowadzenia ataku lub obrony.

0516. Zasada rozróżniania

ROZRÓŻNIANIE

Wymóg rozróżnienia pomiędzy:

- kombatantami a ludnością cywilną
- celami wojskowymi a obiektami cywilnymi.

Działania sił zbrojnych powinny być wymierzone tylko na cele wojskowe.

Osoby cywilne lub obiekty cywilne nie mogą być obiektami ataków.

1. Zasada rozróżniania jest określona w artykule 48 AP I 1977: „strony konfliktu powinny zawsze odróżniać ludność cywilną od osób walczących oraz obiekty cywilne od celów wojskowych i tak kierować swoimi operacjami, by były wymierzone jedynie przeciwko celom wojskowym”.
2. Zasada rozróżniania zobowiązuje do tego, aby działania sił zbrojnych wymierzone były tylko przeciwko celom wojskowym, a nie obiektom cywilnym.

3. Cele wojskowe

- a. Celami wojskowymi są kombatanci oraz takie cele, które swoim charakterem, położeniem, przeznaczeniem wspierają działania wojskowe, a także takie, których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub unieszkodliwienie w okolicznościach występujących w danej chwili dadzą zdecydowaną przewagę wojskową.
 - b. Ochrona życia osób cywilnych i ochrona obiektów cywilnych powinna być uwzględniana w sposób ciągły. Należy również wziąć pod uwagę takie aspekty jak: możliwość schronienia ludności cywilnej, jej przemieszczania się, codziennego funkcjonowania itp.
 - c. Stosowanie zasady rozróżniania uzależnione jest od dostępu dowódcy do informacji w czasie, kiedy podejmuje on decyzje. Jeśli jednak dowódca dołoży należytych starań, aby poznać status celu, zazwyczaj nie naruszy on zasady rozróżnienia, w przypadku gdy cel okaże się mimo wszystko obiektem cywilnym.
4. Obiektem ataku nie mogą być ludność cywilna i osoby cywilne.

PODROZDZIAŁ III – KOMBATANCI

0517. Opis zajęć

Z tematu dotyczącego kombatantów należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat ten podzielony jest na następujące zagadnienia:

- definicja kombatanta,
- pospolite ruszenie,
- status kombatanta,
- utrata statusu kombatanta,
- szpiedzy, najemnicy i dezercerzy.

Przedstawienie kasusów związanych z tematem wykracza poza minimalne wymagania szkoleniowe, ale wynika z regulacji zawartych w decyzji 184/MON.

0518. Definicja kombatanta

KOMBATANCI

- to członkowie sił zbrojnych z wyjątkiem personelu medycznego i duchownego
- na mocy prawa międzynarodowego mogą bezpośrednio uczestniczyć w działaniach wojennych
- mogą atakować przeciwnika lub cele wojskowe, powodować śmierć, obrażenia i zniszczenie – zgodnie z MPHKZ

1. W świetle przepisów MPHKZ kombatanci to członkowie sił zbrojnych stron konfliktu i formacji ochotniczych, stanowiących część tych sił zbrojnych (art. 4 GC III 1949).
2. Siły zbrojne strony konfliktu składają się ze wszystkich uzbrojonych i zorganizowanych sił, grup i oddziałów, które podlegają dowództwu odpowiedzialnemu przed tą stroną za postępowanie jego podwładnych, choćby strona ta była reprezentowana przez rząd lub władzę nieuznaną przez stronę przeciwną [art. 43 (1) AP I 1977].

3. Członkowie służb porządkowych, formacje ochotnicze i zorganizowany ruch oporu muszą należeć do strony konfliktu – oznacza to, że strona konfliktu musi uznać, iż walczą oni w jej imieniu lub ją wspierają.
4. Jeśli strona konfliktu włączy jakiekolwiek organizacje paramilitarne lub uzbrojone służby porządku publicznego do swoich sił zbrojnych, to musi poinformować o tym fakcie pozostałe strony konfliktu. Takie siły są wtedy uważane za legalnych kombatanów [art. 43 (3) AP I 1977].
5. Prawo bezpośredniego uczestniczenia w działaniach wojennych nie jest prawem pojedynczej osoby, ale wynika z faktu, że osoba ta należy do sił zbrojnych.

0519. Pospolite ruszenie

POSPOLITE RUSZENIE

- brak czasu na zorganizowanie regularnych sił zbrojnych
- jawne noszenie broni
- przestrzeganie MPHKZ

1. Zgodnie z ogólną zasadą MPHKZ osoby cywilne nie mogą legalnie prowadzić działań wojennych. Istnieje jednak wyjątek od tej reguły, który obejmuje mieszkańców terytorium, które nie zostało zajęte przez nieprzyjaciela.
2. Mieszkańcy nieokupowanego terytorium są traktowani jako kombatanzi, w przypadku gdy nie ma czasu na zorganizowanie się w regularne siły zbrojne a oni sami:
 - przy zbliżaniu się nieprzyjaciela spontanicznie chwytają za broń, aby stawić opór inwazji;

- jawnie noszą broń;
 - przestrzegają norm MPHKZ.
3. Sytuacja taka jest określana jako „pospolite ruszenie” [art. 2 Hague Reg 1907; art. 4 (6) GC III 1949].
4. Kazus – pospolite ruszenie²⁵

Pierwszego września 1939 roku pracownicy Poczty Polskiej w Wolnym Mieście Gdańsku zorganizowali obronę budynku tej poczty i bronili jej przed nacierającymi oddziałami policji gdańskiej i innymi uzbrojonymi formacjami. Po wyczerpaniu możliwości obrony pozostali przy życiu pocztowcy poddali się.

Pytanie. Jaki status prawny służył obrońcom poczty, którzy znaleźli się we władzy nieprzyjaciela?

Odpowiedź. W związku z tym, że był to konflikt o charakterze międzynarodowym, rozwiązania należy szukać w postanowieniach konwencji genewskich z 1949 roku. Co prawda nie obowiązywały one w 1939 r., ale ówczesne normy MPHKZ zawarte w regulaminie haskim były bardzo podobne. Zgodnie z art. 13 (6) GC I i II 1949 oraz art. 4 (6) GC III 1949 „ludność terytorium nieokupowanego, która przy zbliżaniu się nieprzyjaciela chwytła spontanicznie za broń, aby stawić opór wojskom inwazyjnym, a nie miała czasu zorganizować się w regularne siły zbrojne, jeżeli jawnie nosi broń i przestrzega praw i zwyczajów wojennych” podlega ochronie. Ta grupa zwana jest pospolitym ruszeniem, a jej członkom przysługuje – w razie schwytania – status jeńców wojennych. Zatem sposób w jaki Niemcy potraktowali obrońców Poczty Gdańskiej (38 osób rozstrzelano, 2 osoby zginęły w obozach koncentracyjnych), był absolutnie nielegalny.

²⁵ Zob.: <http://www.obronacywilna.pl>.

0520. Status kombatanta**STATUS KOMBATANTA**

- uprawnia do prowadzenia walki zbrojnej
- chroni przed odpowiedzialności karną (za działania zgodne z MPHKZ i ROE)

1. Osoby uprawnione do bezpośredniego udziału w działaniach wojennych zgodnie z MPHKZ posiadają status kombatanta (jest to swoisty immunitet dla legalnych czynów popełnionych podczas konfliktu zbrojnego).
2. Kombatanci, aby posiadać ten status, muszą w sposób wyraźny odróżniać się od ludności cywilnej w trakcie udziału w działaniach zbrojnych lub w czasie przygotowań do działań zbrojnych.
3. Gdy uzbrojony kombatant, ze względu na charakter prowadzonych działań, nie może odróżniać się od ludności cywilnej, może zachować swój status kombatanta, gdy jawnie nosi broń:
 - w czasie każdego starcia zbrojnego,
 - gdy jest widoczny dla nieprzyjaciela podczas rozwinięcia sił, tzn. w czasie każdego przemarszu do miejsca, z którego ma się rozpocząć akcja bojowa lub w którym ma się ona odbyć.
4. Kombatanci nie mogą być pociągani do odpowiedzialności karnej za działania zgodne z MPHKZ i przepisami narodowymi regulującymi zasady użycia siły.

0521. Szpierzy, najemnicy i dezercerzy**SZPIEDZY, NAJEMNICY I DEZERTERZY****1. Szpierzy**

- a. Członek sił zbrojnych strony konfliktu, który znajdzie się we władzy strony przeciwnej w czasie uprawiania działalności szpiegowskiej, nie ma prawa do statusu jeńca wojennego i może być traktowany jak szpieg (art. 46 AP I 1977), ale nadal posiada podstawowe prawa, co oznacza, że objęty jest ochroną gwarantującą mu humanitarne traktowanie, a także proces sądowy spełniający podstawowe gwarancje procesowe – sprawiedliwości i rzetelności (art. 75 AP I 1977).
- b. Szpiegiem nie jest członek sił zbrojnych strony konfliktu, który zbiera lub usiłuje zbierać na rzecz tej strony wiadomości na terytorium kontrolowanym przez stronę przeciwną, jeżeli w tym czasie nosi umundurowanie swoich sił zbrojnych (art. 46 AP I 1977).

2. Najemnicy

- a. Najemnik nie posiada prawa do statusu kombatanta lub jeńca wojennego.
- b. Najemnikiem jest ten, kto:
 - został specjalnie zwerbowany w kraju lub za granicą do walki w konflikcie zbrojnym;
 - rzeczywiście bierze udział w działaniach zbrojnych;

- czyni to głównie w celu uzyskania korzyści osobistej i otrzymał obietnicę wynagrodzenia materialnego wyraźnie wyższego od tego, które jest przyrzeczone lub wypłacane kombatanom mającym podobny stopień i sprawującym podobną funkcję;
 - nie jest obywatelem strony konfliktu ani stałym mieszkańcem terytorium kontrolowanego przez stronę konfliktu;
 - nie jest członkiem sił zbrojnych strony konfliktu;
 - nie został wysłany przez państwo inne niż strona konfliktu w misji urzędowej jako członek sił zbrojnych tego państwa (art. 47 AP I 1977).
3. Dezerterzy nie posiadają żadnego szczególnego statusu wg norm MPHKZ – omówienie ich statusu wynika z regulacji zawartych w decyzji 184/MON.
- a. Po dostaniu się we władanie strony przeciwnej konfliktu zbrojnego jako członkowie sił zbrojnych powinni otrzymywać status jeńca wojennego.
 - b. Wobec własnych sił zbrojnych dezerterzy ponoszą odpowiedzialność karną w postępowaniu sądowym.
4. Kazus – prawa szpiega

Pomiędzy państwami A i B toczy się konflikt zbrojny. W oddziale wojskowym państwa A zdekonspirowany zostaje szpieg państwa B. Po postępowaniu przed doraźnym sądem wojskowym zostaje on rozstrzelany.

Pytanie. Czy działanie państwa A stanowi pogwałcenie prawa humanitarnego?

Odpowiedź. Podobnie jak najemnikom, tak i szpiegom nie przysługuje ochrona ze strony norm MPHKZ. Nie mogą więc oni uzyskać – w razie schwytania – statusu jeńca wojennego (zob. art. 46 AP I 1977). Szpiegostwo może być i jest traktowane jako działanie przestępcze. Istnieje więc możliwość postawienia przed sądem (także wojskowym, co jest przypadkiem najczęstszym) osoby oskarżonej o akty szpiegowskie. Nie jest wykluczone, że postępowanie sądowe będzie miało charakter uproszczony, zwłaszcza jeśli toczy się konflikt zbrojny. Nie wolno jednak w żadnym wypadku pozbawiać oskarżonego gwarancji procesowych, takich jak np. prawo do obrony. Tylko jeśli proces przeprowadzony zostanie rzetelnie, na państwie nie będzie ciążył

zarzut o naruszenie norm MPHKZ, w którego dokumentach także wielokrotnie formułowane są zasady rzetelnego procesu (np. rozdz. III GC III 1949, art. 64-77 GC IV 1949). Wysokość kary zależy od uregulowań prawa państwa, w którym toczy się postępowanie, więc nie ma prawnych przeszkód, by za szpiegostwo przewidziana była kara śmierci²⁶. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych zakłada wyłączenie wykonania tej kary w przypadku niektórych kategorii osób, np. kobiet w ciąży (art. 76 (3) AP I 1977) lub zabrania jej orzekania w stosunku do osób, które w chwili popełnienia czynu nie przekroczyły 18 roku życia [art. 77 (5) AP I 1977].

²⁶ Chyba że państwa A i B, tak jak Polska, wyrzekły się stosowania kary śmierci zarówno w czasie pokoju, jak i wojny poprzez ratyfikowanie drugiego fakultatywnego protokołu do Międzynarodowego Paktu Praw Obywatelskich i Politycznych w sprawie zniesienia kary śmierci, przyjętego w Nowym Jorku 15 grudnia 1989 r. oraz protokołu nr 13 do konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, dotyczącego zniesienia kary śmierci we wszystkich okolicznościach, sporządzonego w Wilnie 3 maja 2002 r.

PODROZDZIAŁ IV – OSOBY CHRONIONE

0522. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- personel medyczny,
- personel duchowny,
- ludność cywilna,
- osoby towarzyszące siłom zbrojnym,
- dziennikarze i korespondenci wojenni,
- ranni, chorzy i rozbitkowie,
- zaginieni i zabici,
- jeńcy wojenni,
- traktowanie osób we władzy stron konfliktu.

Przedstawienie przypadków związanych z tematem wykracza poza minimalne wymagania szkoleniowe, ale wynika z regulacji zawartych w decyzji 184/MON.

0523. Personel medyczny

OCHRONA PERSONELU MEDYCZNEGO

- **stały personel medyczny**
nie może być obiektem ataku
- **czasowy personel medyczny**
nie może być obiektem ataku podczas wykonywania zadań medycznych

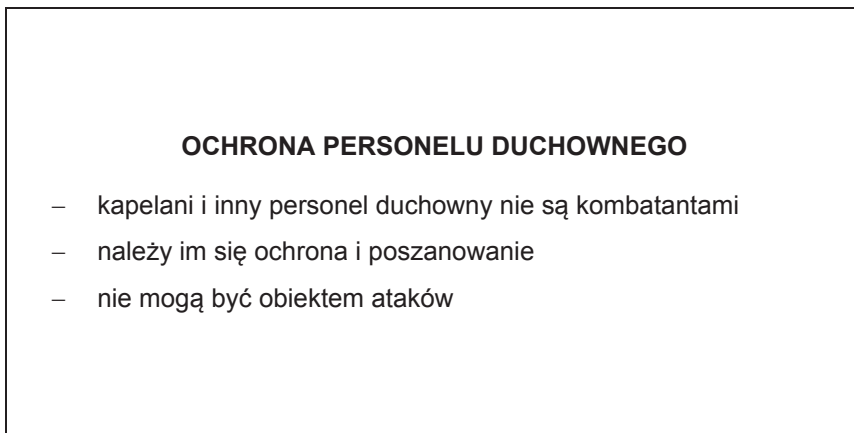
1. Stały personel medyczny

- a. Określenie „stały personel medyczny” oznacza osoby wyznaczone na stałe przez stronę konfliktu do celów medycznych (m.in.: poszukiwanie,

- zbieranie, przenoszenie, badanie i leczenie – włącznie z pierwszą pomocą – rannych, chorych i rozbitków) lub do kierowania formacjami medycznymi albo do zarządzania lub kierowania transportem medycznym.
- b. Stały personel medyczny musi być chroniony i szanowany. Nie może być atakowany.
 - c. Stałego personelu medycznego nie zalicza się do kombatantów. Personel ten może posiadać krótką broń osobistą do samoobrony i obrony rannych znajdujących się pod jego opieką. Z uwagi na fakt posiadania broni osobistej personel medyczny nie traci prawa do szczególnej ochrony (art. 22 GC I 1949).
 - d. W przypadku zatrzymania personel medyczny zostanie odesłany do własnych sił zbrojnych, chyba że zostanie wykorzystany do niesienia pomocy jeńcom wojennym.
2. Tymczasowy personel medyczny
- a. Określenie „tymczasowy personel medyczny” oznacza personel sił zbrojnych czasowo przydzielony do wykonywania niektórych zadań medycznych (np. noszowi). W trakcie wykonywania zadań medycznych nie zalicza się tych osób do kombatantów.
 - b. Tymczasowy personel medyczny musi być chroniony i szanowany w trakcie wykonywania zadań medycznych. W tym czasie członkowie takiego personelu nie mogą być obiektem ataków.
 - c. Jeżeli osoby te dostaną się w ręce nieprzyjaciela, będą uważane za jeńców wojennych (art. 25 i 29 GC I 1949).
3. Znaki rozpoznawcze
- a. Stały personel medyczny powinien nosić znak rozpoznawczy (czerwony krzyż, półksiężyc lub kryształ). Tymczasowy personel medyczny będzie nosił znak rozpoznawczy w trakcie wykonywania obowiązków medycznych (art. 38 i 39 GC I 1949).

- b. Stały personel medyczny, poza tabliczką tożsamości przewidzianą w art. 16 GC I 1949, będzie posiadać również specjalną kartę tożsamości zaopatrzoną w znak rozpoznawczy (art. 40 GC I 1949).

0524. Personel duchowny

1. Określenie „personel duchowny” oznacza osoby wojskowe (kapelanów) lub cywilne, które poświęcają się wyłącznie działalności duszpasterskiej i są przydzielone (na stałe lub czasowo):
 - do sił zbrojnych strony konfliktu,
 - do jednostek medycznych lub transportu,
 - do organizacji obrony cywilnej strony konfliktu (art. 8 AP I 1977).
2. Kapelani (oraz pozostały personel duchowny) nie są kombatantami. Nie mogą być obiektem ataków. W przypadku zatrzymania zostaną odesłani do własnych sił zbrojnych, chyba że zostaną wykorzystani do opieki duchownej nad jeńcami wojennymi.
3. Personel duchowny musi być chroniony i szanowany. Pierwszy protokół dodatkowy do konwencji genewskich rozszerza zakres ochrony również na cywilny personel duchowny (art. 15 AP I 1977).

4. Personel duchowny może posiadać krótką broń osobistą do samoobrony i obrony osób znajdujących się pod jego opieką. Z uwagi na fakt posiadania broni osobistej personel duchowny nie traci prawa do szczególnej ochrony (art. 22 GC I 1949).

0525. Ludność cywilna

OCHRONA LUDNOŚCI CYWILNEJ

- osobą cywilną jest każda osoba, która nie jest członkiem sił zbrojnych i nie należy do pospolitego ruszenia
- ludność cywilną należy chronić przez skutkami działań wojennych

1. Określenie ludności cywilnej
 - a. Za osobę cywilną uważana jest każda osoba, która nie jest członkiem sił zbrojnych ani pospolitego ruszenia. Określenie ludność cywilna obejmuje wszystkie osoby cywilne (art. 43 i 50 AP I 1977, art. 4 GC III 1949).
 - b. Jednym z kluczowych elementów MPHKG jest wyraźne rozróżnienie pomiędzy członkami sił zbrojnych a ludnością cywilną (art. 48 AP I 1977). Jednakże we współczesnych konfliktach zbrojnych obecność ludności cywilnej w pobliżu rejonów działań zbrojnych znacznie to utrudnia.
 - c. W razie wątpliwości czy dana osoba jest osobą cywilną czy nie, będzie ona uważana za osobę cywilną. Obecność wśród ludności cywilnej pojedynczych osób nieodpowiadających określeniu osoby cywilnej nie pozbawia tej ludności jej cywilnego charakteru [art. 50 (3) AP I 1977].

2. Ludność cywilna musi być chroniona przed bezpośrednim atakiem. Osoby cywilne nie korzystają z ochrony, jeżeli uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych – przez czas trwania takiego uczestnictwa [art. 51 (3) AP I 1977].
3. Ludność cywilna musi być chroniona przed działaniami wojennymi. Osoby cywilne nie będą przedmiotem ataków lub represaliów.
4. Osoby cywilne mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania ich godności, honoru, praw rodzinnych, przekonań i praktyk religijnych, zwyczajów i obyczajów. Będą one zawsze traktowane w sposób humanitarny i chronione, zwłaszcza przed przemocą, zastraszaniem, zniewagami i ciekawością publiczną (art. 27 GC IV 1949).
5. Kobiety będą specjalnie chronione przed wszelkimi zamachami na ich cześć, zwłaszcza przed gwałtem, zmuszaniem do prostytucji i objawami molestowania seksualnego. Sprawy kobiet ciężarnych i matek opiekujących się małymi dziećmi, zatrzymanych, uwięzionych lub internowanych powinny być rozpatrzone w pierwszej kolejności.
6. Dzieci powinny korzystać ze szczególnego poszanowania i być chronione. Strony konfliktu udziela im opieki i pomocy, których potrzebują z racji ich wieku lub z jakiegokolwiek innego powodu. Strony konfliktu dołożą wszelkich starań, by dzieci poniżej 15 lat nie uczestniczyły bezpośrednio w działaniach zbrojnych (art. 77 AP I 1977).

0526. Osoby towarzyszące siłom zbrojnym**OSOBY TOWARZYSZĄCE SIŁOM ZBROJNYM**

1. Osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nienależące do nich bezpośrednio (na przykład cywilni członkowie załóg samolotów wojskowych, dostawcy zaopatrzenia, członkowie oddziałów pracy lub służb powołanych do świadczenia usług na rzecz wojska), pod warunkiem, że otrzymali upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą, są traktowani jako osoby cywilne i objęte taką ochroną.
2. Osoby towarzyszące siłom zbrojnym nie mogą być celowo atakowane, jednak ponoszą ryzyko przypadkowej utraty zdrowia lub życia podczas ataku na prawnie uzasadniony cel wojskowy.
3. Jeżeli osoby towarzyszące siłom zbrojnym dostaną się w ręce nieprzyjaciela, to przysługuje im status jeńca wojennego [art. 13 Hague Reg 1907, art. 4 a (4) GC III 1949].
4. Taka sama ochrona obejmuje osoby cywilne znajdujące się na pokładzie statków handlowych lub samolotów cywilnych należących do stron konfliktu [art. 4 a (5) GC III 1949].

0527. Dziennikarze i korespondenci wojenni**DZIENNIKARZE I KORESPONDENCI WOJENNI**

1. Dziennikarze, którzy pełnią niebezpieczne misje zawodowe w rejonach konfliktu zbrojnego, będą traktowani jak osoby cywilne i nie mogą być atakowani. Jeśli dziennikarz zostanie zatrzymany, będzie posiadał status osoby cywilnej [art. 79 (1) AP I 1977].
2. Dziennikarze tak jak wszystkie osoby cywilne nie korzystają z ochrony, jeżeli uczestniczą bezpośrednio w działaniach zbrojnych – przez czas trwania takiego uczestnictwa. Artykuł 79 (2) AP I 1977 gwarantuje ochronę dziennikarzom „pod warunkiem niepodejmowania żadnego działania, które byłoby sprzeczne z ich statusem osób cywilnych”.
3. Na innych zasadach niż dziennikarze traktowani są korespondenci wojenni. Korespondenci wojenni to dziennikarze, którzy towarzyszą siłom zbrojnym państwa, niebędący członkami tych sił. W rezultacie są to osoby cywilne i nie mogą być obiektem ataku (zgodnie z art. 4 a (4) GC III 1949) jednakże przysługuje im status jeńca wojennego w przypadku, gdy dostaną się w ręce przeciwnika.
4. Korespondenci wojenni nie mogą być celowo atakowani, jednak ponoszą ryzyko przypadkowej utraty zdrowia lub życia podczas ataku na prawnie uzasadniony cel [art. 13 Hague Reg 1907, art. 4 a (4) GC III 1949].

0528. Ranni, chorzy i rozbitkowie**RANNI, CHORZY I ROZBITKOWIE**

- osoby ranne, chore i rozbitków należy szanować, chronić i traktować humanitarnie
- nakaz poszukiwania i zbierania rannych, chorych i rozbitków

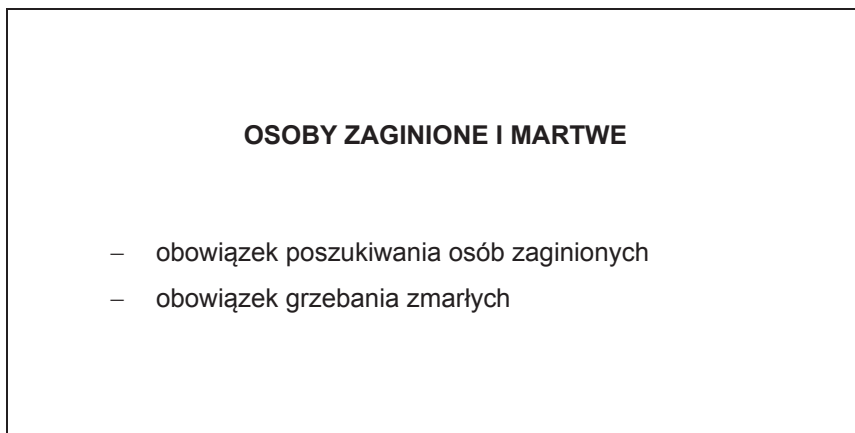
1. Członkowie sił zbrojnych, którzy są ranni, chorzy lub są rozbitkami i z tego powodu powstrzymują się od jakichkolwiek wrogich działań, będą szanowani, chronieni i traktowani humanitarnie. Będą leczeni przez tę stronę konfliktu, w której władzy się znajdują, bez względu na płeć, rasę, narodowość, wyznawaną religię, przekonania polityczne lub jakichkolwiek inne powody. Kolejność udzielania pomocy i ustalanie pierwszeństwa może wynikać wyłącznie z powodów medycznych (art. 12 GC I 1949, art. 12 GC II 1949). Opisywana ochrona ustaje, jeśli wyżej wymienione osoby popełnią jakiś wrogi czyn (art. 8 AP I 1977).
2. Zawsze należy przedsięwziąć wszelkie możliwe środki w celu wyszukania i zebrania rannych, chorych lub rozbitków oraz zapewnienia im właściwej opieki medycznej (art. 15 GC I 1949, art. 11 AP I 1977).
3. Dowódcy zmuszeni do pozostawienia rannych i chorych przeciwnikowi, pozostawią wraz z nimi część swojego personelu medycznego i środków medycznych potrzebnych do ich leczenia, o ile względy wojskowe na to pozwolą (art. 12 GC I 1949).
4. Kazus – traktowanie rannych i chorych
Między państwami A i B toczy się konflikt zbrojny. Po wygranej przez siły lądowe A potyczce pomiędzy regularnymi oddziałami wojskowymi walczących ze sobą stron pozostaje wielu zabitych i ciężko rannych. Dowódca oddziału

państwa A podejmuje decyzję o udzieleniu pomocy lekarskiej najpierw wszystkim rannym żołnierzom armii A, a później zezwala dopiero na opatrzenie rannych państwa B.

Pytanie. Czy postępowanie takie jest zgodne z MPHKZ?

Odpowiedź. MPHKZ nakłada na strony będące w konflikcie obowiązek zbierania rannych i chorych oraz traktowania ich w sposób humanitarny bez żadnego rozróżnienia. Oznacza to, że personel medyczny ma obowiązek udzielania pomocy w pierwszej kolejności tym osobom, które jej najbardziej potrzebują – z punktu widzenia medycznego – bez względu na ich przynależność państwową. Wyraźnie stanowi o tym art. 12 (3) GC I 1949: „Tylko nagłość z punktu widzenia lekarskiego może upoważnić do dania pierwszeństwa w kolejności udzielania pomocy”. Tak więc postępowanie dowódcy oddziału państwa A było niezgodne z normami MPHKZ.

0529. Osoby zaginione i martwe

1. Gdy tylko okoliczności na to pozwolą, a najpóźniej z chwilą zakończenia czynnych działań zbrojnych, każda strona konfliktu powinna poszukiwać osób, których zaginięcie zostało jej podane przez stronę przeciwną. Dla ułatwienia poszukiwań stronie przeciwnej przekazuje się wszelkie przydatne informacje o zaginionych osobach (art. 33 AP I 1977).

2. Przez cały czas, ale zwłaszcza po bitwie, strony konfliktu przedsięwzięną niezwłocznie wszelkie możliwe środki w celu wyszukania poległych i niedopuszczenia do ograbienia zwłok (art. 15 GC I 1949).
3. Zwłoki mogą być spalone tylko z przyczyn sanitarno-epidemiologicznych lub jeżeli wynika to z religii wyznawanej przez zmarłych. Strony konfliktu będą ponadto czuwać nad tym, aby zmarli byli grzebani z czcią i w miarę możliwości zgodnie z obrządkami religii, którą wyznawali, aby ich groby były szanowane, zgrupowane według narodowości zmarłych – o ile to możliwe, należycie utrzymane i tak oznaczone, aby mogły być odszukane (art. 17 GC I 1949).
4. Strony konfliktu sporządzą i prześlą sobie akty zgonów lub wykazy zgonów należycie uwierzytelnione poprzez Biuro Informacji o Jeńcach Wojennych, przewidziane w art. 122 GC III z 1949 r. Zbiorą one również i prześlą sobie za pośrednictwem tego samego biura połowy tabliczek tożsamości, testamenty lub inne dokumenty mające znaczenie dla rodziny zmarłych oraz wszystkie przedmioty znalezione przy zwłokach, a mające wartość materialną lub pamiątkową.
5. Jedna połowa tabliczki tożsamości albo cała tabliczka, o ile jest pojedyncza, pozostanie na zwłokach (art. 16 i 17 GC I 1949).
6. Więcej informacji na ten temat zawiera STANAG 2070 i Norma Obronna NO-02-A053 *Działania wojenne – Procedury pochówku poległych i zmarłych*.

0530. Jeńcy wojenni**JEŃCY WOJENNI**

(ang. *Prisoners of War* – POW)

- osoby uprawnione do otrzymania statusu jeńca wojennego
- osoby, którym nie przysługuje status jeńca wojennego
- określanie statusu w przypadku wątpliwości
- ochrona jeńców wojennych i ich prawa

1. W przypadku pojmania do otrzymania statusu jeńca wojennego są uprawnione następujące osoby:
 - kombatanci;
 - osoby towarzyszące siłom zbrojnym, ale nienależące do nich bezpośrednio – pod warunkiem, że otrzymali oni upoważnienie od sił zbrojnych, którym towarzyszą;
 - członkowie załóg statków oraz samolotów cywilnych stron konfliktu;
 - personel sił zbrojnych tymczasowo wydzielony do wykonywania zadań medycznych;
 - członkowie pospolitego ruszenia (art. 4 CG III 1949).
2. Poniżej przedstawiono osoby, które w przypadku pojmania i przetrzymywania nie są uprawnione do otrzymania statusu jeńca wojennego (ale posiadają podstawowe prawa, co oznacza, że objęci są ochroną gwarantującą humanitarne traktowanie):
 - osoby cywilne, włącznie z osobami biorącymi udział w działaniach zbrojnych innych niż pospolite ruszenie (oddziały ochotnicze);
 - najemnicy;
 - szpiedzy [art. 43, 46 (1) i 47 (1) AP I 1977, art. 29-31 Hague Reg 1907, art. 3 wspólny wszystkich GC 1949, art. 75 AP I 1977].

3. W razie jakiegokolwiek wątpliwości co do uprawnień osoby zatrzymanej taka osoba korzysta ze statusu jeńcy wojennego do czasu ustalenia jej rzeczywistego statusu przez właściwy sąd [art. 5 (2) GC III 1949, art. 45 (1) i (2) AP I 1977].
4. Status jeńcy wojennego zapewnia ochronę i konkretne prawa. Traktowaniu jeńców została poświęcona GC III z 1949 r.
5. Kazus – status jeńców wojennych²⁷

W dniu 17 września 1939 r. wojska radzieckie dokonały inwazji na Polskę. W jej wyniku pojmano tysiące polskich żołnierzy. Polskie naczelné dowództwo nakazało niestawianie oporu zbrojnego inwazyjnym wojskom radzieckim.

Pytanie. Jaki był prawnomiędzynarodowy status polskich żołnierzy we władzy wojsk ZSRR?

Odpowiedź. Obecny stan prawa wskazywałby na GC III 1949 roku o traktowaniu jeńców wojennych. Jednakże w 1939 roku zastosowanie miały postanowienia IV konwencji haskiej o prawach i zwyczajach wojny lądowej oraz regulaminu do niej – Hague Reg 1907, a zwłaszcza jego art. 3. Stanowi on, że: „zbrojne siły stron wojujących mogą składać się z walczących i niewalczących. W razie zagarnięcia ich przez nieprzyjaciela zarówno tym, jak i tamtym przysługuje prawo bycia traktowanym jako jeńcy wojenni”. Nie miał wówczas znaczenia fakt, czy ZSRR był stroną tej konwencji, gdyż normy w niej zawarte uznane zostały za normy zwyczajowe, a więc wiążące wszystkie państwa.

²⁷ Zob.: <http://www.obronacywiina.pl>.

0531. Ochrona jeńców wojennych i ich prawa**OCHRONA JEŃCÓW WOJENNYCH I ICH PRAWA**

- prawa jeńców wojennych
- traktowanie jeńców wojennych

1. Jeńcy wojenni zostaną zwolnieni i repatriowani niezwłocznie po zakończeniu działań [art. 118 (1) GC III 1949].
2. Prawo do humanitarnego traktowania
 - a. Jeńcy wojenni nie znajdują się w rękach pojedynczych osób (żołnierzy), ale przetrzymywani są przez państwo, do którego należą siły zbrojne, które wzięły ich do niewoli (mocarstwo zatrzymujące).
 - b. Państwo zatrzymujące jest odpowiedzialne za humanitarne traktowanie jeńców wojennych przez cały czas zatrzymania (art. 11 i 13 GC III 1949).
 - c. Osoby zatrzymane przez przeciwnika, uprawnione do statusu jeńca wojennego oraz odpowiedniego traktowania, posiadają należne im uprawnienia od momentu pojmania aż do uwolnienia i repatriacji. Ponadto jeńcy wojenni, nawet z własnej woli, nie mogą zrzec się żadnych praw zapewnionych im przez III konwencję genewską z 1949 r. [art. 5 (1) i 7 GC III 1949].
3. Postępowanie z jeńcami wojennymi
 - a. Jeńcy wojenni, po wzięciu do niewoli, zostaną w jak najkrótszym czasie ewakuowani do obozów położonych w takiej odległości od strefy walk, aby znaleźli się poza niebezpieczeństwem (art. 19 GC III 1949).

- b. Ewakuacja jeńców wojennych odbywać się będzie zawsze w sposób humanitarny. Państwo zatrzymujące dostarczy ewakuowanym jeńcom wojennym wodę pitną, żywność, odzież oraz zapewni konieczną pomoc lekarską (art. 20 GC III 1949).
- c. Jeńcy wojenni mogą być internowani w pomieszczeniach znajdujących się na stałym lądzie i dających wszelkie gwarancje higieny i ochrony zdrowia. Za wyjątkiem przypadków usprawiedliwionych interesem jeńców nie będą oni internowani w więzieniach karnych.
- d. Państwo zatrzymujące zgrupuje jeńców wojennych w obozach lub oddziałach obozowych według ich narodowości, języka i obyczajów (art. 22 GC III 1949).
- e. Jeńcy wojenni będą stale chronieni zwłaszcza przed aktami gwałtu, zastraszania, zniewagi i ciekawości publicznej. Wszelkie bezprawne działanie lub zaniechanie, powodujące śmierć lub poważne zagrożenie zdrowia jeńca wojennego, jest zakazane (art. 13 GC III 1949).
- f. Stosowanie represaliów wobec jeńców wojennych jest zabronione (art. 13 GC III 1949).
- g. Jeńcy wojenni powinni mieć zapewnioną odpowiednią opiekę medyczną i duchową, o ile to możliwe, przez lekarzy i kapelanów należących do ich sił zbrojnych lub będących tej samej narodowości (art. 30-37 GC III 1949).
- h. Kobiety – będące jeńcami wojennymi – powinny być traktowane ze wszystkimi względami należnymi ich płci. Przysługuje im traktowanie równie korzystne, jak mężczyznom. Ich płeć powinna być brana pod uwagę w przydzielaniu pracy oraz zapewnianiu snu i warunków sanitarnych. Należy zapewnić kobietom szczególną ochronę przed gwałtem oraz innym znieważaniem seksualnym [art. 14, 25 (4), 29 (2), 49 (1) i 97 (4) GC III 1949; art. 75 (5) i 76 (1) AP I 1977].
- i. Podczas przesłuchiwania każdy jeńiec wojenny zobowiązany jest podać, tylko swoje nazwisko, imiona, stopień wojskowy, datę urodzenia i numer książeczki wojskowej, a w przypadku jej braku – równorzędne dane.

Nie wolno stosować żadnych tortur fizycznych lub moralnych ani wywierać żadnego przymusu na jeńcach wojennych w celu uzyskania jakichkolwiek informacji. Nie wolno grozić jeńcom, którzy odmówią odpowiedzi, obrażać ich ani narażać na nieprzyjemności lub szkody jakiegokolwiek natury (art. 17 GC III 1949).

4. Kazus 1 – traktowanie jeńców wojennych²⁸

Dwudziestego stycznia 1991 roku telewizja iracka pokazała żołnierzy sił powietrznych wojsk koalicyjnych w wojnie przeciwko Irakowi, którzy znaleźli się w irackiej niewoli. Niektórzy z nich wypowiadali się krytycznie o podjęciu działań zbrojnych przeciwko Irakowi. Rząd USA zaprotestował przeciwko publicznemu pokazywaniu jego żołnierzy.

Pytanie. Czy publiczne występowanie jeńców wojennych jest dopuszczalne:

- jeśli jest dobrowolne?
- jeśli jest rezultatem nacisków?

Odpowiedź. Publiczne wystąpienie amerykańskich jeńców wojennych miało dla strony irackiej oczywiście znaczenie propagandowe. Bez znaczenia jest tu ewentualna dobrowolność owego wystąpienia. Artykuł 13 GC III 1949 stanowi m.in., że: „jeńcy wojenni powinni być stale chronieni, zwłaszcza przed każdym aktem gwałtu lub zastraszenia, przed zniewagami i ciekawością publiczną”. Wynika stąd, że zarówno w przypadku dobrowolności, jak i sytuacji będącej rezultatem nacisków, w myśl wyżej cytowanego artykułu, publiczne wystąpienie jeńców wojennych jest niedopuszczalne. Jeńcy podlegają bowiem ochronie, której zapewnienie należy do obowiązków państwa zatrzymującego. Ponadto jeńiec nie może zrzec się swoich praw, a więc strona iracka nie powinna była dopuścić nawet do dobrowolnego pokazania się jeńców w irackiej telewizji. Można też dyskutować nad kwestią lojalności jeńców wobec państwa swojej przynależności, lecz ten problem należy już do zagadnień nieregulowanych konwencjami genewskimi, a pozostających w gestii prawa wewnętrznego każdego państwa.

²⁸ Zob.: <http://www.obronacywilna.pl>.

5. Warunki sanitarno-epidemiologiczne. Państwo zatrzymujące zobowiązane będzie przedsięwziąć wszelkie środki higieny niezbędne dla zapewnienia czystości i ochrony zdrowia w obozach oraz dla zapobieżenia epidemiom (art. 29 GC III 1949).
6. Stopień wojskowy i wiek. Oficerowie i równorzędni im jeńcy wojenni traktowani będą ze względami należnymi ich stopniowi i wiekowi. Jeńcy wojenni niebędący oficerami bądź ich równorzędnymi traktowani będą ze względami należnymi ich randze i wiekowi (art. 44 i 45 GC III 1949).
7. Sądownictwo. Jeńcy wojenni podlegać będą ustawom, regulaminom i rozkazom ogólnym, obowiązującym w siłach zbrojnych państwa zatrzymującego. Będzie ono mogło zastosować sankcje sądowe lub dyscyplinarne wobec każdego jeńca wojennego, który naruszył te prawa, regulaminy lub rozkazy ogólne (art. 82 GC III 1949).
8. Ucieczkę jeńca wojennego będzie się uważało za udaną, jeśli:
 - połączy się on z siłami zbrojnymi państwa, do którego należy (lub państwa sprzymierzonego);
 - opuści terytorium podlegające władzy państwa zatrzymującego (lub państwa sprzymierzonego);
 - dostanie się na statek pod banderą państwa, do którego jeńiec należy (lub państwa sprzymierzonego), pod warunkiem, że statek ten nie znajduje się we władzy państwa zatrzymującego (art. 91 GC III 1949).
9. Przekazanie jeńców wojennych. Jeńcy wojenni mogą być przekazani przez państwo zatrzymujące tylko temu państwu, które jest stroną III konwencji genewskiej i to dopiero wówczas, gdy państwo zatrzymujące upewniło się, że dane państwo pragnie i jest zdolne do stosowania regulacji zawartych w tej konwencji. Po przekazaniu w ten sposób jeńców państwo, które zgodziło się ich przejąć, będzie odpowiedzialne za stosowanie konwencji przez czas sprawowania nad nimi opieki (art. 12 GC III 1949).

10. Kazus 2 – ucieczka jeńca z obozu

Państwa I i G toczą między sobą wojnę. Złapany w czasie ucieczki jeńiec, podoficer armii I, zostaje osądzony przez sąd wojenny państwa G. Postanowieniem tego sądu podoficer zostaje skazany na karę śmierci przez rozstrzelanie. Wyrok zostaje wykonany.

Pytanie. Czy G pogwałciła normy MPHKZ?

Odpowiedź. Jeńiec wojenny ma niepisane prawo do ucieczki z obozu. W niektórych kodeksach wojskowych można wręcz znaleźć zapis o obowiązku próby ucieczki przez żołnierza, który został schwytany w czasie walk przez stronę przeciwną. Dlatego też MPHKZ nie uznaje takiej ucieczki za przestępstwo, które podlegałoby odpowiedzialności karnej przed sądem, lecz za wykroczenie, za które jeńiec może ponieść karę tylko dyscyplinarną. Tym bardziej więc niemożliwe jest – według MPHKZ – skazanie złapanego w trakcie ucieczki jeńca na karę śmierci (art. 91-94 GC III 1949). Trzeba więc uznać, że państwo G rażąco naruszyło normy MPHKZ.

Nota: informacje na ten temat można znaleźć również w:

- *Postępowaniu z zatrzymanymi, zdobytym wyposażeniem i dokumentami* – DD-2.5(A),
- *Prowadzeniu działań przez żandarmerię wojskową* – DD/3.2.3.3.

11. Powyższy materiał wyczerpuje zakres materiału wynikający ze STANAGU 2449. Decyzja 184/MON przewiduje również zapoznanie z poniższymi zagadnieniami.

a. Stosunki jeńców wojennych ze światem zewnętrznym oraz z władzami regulują art. 69-81 GC III 1949:

- jeńiec wojenny od chwili dostania się do niewoli lub najpóźniej po upływie tygodnia od przybycia do obozu ma prawo do wysłania

jednej karty bezpośrednio do swej rodziny, a drugiej do Centralnego Biura Informacji o Jeńcach Wojennych;

- jeńcy wojenni mogą wysyłać i otrzymywać listy i karty pocztowe;
 - jeńcy wojenni mogą otrzymywać pocztą lub każdą inną drogą przesyłki indywidualne lub zbiorowe;
 - jeńcy wojenni mają prawo przedkładania władzom wojskowym, którym podlegają, podań w sprawie warunków ich życia w niewoli.
- b. Praca i wynagradzanie jeńców wojennych uregulowane zostały w art. 49-68 GC III 1949:
- państwo zatrzymujące może korzystać z pracy zdrowych jeńców wojennych, uwzględniając ich wiek, płeć i stopień, jak również ich zdatność fizyczną;
 - jeżeli oficerowie lub równorzędne im osoby proszą o pracę, która im odpowiada, powinni w miarę możliwości ją otrzymać; w żadnym razie nie wolno ich zmuszać do pracy;
 - nie wolno zatrudniać żadnego jeńca wojennego przy pracach szkodliwych dla zdrowia lub niebezpiecznych, chyba że zgłosi się on z własnej woli;
 - jeńcy wojenni będą otrzymywać bezpośrednio od władz zatrzymujących słuszne wynagrodzenie za pracę, którego stawki zostaną ustalone przez władzę, nie mogą jednak wynosić mniej niż 1/4 franka szwajcarskiego za dzień pracy.

0532. Traktowanie osób będących we władzy stron konfliktu**TRAKTOWANIE OSÓB BĘDĄCYCH WE WŁADZY STRON
KONFLIKTU**

1. Znajomość tego zagadnienia wynika z decyzji 184/MON.
2. Z osobami, które znajdują się we władzy strony konfliktu i którym nie przysługuje bardziej korzystne traktowanie, należy się obchodzić we wszelkich okolicznościach humanitarnie i korzystać co najmniej z ochrony, bez względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię lub wierzenia, poglądy polityczne lub inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub inne cechy albo ze względu na jakiegokolwiek inne podobne kryteria. Każda ze stron powinna szanować godność, przekonania i praktyki religijne wszystkich takich osób (art. 75 AP I 1977).

PODROZDZIAŁ V – MIĘDZYNARODOWY KOMITET CZERWONEGO KRZYŻA

0533. Opis zajęć

Z tego tematu przeszkolić podoficerów i oficerów. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- rola MKCK,
- znak i logo MKCK,
- krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca.

0534. Rola MKCK

<p style="text-align: center;">ROLA MIĘDZYNARODOWEGO KOMITETU CZERWONEGO KRZYŻA (MKCK)</p> <ul style="list-style-type: none">– centralna agencja poszukiwań– prowadzenie spisu jeńców wojennych, kontrolowanie obozów i pomoc humanitarna– zapewnianie wsparcia humanitarnego cywilnej ludności krajów będących w konflikcie– udzielanie pomocy krajom w zakresie stosowania MPHKZ– działanie jako substytut mocarstwa opiekuńczego	
--	--

1. Geneza MKCK

- Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża (MKCK), założony w 1863, jest szczególną organizacją, która odgrywa znaczącą rolę w rozwoju i wdrażaniu MPHKZ odnoszącego się do ofiar wojennych.
- Z inicjatywy MKCK przyjęta została pierwotna konwencja genewska z 1864 roku. Od tamtej pory MKCK, wspierany przez MRCKiCP, nieprzerwanie namawia rządy do przystosowania MPHKZ do zmieniających się okoliczności, w szczególności do współczesnych

środków i metod walki, aby zapewnić bardziej efektywną ochronę i pomoc ofiarom konfliktu.

- c. Obecnie wszystkie państwa zobowiązane są do przestrzegania czterech konwencji genewskich z 1949 roku, które w czasie konfliktu zbrojnego chronią rannych, chorych oraz rozbitków będących członkami sił zbrojnych, a także jeńców wojennych i osoby cywilne.
 - d. Podczas II wojny światowej MKCK uzupełniał wysiłki podmiotów zajmujących się ochroną jeńców wojennych. Obejmowały one założenie Centralnej Agencji Jeńców Wojennych z 40 milionami kart ewidencyjnych, odbycie 11 000 wizyt w obozach jenieckich oraz dystrybucję 450 000 ton przedmiotów pomocy humanitarnej.
 - e. Rola MKCK jako bezstronnej organizacji humanitarnej jest oficjalnie uznana w konwencjach genewskich. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża dokłada wszelkich starań, aby zapewnić ochronę ofiarom wojny (zarówno wojskowym, jak i cywilnym) oraz działać jako neutralny pośrednik pomiędzy walczącymi stronami. Zgodnie z konwencjami genewskimi MKCK posiada swobodę w realizacji swoich inicjatyw w sprawach humanitarnych (art. 9-11 i 125 GC III 1949).
 - f. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża utrzymuje poufny dialog ze wszystkimi stronami konfliktu zbrojnego i może przedstawiać stronom zalecenia, których celem jest zapewnienie efektywniejszego stosowania się do MPHKZ. Polityka MKCK nie zakłada współpracy w żadnym śledztwie ani poświadczenia przed sądem w sprawach związanych z potencjalnym naruszeniem prawa.
2. Centralne Biuro Poszukiwań
- a. Każda ze stron konfliktu jest odpowiedzialna za przekazanie informacji związanych z sytuacją chronionych osób cywilnych, jeńców wojennych oraz rannych, chorych i rozbitków, nad którymi sprawuje władzę (art. 136 GC IV 1949, art. 122 GC III 1949 i 16 GC I 1949).

- b. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża zbiera, rejestruje, przetwarza i przekazuje dane dostarczone przez strony konfliktu.
3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża jest odpowiedzialny za prowadzenie spisu jeńców wojennych, kontrolowanie obozów i pomoc humanitarną (art. 125 i 126 GC III 1949, art. 142 i 143 GC IV 1949).
 4. We współpracy ze stronami konfliktu MKCK może zapewnić wsparcie humanitarne ludności cywilnej dotkniętej konfliktem.
 5. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża może udzielać pomocy krajom w zakresie zrozumienia i stosowania się do przepisów MPHKZ.
 6. Jeżeli strony konfliktu nie dopełnią obowiązku wskazania mocarstwa opiekuńczego, MKCK może zobowiązać się do występowania w charakterze substytutu mocarstwa opiekuńczego (patrz przypis nr 15 na str. 3-3).

0535. Znak i logo MKCK

1. Znak MKCK
 - a. Oficjalnym znakiem używanym przez MKCK jest czerwony krzyż.
 - b. Znak Czerwonego Krzyża w formie odwróconych barw flagi szwajcarskiej, zwany również Krzyżem Genewskim, utworzony został podczas konferencji międzynarodowej w Genewie w 1863 r. jako znak rozpoznawczy ochotników niosących pomoc rannym żołnierzom.

- c. Podczas działań wojennych stosowany jest duży rozmiar znak Czerwonego Krzyża (na flagach, opaskach noszonych na ramieniu oraz na kamizelkach, napierśnikach, fartuchach, aktach itp.) jako widoczny znak ochronny, szczególnie do oznakowania personelu, pojazdów, jednostek pływających, statków powietrznych oraz budynków.
2. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża umieszcza znak Czerwonego Krzyża w celu:
- umożliwienia identyfikacji swoich budynków z powietrza;
 - umożliwienia identyfikacji swoich statków powietrznych z ziemi i z powietrza poprzez namalowanie na ich kadłubach (na górze, z boku i z dołu) czerwonych krzyży na białym tle tak dużych, jak to możliwe;
 - umożliwienia identyfikacji swoich sanitarnych jednostek pływających (statków i łodzi) poprzez malowanie czerwonych krzyży na białym tle (tak dużych, jak to możliwe) na kadłubach oraz na innych możliwych powierzchniach;
 - umożliwienia identyfikacji swoich pojazdów sanitarnych z powietrza (przede wszystkim przez załogi śmigłowców) poprzez malowanie czerwonego krzyża na białym tle (tak dużego, jak to możliwe) na dachu pojazdu.
3. Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża dla celów bezpieczeństwa (w znaczeniu ochronnym) stosuje również akceptowany w świecie znak rozpoznawczy w formie medalionu, tzn. czerwonego krzyża zamkniętego w dwóch koncentrycznie ułożonych okręgach, z napisem „COMITE INTERNATIONAL GENEVE” pomiędzy nimi.
4. Logo MKCK w znaczeniu informacyjnym tworzy niewielkich rozmiarów „medalion” MKCK z odpowiednimi inicjałami – np. CICR, ICRC, MKCK (art. 38-44 i 53 GC I 1949; art. 41-45 GC II 1949; art. 18 i 20 GC IV 1949; art. 18, 37, 38, 85 i aneks II AP I 1977; art. 12 AP II 1977; AP III 2005).

0536. Krajowe stowarzyszenia Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycyca

**KRAJOWE STOWARZYSZENIA
CZERWONEGO KRZYŻA I CZERWONEGO PÓŁKSIĘŻYCA**

1. Obowiązek znajomości tego zagadnienia wynika z regulacji zawartych w decyzji 184/MON.
2. Poszczególne państwa w ramach swojego ustawodawstwa wewnętrznego sankcjonują działalność stowarzyszenia krajowego Czerwonego Krzyża lub Czerwonego Półksiężycyca. W Polsce reguluje to ustawa z dnia 16 listopada 1964 r. o Polskim Czerwonym Krzyżu (Dz.U. z 1964 r., Nr 41, poz. 276). Zgodnie z ustawą PCK organizuje i prowadzi działalność humanitarną i wychowawczą, zmierzającą do utrwalenia pokoju między narodami poprzez szerzenie zasad humanitaryzmu, rozwijanie poszanowania czci i godności ludzkiej, ochronę zdrowia i życia ludzkiego oraz niesienie pomocy we wszystkich okolicznościach, gdy dobra te są zagrożone. Polski Czerwony Krzyż działa jako organizacja służąca dobrowolnie pomocą społecznej służbie zdrowia i służbie zdrowia SZ RP.

Nota: status rola i zadania krajowych stowarzyszenia CKiCP zostaną opisane na przykładzie PCK.

3. Do podstawowych zadań PCK należą:
 - a. prowadzenie działalności humanitarnej na rzecz osób chronionych międzynarodowymi konwencjami, a w szczególności konwencjami genewskimi o ochronie ofiar wojny;
 - b. prowadzenie krajowego Biura Informacji o Jeńcach Wojennych oraz Biura Poszukiwań.
4. Polski Czerwony Krzyż jest jedynym prawnie uznanym narodowym stowarzyszeniem MRCKiCP działającym na obszarze RP, który jest uprawniony do prowadzenia w tym charakterze działalności w stosunkach z zagranicą.
5. Przy wykonywaniu swych zadań PCK współdziała z organami państwowymi oraz organizacjami społecznymi, przestrzegając podstawowych zasad MRCKiCP. Organy państwowe i organizacje społeczne oraz instytucje i zakłady pracy są obowiązane udzielać PCK pomocy w wykonywaniu jego zadań.
6. Polski Czerwony Krzyż uprawniony jest do świadczenia pomocy na obszarze kraju w ramach działalności określonej w kraju, a także poza jego granicami w zakresie działalności określonej w umowach międzynarodowych i w innych akcjach objętych działalnością MRCKiCP, jak również do przyjmowania takiej pomocy z zagranicy.
7. Naczelne organy PCK uprawnione są do bezpośredniego komunikowania się w sprawach jego działalności z Centralnym Biurem Informacji MKCK, organizacjami wchodzącymi w skład MRCKiCP oraz z przedstawicielami i delegatami przewidzianymi w konwencjach międzynarodowych dotyczących ochrony ofiar wojny.
8. Nadzór nad działalnością PCK sprawuje Prezes Rady Ministrów.
9. Polski Czerwony Krzyż utrzymuje stałe kontakty strukturalne z komórkami organizacyjnymi MON i jednostkami organizacyjnymi podległymi Ministrowi Obrony Narodowej lub przez niego nadzorowanymi (resortem obrony narodowej) w celu koordynacji działalności humanitarnej w zakresie:

- doskonalenia współpracy cywilno-wojskowej na wypadek sytuacji kryzysowych i konfliktów zbrojnych;
 - upowszechniania MPMKZ;
 - zapobiegania cierpieniom ludzkim powstałym w wyniku konfliktów zbrojnych, katastrof czy klęsk żywiołowych oraz łagodzenia tych cierpień;
 - poszukiwania osób zaginionych w związku z konfliktami zbrojnymi;
 - propagowania honorowego krwiodawstwa wśród pracowników resortu obrony narodowej i żołnierzy SZ RP;
 - przygotowania i prowadzenia działań ratowniczych oraz pomocy humanitarnej na wypadek klęsk i katastrof;
 - upowszechniania wiedzy z zakresu pierwszej pomocy wśród młodzieży przedpoborowej i poborowej oraz w SZ RP;
 - zapewnienia wsparcia psychologicznego i społecznego żołnierzom pełniącym służbę w kraju i poza jego granicami oraz ich rodzinom;
 - popularyzowania w środowisku wojskowym zdrowego trybu życia oraz przeciwdziałania patologiom społecznym.
10. Podstawę współpracy PCK z resortem obrony narodowej stanowi porozumienie o współpracy między Ministrem Obrony Narodowej i PCK²⁹ z 8 lutego 2005 r.
11. Znak Polskiego Czerwonego Krzyża podobnie jak w wielu krajach stanowi czerwony krzyż oraz napis wokół niego w dwóch obręczach. Znak w znaczeniu informacyjnym występuje łącznie z nazwą lub inicjałami stowarzyszenia krajowego. Zabronione jest umieszczanie jakichkolwiek rysunków lub napisów na krzyżu. Wyłączne prawo do posługiwania się znakiem informacyjnym w Polsce należy do PCK. Ochroną znaku zajmuje się Komisja ds. Ochrony Znak Czerwonego Krzyża, powstała w marcu 1995 r. przy Zarządzie Głównym PCK.

²⁹ Dz.Urz. MON z 2005, Nr 3, poz. 18 z późn. zm.

PODROZDZIAŁ VI – OBIEKTY CHRONIONE

0537. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- obiekty cywilne,
- obiekty i transporty medyczne,
- obozy jeńców wojennych i internowanych,
- obiekty obrony cywilnej,
- dobra kultury,
- obiekty zawierające niebezpieczne siły,
- dobra niezbędne do przetrwania ludności cywilnej,
- środowisko naturalne,
- miejscowości i strefy znajdujące się pod szczególną ochroną.

0538. Obiekty cywilne

OBIEKT CYWILNY

- każdy obiekt, który nie jest celem wojskowym jest obiektem cywilnym
- obiekty cywilne nie powinny być celem ataków ani represaliów

1. Obiektem cywilnym jest każdy obiekt, który nie jest celem wojskowym. Definicja ta jest podobna do definicji osoby cywilnej i ma służyć ograniczeniu zakresu prowadzenia działań wojennych oraz skierowania tych działań wyłącznie na osoby i obiekty, które bezpośrednio stanowią cele wojskowe.
2. Obiekty cywilne nie powinny być celem ataków ani represaliów (art. 52 AP I 1977).

3. Celami wojskowymi są tylko takie, które z powodu swej natury, rozmieszczenia, przeznaczenia lub wykorzystania wnoszą istotny wkład w działalność wojskową i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zdobycie lub zneutralizowanie daje określoną korzyść wojskową w danej sytuacji [art. 52 (2) AD I 1977].
4. W razie wątpliwości co do charakteru obiektu, należy przyjąć, że jest on obiektem cywilnym [art. 52 (3) AP I 1977].
5. W celu zapewnienia poszanowania i ochrony ludności cywilnej oraz obiektów cywilnych strony konfliktu powinny zawsze rozróżniać ludność cywilną od kombatantów, a także obiekty cywilne od celów wojskowych, a w konsekwencji prowadzić swoje działania jedynie przeciwko celom wojskowym (art. 48 AP I 1977).

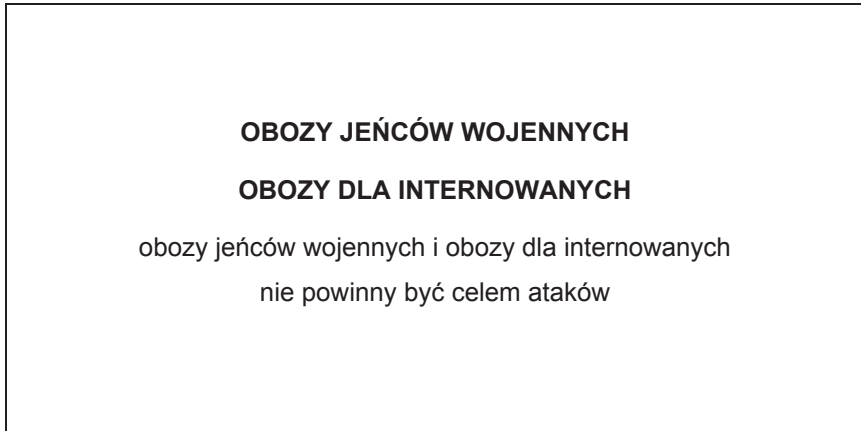
0539. Obiekty i transporty medyczne

OBIEKTY I TRANSPORTY MEDYCZNE

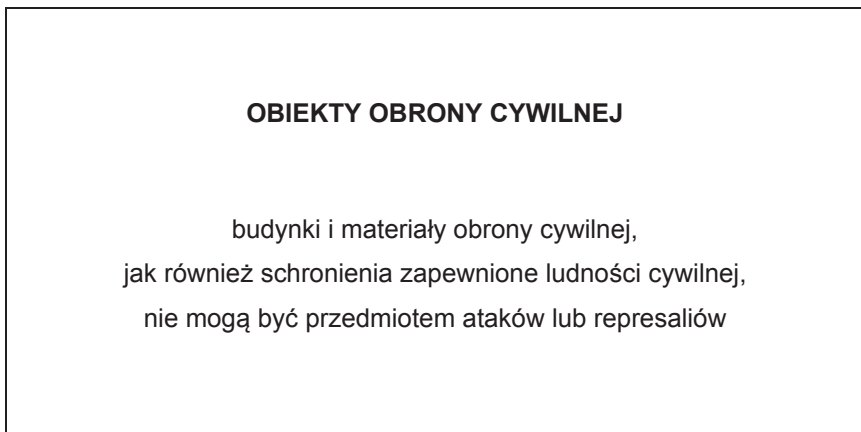
stałe i mobilne obiekty medyczne oraz wszelkiego rodzaju transporty medyczne są chronione i nie powinny być obiektem ataków

1. Obiekty medyczne oraz instytucje i placówki z nimi powiązane powinny być szanowane, chronione i nie powinny być przedmiotem ataków [art. 19 (1) GC I 1949, art. 22 (1), 23 i 24 GC II 1949, art. 18 (1) GC IV 1949, art. 12 (1) i (2) AP I 1977, art. 11 (1) AP II 1977].
2. Wszystkie rodzaje transportu medycznego (lądowy, morski i powietrzny) są chronione i również nie powinny być przedmiotem ataku. Każda strona konfliktu zbrojnego powinna dołożyć starań, aby środki transportu medycznego były rozpoznawalne (art. 36 i 42 GC I 1949, art. 18 AP I 1977).

3. Ustanie ochrony obiektów i transportów medycznych
 - a. Ochrona może ustać w przypadku wykorzystywania znaków ochronnych oraz statusu obiektu medycznego lub transportu medycznego niezgodnie z przeznaczeniem.
 - b. Utrata ochrony przez obiekty lub transporty medyczne jest wyjątkowo niekorzystna.
 - c. Ochrona, do jakiej uprawnione są obiekty lub transporty medyczne, może ustać tylko wtedy, gdy są one używane do działań szkodliwych dla przeciwnika.
 - d. Ochrona może ustać dopiero, gdy zostało zignorowane wcześniej wydane ostrzeżenie (art. 21 GC I 1949, art. 13 AP I 1977).
4. Poniżej przedstawiono działania, które nie są uważane za szkodliwe dla nieprzyjaciela i nie stanowią powodu do ustania ochrony:
 - a. wyposażenie personelu jednostek medycznych w lekką broń osobistą do obrony własnej lub rannych i chorych znajdujących się pod jego opieką;
 - b. ochrona formacji przez wartownika, wartę lub eskortę;
 - c. znajdowanie się w jednostce medycznej lekkiej broni i amunicji odebranych rannym i chorym, a nieprzekazanych jeszcze właściwej służbie;
 - d. przebywanie w jednostce członków sił zbrojnych lub innych kombatantów z powodów medycznych (art. 13 AP I 1977).

0540. Obozy jeńców wojennych i internowanych

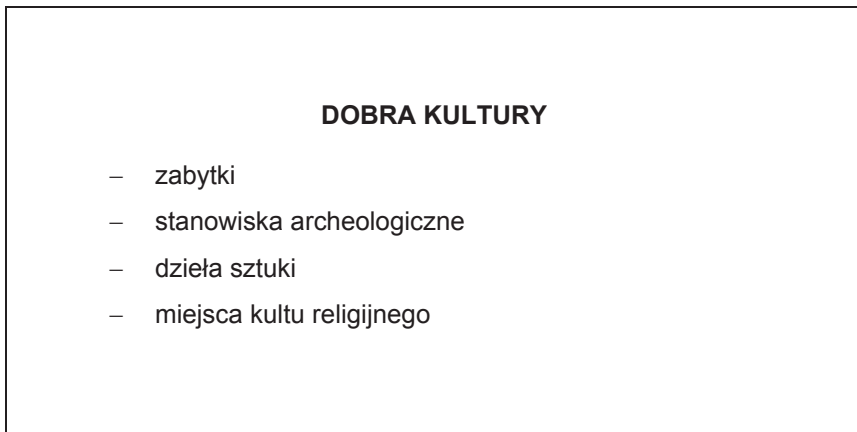
Obozy jeńców wojennych i obozy dla internowanych nie powinny być celem ataków. Obozy te należy urządzać w miejscach, które nie są w szczególności narażone na niebezpieczeństwa związane z prowadzeniem działań zbrojnych. Informacje o położeniu geograficznym obozów powinny być podawane do wiadomości strony przeciwnej.

0541. Obiekty obrony cywilnej

1. Zgodnie z MPHKZ obrona cywilna oznacza wypełnianie zadań humanitarnych mających na celu:
 - ochronę ludności cywilnej przed niebezpieczeństwami wynikającymi z działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych;

- przewyższanie bezpośrednich następstw działań zbrojnych lub klęsk żywiołowych;
 - zapewnienie warunków koniecznych do przetrwania ludności cywilnej (art. 61 AP I 1977).
2. Organizacje cywilne obrony cywilnej oraz ich personel powinny być szanowane i chronione. Mają one prawo do wypełniania swych zadań obrony cywilnej i nie mogą być przedmiotem ataków lub represaliów (art. 62 AP I 1977).

0542. Dobra kultury

1. Dobra kultury, takie jak zabytki, stanowiska archeologiczne, dzieła sztuki, ważne zbiory czy archiwa oraz niektóre miejsca kultu religijnego, mają wielkie znaczenie dla dziedzictwa kulturowego ludzkości. W związku z tym dobra te podlegają ochronie ogólnej, specjalnej lub wzmocnionej.
2. Ochrona ogólna
- a. Dobra kultury i miejsca kultu religijnego znajdują się pod ochroną ogólną jako dobra cywilne.
 - b. Zabronione jest dokonywanie jakichkolwiek wrogich ataków skierowanych przeciwko budowlom historycznym, dziełom sztuki lub miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów.

- c. Zabronione jest wykorzystywanie takich dóbr do wsparcia wysiłku wojkowego, np. rozmieszczania w nich lub ich pobliżu personelu czy wyposażenia wojkowego.
 - d. Zabronione jest czynienie z takich dóbr przedmiotu represaliów (art. 53 AP I 1977).
3. Ochrona specjalna
- a. W określonych warunkach dobra kultury o szczególnym znaczeniu mogą zostać objęte ochroną specjalną (art. 8-11 Hague Conv 1954, art. 10-14 Hague Prot II 1999).
 - b. Jeżeli miejsca kultu religijnego stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów, podlegają ochronie specjalnej, podobnie jak dobra kultury o szczególnym znaczeniu (art. 85 AP I 1977).
4. Ochrona wzmocniona
- Ochronę wzmocnioną dóbr kultury wprowadza II protokół do konwencji haskiej z 1954 r. (Hague Prot 1999). Ochroną wzmocnioną mogą zostać objęte dobra kultury o największym znaczeniu dla ludzkości (które nie są objęte ochroną specjalną).
5. Utrata statusu ochronnego lub atak na dobra kultury
- a. Konwencja wprowadza dwa przypadki, w których w wyjątkowych okolicznościach można odstąpić od ochrony dóbr kultury, tj.: kategoryczną konieczność wojkową lub niedającą się uniknąć konieczność wojkową:
 - kategoryczna konieczność wojkowa oznacza że, dobra kultury i miejsca kultu religijnego mogą być wykorzystywane do celów, które mogą je narażać na uszkodzenie lub zniszczenie wyłącznie wtedy, gdy nie ma innej możliwości uzyskania podobnej przewagi wojkowej;
 - niedająca się uniknąć konieczność wojkowa oznacza, że akt może być skierowany przeciwko dobrom kultury i miejscom kultu religijnego wyłącznie wtedy, gdy zostały one przekształcone w cel wojkowy i nie

ma realnej alternatywy, dzięki której można by uzyskać podobną przewagę wojskową. Jeżeli jest to możliwe, przed rozpoczęciem ataku należy ostrzec przeciwną stronę przed wykorzystywaniem dóbr kultury lub miejsc kultu religijnego do celów wojskowych (art. 4 Hague Conv 1954, art. 6 Hague Prot 1999).

0543. Obiekty zawierające niebezpieczne siły

OBIEKTY ZAWIERAJĄCE NIEBEZPIECZNE SIŁY

- elektrownie jądrowe
- zapory wodne (tamy, groble)

1. Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły to przede wszystkim zapory wodne (tamy), groble i elektrownie jądrowe.
2. Ochrona szczególna budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły obowiązuje pod pewnymi warunkami określonymi w art. 56 AP I 1977 i art. 15 AP II z 1977 r., które zawsze należy rozpatrywać łącznie.
 - a. Zapory wodne (tamy), groble i elektrownie jądrowe nie mogą być atakowane, nawet gdy stanowią one uzasadnione cele wojskowe, jeżeli atak może uwolnić niebezpieczne siły i spowodować poważne straty wśród ludności cywilnej.
 - b. Inne uzasadnione cele wojskowe, położone na lub w pobliżu zapór wodnych (tam), grobli i elektrowni jądrowych, nie mogą być atakowane, jeżeli atak mógłby spowodować wyzwolenie niebezpiecznych sił i spowodować poważne straty wśród ludności cywilnej.

- c. Strony konfliktu powinny unikać rozmieszczania celów wojskowych w bliskiej odległości zapór wodnych (tam), grobli czy elektrowni jądrowych, dopuszczalne jest jedynie umieszczanie w tych miejscach urządzeń wojskowych (uzbrojenia) mających jako jedyny cel obronę budowli lub urządzeń chronionych.

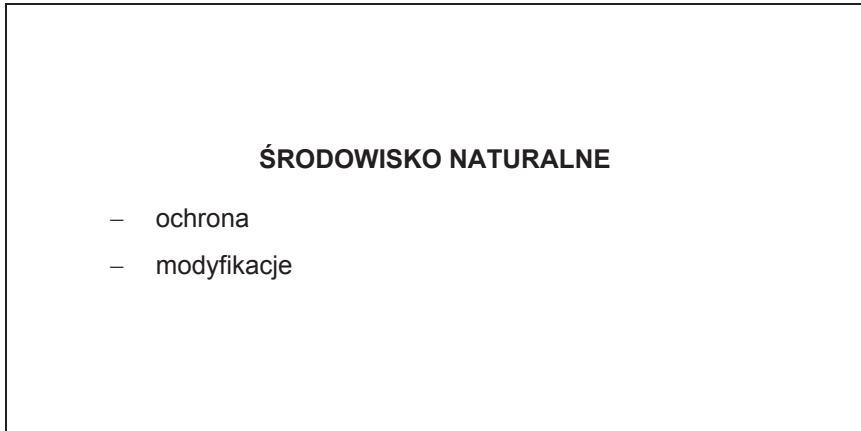
Nota: *należy zauważyć, że atak na takie obiekty byłby dopuszczalny z punktu widzenia MPHKZ, gdyby były one oddalone od skupisk ludności cywilnej, a uwolnienie niebezpiecznych sił nie zagroziłoby tej ludności.*

3. Ochrona tam, grobli, elektrowni jądrowych i innych uzasadnionych celów, którą zapewnia MPHKZ, nie jest bezwarunkowa. Ochrona taka kończy się w następujących przypadkach:
 - a. dla tam lub grobli – wyłącznie wtedy, gdy są używane do innych celów niż ich normalne przeznaczenie i do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia;
 - b. dla elektrowni jądrowych – jeżeli dostarczają one energii elektrycznej do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz jeżeli takie ataki są jedynym możliwym środkiem do spowodowania ustania takiego wsparcia;
 - c. dla innych uzasadnionych celów wojskowych zlokalizowanych na takich budowlach i instalacjach lub w ich pobliżu – jeżeli są one wykorzystywane do regularnego, istotnego i bezpośredniego wsparcia operacji wojskowych oraz gdy takie ataki są jedynym możliwym środkiem mogącym spowodować ustanie takiego wsparcia [art. 56 (2) AP I 1977].
4. Budowle i urządzenia zawierające niebezpieczne siły podlegają opisanej wyżej ochronie nawet wówczas, gdy nie są oznaczone specjalnym znakiem rozpoznawczym.

0544. Dobra niezbędne do przetrwania ludności cywilnej**DOBRA NIEZBĘDNE DO PRZETRWANIA LUDNOŚCI CYWILNEJ**

zabronione jest niezapewnianie osobom cywilnym odpowiedniej ilości pożywienia (głodzenie) jako metody prowadzenia wojny

1. Zabronione jest atakowanie, niszczenie, zabieranie lub czynienie nieużytecznymi dóbr niezbędnych do przetrwania ludności cywilnej, z jakiegokolwiek powodu [art. 54 (2) AP I 1977].
2. Poniżej przedstawiono niepełną listę dóbr niezbędnych do przetrwania ludności cywilnej, które podlegają ochronie:
 - artykuły spożywcze,
 - grunty rolne przeznaczone pod produkcję żywności,
 - rośliny uprawne,
 - zwierzęta gospodarskie,
 - instalacje i zbiorniki wody pitnej,
 - urządzenia nawadniające [art. 54 (2) AP I 1977].
3. Dobra niezbędne do przetrwania ludności cywilnej mogą zostać zaatakowane, jeśli są używane wyłącznie do utrzymania członków sił zbrojnych lub do bezpośredniego wsparcia działań wojskowych, pod warunkiem, że działania przeciwko tym dobrom nie pozostawią ludności cywilnej bez żywności czy wody, co mogłoby doprowadzić ją do zagłodzenia lub zmusić do migracji [art. 54 (3) AP I 1977].
4. Dobra niezbędne do przetrwania ludności cywilnej nie powinny być przedmiotem represaliów [art. 54 (4) AP I 1977].

0545. Ochrona środowiska naturalnego

1. Ochrona środowiska naturalnego
 - a. Podczas konfliktów zbrojnych zabronione jest stosowanie metod i środków prowadzenia wojny, których celem jest wywoływanie rozległych, długotrwałych i poważnych szkód w środowisku naturalnym lub po których można oczekiwać, że takie szkody wywołają [art. 35 (3) AP I 1977].
 - b. Zabronione jest stosowanie metod lub środków walki, które mają na celu lub mogą spowodować zniszczenie środowiska naturalnego i przez to zagrozić zdrowiu lub przetrwaniu ludności [art. 55 (1) AP I 1977].
 - c. Zabronione są ataki przeciwko środowisku naturalnemu na zasadzie represaliów [art. 55 (2) AP I 1977].
2. Modyfikacje środowiska. Zabronione jest wykorzystywanie w celach militarnych (lub jakichkolwiek innych) wrogich technicznych środków oddziaływania na środowisko powodujących rozległe, trwałe lub poważne następstwa jako sposób powodowania zniszczeń, wyrządzenia szkód lub strat jakimkolwiek innemu państwu (art. 1 ENMOD Conv 1977).

0546. Miejscowości i strefy znajdujące się pod szczególną ochroną**STREFY POD SZCZEGÓLNAŃ OCHRONAŃ**

- strefy sanitarne
- strefy bezpieczeŃstwa
- strefy zneutralizowane
- strefy zdemilitaryzowane
- miejscowoŃ niebronione

1. ZnajomoŃci tego zagadnienia wymaga się od oficerów.
2. Strony konfliktu zbrojnego mogą za porozumieniem ustanowić strefy (rejon) sanitarne i bezpieczeŃstwa chroniące przed skutkami konfliktu rannych, chorych i ludnoŃ cywilną oraz personel, któremu zostało powierzone organizowanie i zarządzanie tymi strefami oraz opiekę nad zebranymi tam osobami (art. 23 GC I 1949 i art. 14 GC IV 1949; art. 1 GC IV 1949 i zał. I do GC IV z 1949).
3. Strony konfliktu zbrojnego mogą zaproponować takŃe utworzenie stref zneutralizowanych w rejonach prowadzenia walk.
 - a. KaŃda strona konfliktu, bezpoŃrednio lub poprzez neutralne paŃstwo czy teŃ organizację humanitarną, moŃe zaproponować stronie przeciwnej utworzenie w okolicach, w których toczą się walki, stref zneutralizowanych, które miałyby chronić przed niebezpieczeŃstwem walk następujące osoby:
 - rannych i chorych, walczących i niewalczących;
 - osoby cywilne, które nie biorą udziału w walkach oraz które nie wykonują Ńadnych prac o charakterze wojskowym podczas przebywania na terenie strefy.

- b. Utworzenie strefy zneutralizowanej wymaga zgody stron konfliktu i zawarcia przez te strony układu na piśmie, podpisanego przez ich przedstawicieli. W podpisanym układzie uzgadnia się położenie geograficzne, administrację, zaopatrzenie i kontrolę proponowanej strefy zneutralizowanej oraz początek i czas trwania neutralizacji strefy (art. 15 GC IV 1949).
4. Strefy (rejon) sanitarne, bezpieczeństwa i zneutralizowane nie mogą być atakowane, lecz będą zawsze chronione i szanowane.
5. Stronom konfliktu nie wolno rozszerzać swych działań wojskowych na strefy, którym w drodze porozumienia nadano status strefy zdemilitaryzowanej, jeżeli takie rozszerzenie jest sprzeczne z postanowieniami takiego porozumienia (art. 60 AP I 1977).
6. Uprawnione władze strony konfliktu mogą ogłosić jako miejscowość niebronioną każde zamieszkałe miejsce, które znajduje się w pobliżu lub wewnątrz strefy, w której siły zbrojne są w styczności. Strona przeciwna konfliktu może takie miejscowości zajmować bez walki i okupować. Atakowanie jakimikolwiek środkami walki miejscowości niebronionych jest zabronione (art. 59 AP I 1977, art. 25 Hague Reg 1907).

PODROZDZIAŁ VII – ZNAKI OCHRONNE I OZNACZENIA STOSOWANE W MPHKZ

0547. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- znaki rozpoznawcze,
- zastosowanie znaków rozpoznawczych,
- biała flaga,
- znak obozu jeńców wojennych i obozu dla internowanych,
- znak rozpoznawczy obrony cywilnej,
- znaki rozpoznawcze dóbr kultury
- znak specjalny dla budowli i urzędzeń zawierających niebezpieczne siły,
- znak strefy sanitarnej i bezpieczeństwa,
- znak ONZ i znak ostrzegawczy dla obszarów zaminowanych.

Tabelaryczne zestawienie znaków i oznaczeń, o których mowa w tym podrozdziale zawiera załącznik A.

0548. Znaki rozpoznawcze

ZNAKI ROZPOZNAWCZE		
		
Znak Czerwonego Krzyża	Znak Czerwonego Półksiężyca	Znak Czerwonego Kryształu

1. Pod pojęciem znaku rozpoznawczego należy rozumieć znak rozpoznawczy Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca lub Znak Czerwonego Kryształu³⁰ na białym tle, używany do oznaczania jednostek medycznych, medycznych środków transportu, personelu medycznego, duchownego oraz wyposażenia i zaopatrzenia medycznego (art. 8 AP I 1977, z późn. zm. w AP III 2005).
2. Zabronione jest nieuprawnione używanie znaku rozpoznawczego (Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca lub Czerwonego Kryształu) oraz innych symboli, znaków i sygnałów przewidzianych przez konwencje genewskie lub dodatkowe protokoły.
3. Zabronione jest również umyślne nadużywanie w konflikcie zbrojnym innych znaków ochronnych, symboli lub sygnałów uznanych przez społeczność międzynarodową, w tym flag parlamentarza i znaków chroniących dobra kultury (art. 38 AP I 1977, z późn. zm. w AP III 2005).

0549. Zastosowanie znaków rozpoznawczych

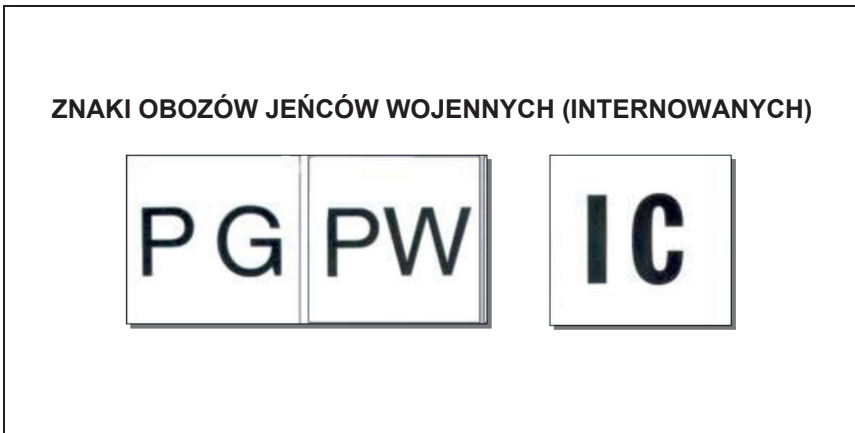
1. Personel medyczny i duchowny. Personel medyczny i duchowny należący do stron walczących, organizacji zajmujących się niesieniem pomocy humanitarnej lub sił neutralnych – jest zobowiązany nosić na lewym ramieniu wodoodporną opaskę ze znakiem rozpoznawczym (Czerwonego Krzyża,

³⁰Znak Czerwonego Kryształu jest powszechnie stosowaną nazwą potoczną znaku ochronnego wprowadzonego AP III 2005.

- Czerwonego Półksiężycy lub Czerwonego Kryształu na białym tle), wydaną i ostemplowaną przez władzę wojskową, do której przynależy. Personel ten posiadać będzie również oficjalną kartę tożsamości (art. 24 i 40 GC I 1949, art. 42 GC II 1949, art. 8 AP I 1977).
2. Obiekty i transporty medyczne. Za zgodą uprawnionej władzy wojskowej wszystkie obiekty i transporty medyczne powinny być wyraźnie oznaczone znakiem rozpoznawczym. Obiekty o stałej dyslokacji lub jednostki mobilne, takie jak szpitale lub ambulanse, powinny przykładowo wywiesić flagę przedstawiającą znak rozpoznawczy, a jeżeli jednostka należy do strony neutralnej w konflikcie – również swoją flagę państwową (art. 36, 38, 39, 42 i 43 GC I 1949; art. 18 AP I 1977).
 3. Okręty i statki szpitalne. Okręty szpitalne i statki wykorzystywane przez stowarzyszenie krajowe Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężycy, jak również przez inne uznane organizacje zajmujące się niesieniem pomocy humanitarnej lub osoby prywatne należące do strony konfliktu lub państwa neutralnego, muszą być pomalowane na biało z ciemnoczerwonym krzyżem, półksiężycem lub kryształem z każdej strony kadłuba oraz na powierzchniach poziomych w taki sposób, aby zapewnić najlepszą widzialność z morza i z powietrza [art. 43 II GC 1949, art. 18 i 23 (1) AP I 1977].
 4. Medyczne statki powietrzne muszą posiadać wyraźny znak rozpoznawczy na dolnej i górnej powierzchni oraz na bokach kadłuba umieszczony obok barw państwowych, jak również inne symbole ustalone drogą porozumienia pomiędzy stronami konfliktu [art. 39 (2) GC II 1949, art. 18 (5) AP I 1977].
 5. Stosowanie znaków rozpoznawczych ułatwia identyfikację i rozpoznanie osób oraz obiektów posiadających status ochronny. Należy jednak pamiętać, że osoby lub obiekty podlegające ochronie muszą być szanowane i chronione nawet, jeżeli nie są wyraźnie oznakowane, ale zostały zidentyfikowane w inny sposób (np. przez źródła wywiadowcze).

0550. Biała flaga

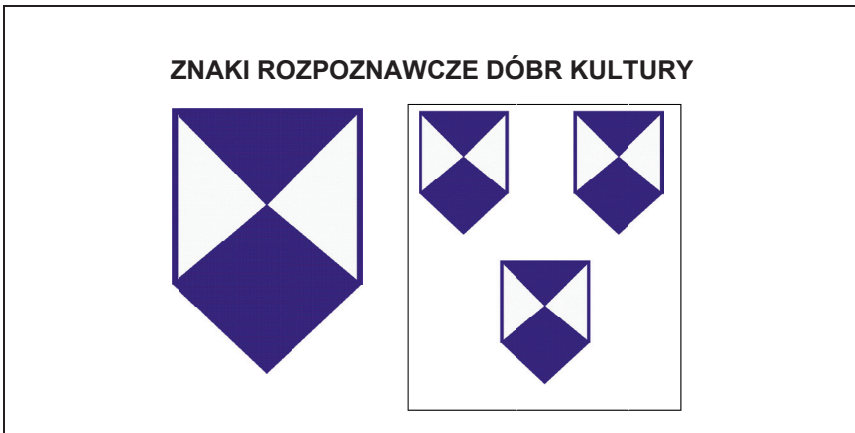
1. W czasie prowadzenia działań zbrojnych wykorzystuje się białą flagę jako symbol:
 - a. poddania się – intencja poddania się musi być jasno wyrażona, na przykład przez podniesienie rąk, rzucenie broni, trzymanie w górze białej flagi;
 - b. chęci podjęcia negocjacji:
 - osoba uznana za parlamentarzystę (parlamentarza), która została upoważniona przez jedną ze stron walczących do nawiązania kontaktu z drugą stroną, zgłasza propozycje negocjacji, wykorzystując białą flagę; parlamentarzysta oraz osoba mu towarzysząca mają prawo do nietykalności;
 - parlamentarzysta traci prawo do nietykalności, jeśli istnieją jasne i niezaprzeczalne dowody, że wykorzystał swoją uprzywilejowaną pozycję do prowokacji lub zdrady (art. 32, 33 i 34 Hague Reg 1907).

0551. Znaki obozów jeńców wojennych i obozów dla internowanych

1. Znak obozu jeńców wojennych wprowadza art. 23 GC III 1949.
2. Znak obozu (miejsca) dla internowanych wprowadza art. 83 GC IV 1949.
3. Gdy tylko pozwolą na to względy wojskowe, obozy jeńców wojennych będą oznaczone w dzień literami „PW” (od ang. *prisoners of war*) lub „PG” (do fr. *prisonnier de guerre*) umieszczonymi w taki sposób, aby były wyraźnie widoczne z powietrza. Zainteresowane strony mogą zgodzić się na ustalenie innego sposobu znakowania. W ten sposób mogą być oznaczone tylko obozy jeńców wojennych.
4. Gdy tylko pozwolą na to względy wojskowe, obozy dla internowanych będą oznaczone w dzień literami „IC” (od ang. *internment camps*), umieszczonymi w taki sposób, aby były wyraźnie widoczne z powietrza. Zainteresowane strony mogą zgodzić się na ustalenie innego sposobu znakowania. W ten sposób mogą być oznaczone tylko obozy dla internowanych.

0552. Znak rozpoznawczy obrony cywilnej

1. Znak rozpoznawczy obrony cywilnej został ustalony w art. 66 AP I 1977 i składa się z niebieskiego trójkąta równobocznego na pomarańczowym tle.
2. Zastosowanie znaku rozpoznawczego ochrony cywilnej
 - a. Osoby zaangażowane w działania obrony cywilnej powinny nosić odzież z tym znakiem.
 - b. Budynki i materiały obrony cywilnej powinny być oznakowane tym samym znakiem.
3. Zabrania się nieuprawnionego używania znaku rozpoznawczego obrony cywilnej (art. 38 AP I 1977).

0553. Znaki rozpoznawcze dóbr kultury

1. Znakiem rozpoznawczym dóbr kultury jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola – dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem) jak opisano w art. 16 Hague Conv 1954.
2. Pojedynczy znak rozpoznawczy może być używany do identyfikacji:
 - dóbr kultury niekorzystających z ochrony specjalnej,
 - personelu przydzielonego do ochrony dóbr kultury.
3. Potrójne zastosowanie znaku rozpoznawczego służy oznaczeniu dóbr kultury nieruchomych korzystających z ochrony specjalnej oraz (w szczególnych okolicznościach) transportów lub tymczasowych schronień dla tych dóbr.
4. Zabrania się używania znaku dla niewłaściwych celów.

0554. Znak specjalny dla budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły

Międzynarodowy znak specjalny dla budowli i urządzeń zawierających niebezpieczne siły wprowadza art. 56 AP I 1977. Znak składa się z trzech jasnopomarańczowych kół o jednakowych wymiarach na jednej osi.

0555. Znak strefy sanitarnej i bezpieczeństwa

Znak wprowadza art. 6 GC IV 1949. Strefy (rejon) sanitarne i bezpieczeństwa powinny być wyraźnie oznaczone czerwonymi skośnymi pasami na białym tle, umieszczonymi na peryferiach i na budynkach. Strefy zarezerwowane wyłącznie dla rannych i chorych mogą być oznaczone czerwonymi krzyżami (półksiężycami, kryształami) na białym tle.

0556. Znak ONZ i znak ostrzegawczy dla obszarów zaminowanych

1. Stosowanie flagi ONZ w działaniach wojskowych wymaga zgody odpowiedniego organu Narodów Zjednoczonych.
2. Używanie flagi ONZ dla niewłaściwych celów uważane jest za działanie wiarołomne (art. 37 AP I).
3. Znak ostrzegawczy dla obszarów zaminowanych określony został w CCW Amdt 2001.
4. Szkolenie z tych znaków wykracza poza zakres ustalony w STANAG-u 2449.

PODROZDZIAŁ VIII – REGUŁY PROWADZENIA WALKI, ZAKAZY WYNIKAJĄCE Z MPHKG I PRAWA KRAJOWEGO

0557. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- środki i metody prowadzenia walki,
- zakazana amunicja,
- broń biologiczna,
- broń chemiczna,
- miny przeciwpiechotne,
- inna zakazana broń konwencjonalna,
- zakazane metody prowadzenia walki,
- represalia,
- zasady użycia siły a MPHKG.

0558. Środki i metody prowadzenia walki

ŚRODKI I METODY PROWADZENIA WALKI

- prawo wyboru sposobów i środków walki
- zakaz stosowania środków i metod walki, które powodują niepotrzebne obrażenia lub zbędne cierpienie

1. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych ogranicza typy broni, która może być wykorzystana, oraz sposoby jej wykorzystania, nie ogranicza natomiast stron konfliktu w wyborze metody lub środków walki.

2. Broń, pociski, materiały i środki walki, które powodują niepotrzebne obrażenia lub zbędne cierpienie są zabronione.
3. Zabroniona jest również stosowanie broni, której nie można użyć przeciwko uzasadnionemu celowi lub której skutków użycia nie można ograniczyć [art. 23 (e) Hague Reg. 1907; art. 35 (1), (2) i 51 (4) AP II 1977].
4. Postęp technologiczny pozwala na prowadzenie badań i prac rozwojowych nad nowymi środkami lub metodami prowadzenia walki. Wprowadzając nową broń, państwa są zobowiązane ustalić, czy jej zastosowanie jest legalne i nie stoi w sprzeczności z normami MPHKG (art. 36 AP I 1977).

0559. Zakazana amunicja

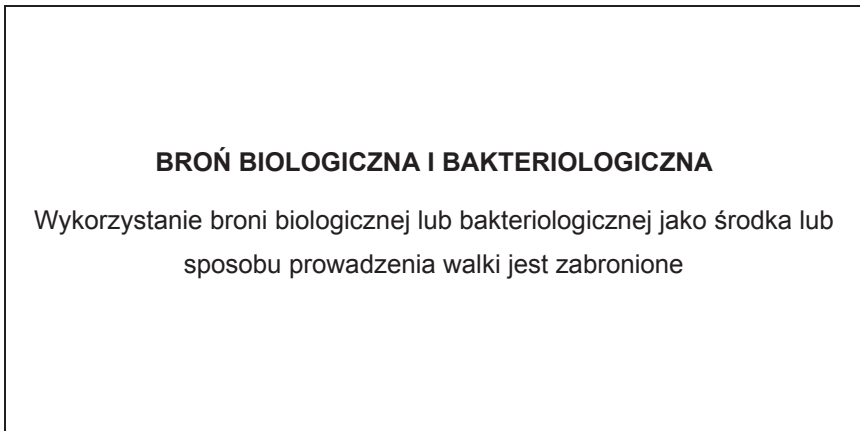
AMUNICJA ZAKAZANA

- pociski wybuchające małego kalibru
- pociski łatwo rozszerzające się lub rozplaszczające w ciele ludzkim
- pociski z trucizną

1. Wymienione poniżej rodzaje amunicji zostały zakazane, ponieważ ich stosowanie nie powodowało żadnej konkretnej korzyści wojskowej, a jedynie niepotrzebne nadmierne cierpienie uczestników konfliktów zbrojnych.
 - a. Pociski wybuchające małego kalibru. Ograniczenie dotyczy amunicji o masie do 400 g. Aby wykluczyć przeciwnika z walk, wystarczy trafienie zwykłym pociskiem, który jest uznawany za niepowodujący nadmiernego cierpienia u ludzi. Pociski wybuchające o większej masie nie są zakazane i stosuje się je np. przeciwko statkom powietrznym (Petersburg Decl 1868).

- b. Pociski łatwo rozszerzające się lub rozplaszczające w ciele ludzkim, takie jak pociski o twardej powłoce zewnętrznej nieosłaniającej całkowicie jądra bądź pokrytej nacięciami (pociski z płaszczem stalowym lub z innego twardego materiału karbowane, częściowo pozbawione twardego zewnętrznego płaszcza, ze ściętym lub wydrążonym czubkiem) – np. pocisk ekspansywny lub amunicja „dum-dum” (Hague Declaration 1899).
- c. Pociski z trucizną [art. 23 (a) Hague Reg 1907].

0560. Broń biologiczna

1. Wykorzystanie broni biologicznej jest zabronione przez *Konwencję o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu* (BWC 1972).
2. W broni biologicznej jako środka walki używa się środków bakteriologicznych w celu wywołania wybuchu epidemii.
3. Broń biologiczna może zawierać bakterie, wirusy, toksyny, pasożyty i grzyby.
4. Każdemu państwu będącemu stroną konwencji zabrania się prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów lub pozyskiwania w jakikolwiek inny sposób broni biologicznej (art. 1 BWC 1972).

0561. Broń chemiczna**BROŃ CHEMICZNA**

Wykorzystanie broni chemicznej jako środka prowadzenia walki jest zabronione.

1. Wykorzystanie broni chemicznej jest zabronione przez *Konwencję o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów* (CWC 1993).
2. Zakazana jest broń chemiczna (dowolny związek chemiczny, który przez swoje działanie na procesy życiowe może spowodować śmierć, czasowe obezwładnienie lub trwałą szkodę ludziom lub zwierzętom) oraz amunicja i urządzenia przeznaczone do przenoszenia tych związków chemicznych (art. 1 i 2 CWC 1993).
3. Użycie broni chemicznej jest powszechnie potępiane od czasu zakończenia pierwszej wojny światowej. Regulacje zawarte w protokole dotyczącym zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych, podpisanym w Genewie w 1925 roku, wyraźnie zabroniły użycia gazów trujących lub innych. Regulamin haski z 1907 roku również zakazywał wykorzystania trucizn lub zatrutej broni jako środków prowadzenia działań zbrojnych. Wszystkie te zakazy oparte zostały na zasadzie MPHKKZ, która stanowi, że prawo stron prawo stron konfliktu zbrojnego do doboru środków walki nie jest nieograniczone.

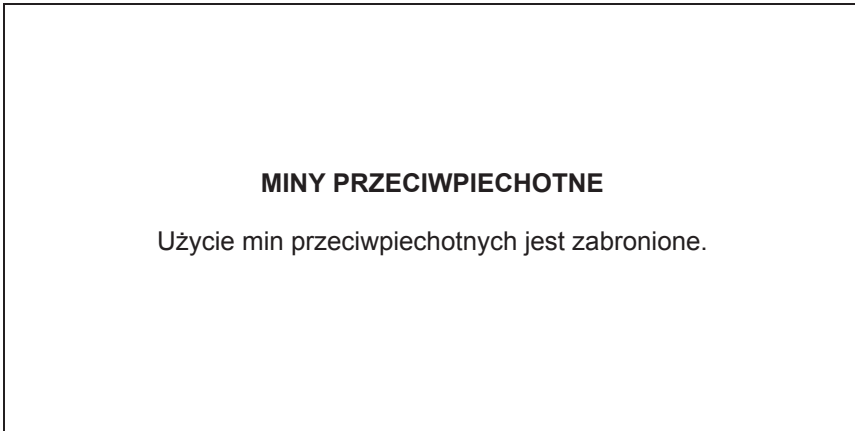
4. Broń chemiczna obejmuje następujące bojowe środki trujące³¹:
 - paralityczno-drgawkowe (działające na układ nerwowy),
 - parzące (powodujące powstawanie pęcherzy),
 - ogólnotrujące (przez drogi oddechowe i śluzówkę),
 - duszące (wywołują obrzęk i wysięk z płuc, duszności, bóle w klatce piersiowej),
 - obezwładniające (powodujące zaburzenia psychiczne i fizyczne funkcji organizmu).

5. Konwencja CWC 1993 zakazuje każdemu państwu-stronie:
 - prowadzenia badań, produkcji (lub pozyskiwania w jakikolwiek inny sposób), gromadzenia lub przechowywania czy przekazywania pośrednio lub bezpośrednio broni chemicznej komukolwiek;
 - użycia broni chemicznej;
 - podejmowania jakichkolwiek wojskowych przygotowań do użycia broni chemicznej;
 - pomagania, zachęcania lub nakłaniania kogokolwiek do angażowania się w jakiegokolwiek działania zabronione na mocy konwencji o broni chemicznej.

6. Chemiczne środki policyjne. Zabronione jest użycie chemicznych środków policyjnych jako środków do prowadzenia wojny, obejmujących gaz łzawiący lub inne gazy, powodujących upośledzenie czynności o charakterze niestałym. Środki te mogą szybko wywołać w organizmie człowieka podrażnienie narządów zmysłów lub fizyczne obezwładnienie, zanikające w krótkim czasie po zaprzestaniu działania [art. 1(5) CWC 1993].

7. Gazy. Używanie na wojnie gazów duszących, trujących lub innych jest zabronione we wszelkich okolicznościach (Geneva Gas Prot 1925).

³¹ Według konwencji CWC 1993 – toksyczne związki chemiczne.

0562. Miny przeciwpiechotne

1. Użycie min przeciwpiechotnych jest zabronione *Konwencją o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu* (AP Mine Ban Conv 1997).
2. Mina przeciwpiechotna eksploduje wskutek obecności człowieka lub bliskości czy kontaktu z człowiekiem, w związku z czym może zranić, uśmiercić lub wyłączyć z walki jedną osobę lub większą ich liczbę.
3. Miny przeciwpiechotne stanowią zagrożenie zarówno dla żołnierzy jak i osób cywilnych. Dla ludności cywilnej zagrożenie to stanowią jeszcze długo po zakończeniu walk – mogą okaleczyć lub zabić przez wiele dekad po zakończeniu konfliktu.
4. Państwom, które podpisały konwencję zabrania się używania min przeciwpiechotnych, ich konstruowania, produkowania czy innego pozyskiwania, gromadzenia, konserwowania oraz przekazywania komukolwiek pośrednio lub bezpośrednio, a także zobowiązuje się je do zniszczenia wszystkich posiadanych min przeciwpiechotnych [art. 2 (3) CCW Prot II 1980, art. 1 i 2 Mine Ban Conv 1997].

Nota: przepisy MPHKZ nie zakazują użycia kierowanych min przeciwpiechotnych odpalanych za pomocą sygnału wygenerowanego przez operatora (od ang. *man in the loop*). Takie miny (sterowane ładunki

wybuchowe) umieszczane na powierzchni ziemi lub pod nią i odpalane zdalnie przez operatora znajdując się na wyposażeniu armii wielu państw na świecie, w tym państw członkowskich NATO. W kraju przykładem takiego rozwiązania jest System Sterowanych Ładunków Wybuchowych o kryptonimie "Jarzębina-S", który opiera się na wykorzystaniu kadłubów min przeciwpiechotnych MON-100 wyposażonych w zapalniki zdalne.

0563. Broń kasetowa

BROŃ KASETOWA

Użycie broni kasetowej jest zabronione.

Polska nie jest stroną konwencji o broni kasetowej.

1. *Konwencja o broni kasetowej* (CCM 2008) zabrania państwom-stronom użycia, składowania, produkcji i przekazywania broni kasetowej oraz zobowiązuje je do zniszczenia posiadanej broni kasetowej oraz do oczyszczania obszarów pokrytych niewybuchami lub porzuconą amunicją kasetową.
2. Podczas trwania konfliktu oraz po jego zakończeniu osoby cywilne są narażane na śmierć lub kalectwo z powodu ładunków wybuchowych rozrzucanych przez broń kasetową na bardzo dużych obszarach. Strony konwencji obawiają się, że odłamki mogą ranić lub zabijać osoby cywilne.
3. Polska nie jest sygnatariuszem *Konwencji o broni kasetowej* i nie podlega jej regulacjom (patrz: sekcja 0208). Siły Zbrojne RP są i w przewidywalnej przyszłości będą wyposażone w amunicję kasetową posiadającą odpowiednie urządzenia samolikwidujące, powodujące wybuch każdego z jej elementów

w przypadku niezadziałania zapalnika głównego. Sprawność takich urządzeń wynosi 97–99%. Stosowanie produkowanej w Polsce amunicji kasetowej nie powoduje więc powstawania znacznych ilości tzw. pozostałości wojennych (niewybuchów), jakie występują w amunicji niewyposażonej w urządzenia powodujące samozniszczenie³².

0564. Inna zakazana broń konwencjonalna

INNA ZAKAZANA BROŃ KONWENCJONALNA

Zabronione jest użycie broni konwencjonalnych, które powodują nadmierne cierpienie ludzkie lub mają niekontrolowane skutki.

1. *Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienie ludzkie lub mające niekontrolowane skutki (CCW 1980), wraz z pięcioma protokołami dodatkowymi do tej konwencji, wskazuje na inne zakazane rodzaje broni konwencjonalnej, przedstawione poniżej.*
 - a. *Odłamki niewykrywalne*

Zabrania się użycia broni, której zasadnicze działanie polega na rażeniu odłamkami niemożliwymi do wykrycia w ciele ludzkim za pomocą promieni Roentgena (CCW Prot I 1980).
 - b. *Miny-pułapki*
 - mina-pułapka to urządzenie lub materiał, który jest przeznaczony, skonstruowany albo przystosowany do zabijania lub ranienia i który działa nieoczekiwanie, gdy człowiek poruszy pozornie nieszkodliwy

³² Źródło: <http://www.msz.gov.pl>.

przedmiot, przybliży się do niego lub wykona pozornie bezpieczną czynność [art. 2 (4) CCW Prot II 1980 (1996)]; „inne urządzenia” oznaczają ręcznie umieszczane środki wybuchowe i urządzenia, włącznie z improwizowanymi urządzeniami wybuchowymi, przeznaczone do zabijania, ranienia lub wyrządzania szkód i które są zdalnie lub samoczynnie pobudzone po upływie określonego czasu [art. 2 (5) CCW Prot II 1980 (1996)];

- zabrania się, niezależnie od okoliczności, użycia min-pułapek i innych urządzeń, które są dołączone lub upodobnione do pewnej grupy obiektów wymienionych w art. 7 (1) CCW Prot II 1980 (1996);
- zabrania się użycia min-pułapek lub innych urządzeń w postaci pozornie nieszkodliwych przenośnych przedmiotów skonstruowanych i zbudowanych specjalnie w celu umieszczenia w nich materiału wybuchowego [art. 7 (2) CCW Prot II 1980 (1996)];
- w przypadkach gdy miny-pułapki lub inne urządzenia wybuchowe są używane zgodnie z prawem, nie mogą powodować niepotrzebnych obrażeń lub cierpienia czy też być stosowane bezkrytycznie;
- zabrania się użycia min-pułapek lub innych urządzeń wybuchowych w miastach, na osiedlach, wsiach lub w innych rejonach o podobnym skupieniu osób cywilnych, w których nie toczą się walki między siłami lądowymi lub walki takie bezpośrednio nie zagrażają, z wyjątkiem przypadków gdy:
 - są one umieszczone na obiekcie wojskowym lub bezpośrednio w jego pobliżu,
 - podjęto środki w celu ochrony osób cywilnych przed ich działaniem, na przykład wystawiono wartowników, dokonano ostrzeżeń lub ustawiono ogrodzenia [art. 7 (3) CCW Prot II 1980 (1996)].

c. Broń zapalająca:

- broń zapalająca oznacza każdą broń lub amunicję, która zasadniczo przeznaczona jest do powodowania pożarów obiektów lub oparzeń osób wskutek działania płomieniowego lub ciepłego albo obu jednocześnie, wywołanych przez reakcję chemiczną substancji przeniesionych do celu (art. 1 CCW Prot III 1980);
- użycie broni zapalającej przeciw kombatantom nie jest zabronione, chyba że mogłoby to spowodować niepotrzebne szkody lub nadmierne cierpienie [art. 23 (e) Hague Reg 1907];
- niezależnie od okoliczności zabrania się, czynić przedmiotem ataku – za pomocą broni zapalającej – ludność cywilną, poszczególne osoby cywilne oraz obiekty cywilne [art. 2 (1) CCW Prot III 1980].

d. Oślepiająca broń laserowa:

- zabrania się stosowania broni laserowej, której jedyną funkcją bojową lub jedną z wielu funkcji bojowych jest spowodowanie trwałej ślepoty niechronionych oczu oraz przekazywania takiej broni innemu państwu lub jednostce niebędącej państwem (art. 1 CCW Prot IV 1995);
- oślepienie będące przypadkowym lub ubocznym skutkiem prawnie dozwolonego wojskowego zastosowania systemów laserowych, włączając w to systemy laserowe skierowane przeciwko sprzętowi optycznemu, nie jest objęte zakazem (art. 3 CCW Prot IV 1995).

0565. Zakazane metody prowadzenia walki**ZAKAZANE METODY PROWADZENIA WALKI**

– wiarołomstwo	– zastraszanie ludności cywilnej
– podstępny wojenne	– branie zakładników
– niedarowanie życia	– wykorzystywanie osób jako żywych tarcz
– głodzenie	

1. Wiarołomstwo

- a. Wiarołomstwo to utwierdzanie przeciwnika w przekonaniu, że przysługuje mu ochrona zgodnie z normami MPMKZ lub że ma prawny obowiązek udzielenia takiej ochrony, mające na celu wprowadzenie go w błąd.
- b. Zabronione jest zabijanie, ranienie lub pojmanie przeciwnika w sposób wiarołomny. Przykładami wiarołomstwa są następujące działania:
 - udawanie zamiaru prowadzenia rokowań pod osłoną flagi parlamentarza albo udawanie poddania się,
 - udawanie niesprawności wywołanej ranami lub chorobą,
 - udawanie posiadania statusu osoby cywilnej lub niekombatanta,
 - udawanie posiadania uprzywilejowanego statusu przez używanie znaków, odznak lub mundurów Narodów Zjednoczonych, państw neutralnych lub innych państw niebędących stronami konfliktu [art. 37 (1) AP I 1977].

2. Podstępny wojenne

- a. Podstępny wojenne to działania, których celem jest wprowadzenie przeciwnika w błąd lub skłonienie go do postępowania nieostrożnego.
- b. Podstępny wojenne nie są zabronione – działania, które nie naruszają żadnego przepisu MPMKZ i które, nie odwołują się do dobrej wiary

przeciwnika w sprawie ochrony przewidzianej przez to prawo, nie są wiarołomne. Przykłady podstępów wojennych: stosowanie maskowania, pułapek, operacji pozornych i dezinformacji [art. 37 (2) AP I 1977].

3. Niedarowanie życia

Zabronione jest wydanie rozkazu, by nikogo nie zostawiać przy życiu, grożenie tym przeciwnikowi lub prowadzenie działań zbrojnych w taki sposób (art. 40 AP I 1977).

4. Głodzenie

- a. Zabrania się głodzenia ludności cywilnej jako metody działań zbrojnych.
- b. Bez względu na motywy zabrania się atakować, niszczyć i usuwać dobra, które są niezbędne do przetrwania ludności cywilnej (artykuły spożywcze i obszary rolnicze, urządzenia do produkcji żywności, rośliny uprawne, zwierzęta hodowlane, instalacje wody pitnej i jej zapasy oraz systemy irygacyjne) celem zagłodzenia ludności cywilnej, spowodowania jej migracji lub dla innych motywów (art. 54 AP I 1977).

5. Zastraszanie ludności cywilnej

Ludność cywilna oraz pojedyncze osoby cywilne nie mogą być obiektem ataku. Zabrania się stosowania aktów przemocy czy gróźb, które mają na celu zastraszenie ludności cywilnej [art. 51 (2) AP I 1977].

6. Branie zakładników

Zabrania się brania zakładników (art. wspólny do GC I-IV 1949, art. 34 GC IV 1949).

7. Wykorzystywanie osób jako żywych tarcz

- a. Obecność osób podlegających ochronie (wyłączonych z walki) nie może być wykorzystywana do ochrania swoja obecnością pewnych punktów czy ochrony obszarów przed działaniami zbrojnymi (art. 28 GC IV 1949).

- b. Obecność lub ruch ludności cywilnej czy pojedynczych osób cywilnych nie powinny być wykorzystywane do ochrony pewnych punktów czy obszarów przed działaniami zbrojnymi, w szczególności do prób ochrony celów wojskowych przed atakami lub do maskowania, ułatwienia czy utrudniania działań wojskowych. Strony konfliktu nie będą kierować przemieszczaniem ludności cywilnej lub pojedynczych osób cywilnych tak, aby za ich pomocą osłonić cel wojskowy czy działania wojskowe przed atakami przeciwnika [art. 51(7) AP I 1977].

0566. Represalia

REPRESALIA

Żaden żołnierz nie jest upoważniony do wydania rozkazu stosowania represaliów z własnej woli

1. Represalia to środki przymusu, które zazwyczaj są sprzeczne z prawem międzynarodowym, a które są podejmowane przez stronę konfliktu, aby powstrzymać przeciwnika przed naruszaniem tego prawa. Represalia mogą być skierowane wyłącznie przeciwko kombatantom lub obiektom wojskowym.
2. Stosowanie represaliów powinno zatwierdzać się na najwyższym poziomie politycznym (polityczno-wojskowym) z powodu ich politycznego i wojskowego oddźwięku. Żaden żołnierz nie jest upoważniony do wydania rozkazu w tej sprawie z własnej woli.
3. Zabronione jest stosowanie represaliów przeciwko:
 - rannym, chorym lub rozbitkom;
 - personelowi medycznemu i duchownemu;

- obiektom i transportom medycznym;
- jeńcom wojennym;
- ludności cywilnej oraz obiektom cywilnym;
- zabytkom kultury i obiektom kultu religijnego;
- obiektom zawierającym niebezpieczne siły;
- dobrom niezbędnym dla przetrwania ludności cywilnej;
- środowisku naturalnemu.

PODROZDZIAŁ IX – STOSOWANIE MPHKZ W PLANOWANIU I PROWADZENIU DZIAŁAŃ

0567. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić oficerów. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- MPHKZ w planowaniu i prowadzeniu działań,
- środki ostrożności podczas ataku,
- zasady użycia siły,
- rozejm i zawieszenie broni,
- podstawy prawne okupacji,
- obowiązki państwa okupującego,
- zasady obowiązujące na terytorium okupowanym.

0568. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych w planowaniu i prowadzeniu działań

MPHKZ W PLANOWANIU I PROWADZENIU DZIAŁAŃ

MPHKZ należy uwzględniać
na wszystkich poziomach planistycznych i wykonawczych
oraz we wszystkich obszarach działań.

1. Podczas planowania operacyjnego
 - a. Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych należy uwzględniać:
 - podczas planowania operacji/działania na poziomach polityczno-wojskowym, strategiczno-operacyjnym i taktycznym;

- podczas realizacji – na wszystkich poziomach wykonawczych (dowództwo, pododdział, pojedynczy żołnierz);
 - w każdym obszarze prowadzenia działań (w każdej komórce organizacyjnej), ze szczególnym uwzględnieniem targetingu.
- b. Podczas planowania działań należy uwzględnić wszystkie regulacje zawarte w MPMKZ, ale w szczególności:
- zasadę konieczności wojskowej,
 - zasadę proporcjonalności,
 - zasadę rozróżniania,
 - osoby i obiekty chronione,
 - wiarygodność i dostępność informacji dla targetingu (wyboru celów), oraz potwierdzenie wojskowego charakteru obiektów nominowanych do rażenia,
 - stosowanie środków ostrożności podczas ataków,
 - wydawanie ostrzeżeń i zaleceń, jeżeli pozwala na to sytuacja taktyczna,
 - efekt oddziaływania psychologicznego planowanych działań.
- c. Należy dokonywać końcowej oceny (ewaluacji) efektów zrealizowanych działań w kontekście ich zgodności z normami MPMKZ, a nie tylko efektów cząstkowych, charakterystycznych dla poszczególnych etapów działań lub pojedynczych ataków.
- d. W planowaniu operacyjnym należy uwzględnić zaplecze logistyczne konieczne do zabezpieczenia potrzeb osób podlegających ochronie (np.: żywność, miejsca schronienia, obozów jeńców wojennych).
2. Rozróżnianie w planowaniu i prowadzeniu działań
- a. Aby zapewnić poszanowanie i ochronę ludności cywilnej oraz dóbr o charakterze cywilnym podlegających ochronie, strony konfliktu powinny zawsze odróżniać ludność cywilną od kombatanów oraz dobra o charakterze cywilnym od obiektów wojskowych i w związku z tym

- prowadzić swoje działania jedynie przeciwko celom wojskowym (art. 48 AP I 1977).
- b. Ataki powinny być ściśle ograniczone do celów wojskowych [art. 52 (2) AP I 1977].
3. Określenie „ataki” oznacza akty przemocy w stosunku do przeciwnika, zarówno zaczepne, jak i obronne (art. 49 AP I 1977).
4. Cele wojskowe – celami wojskowymi są kombatanci, obiekty wojskowe oraz tylko te obiekty i dobra cywilne, które z powodu swej natury, lokalizacji, przeznaczenia czy wykorzystania wnoszą istotny wkład do działań wojskowych i których całkowite lub częściowe zniszczenie, zajęcie lub neutralizacja skutkuje w danej sytuacji uzyskaniem korzyści wojskowej.

0569. Środki ostrożności w czasie ataku

ŚRODKI OSTROŻNOŚCI W CZASIE ATAKU

Podczas prowadzenia działań zbrojnych należy chronić ludność cywilną, osoby cywilne i dobra o charakterze cywilnym.

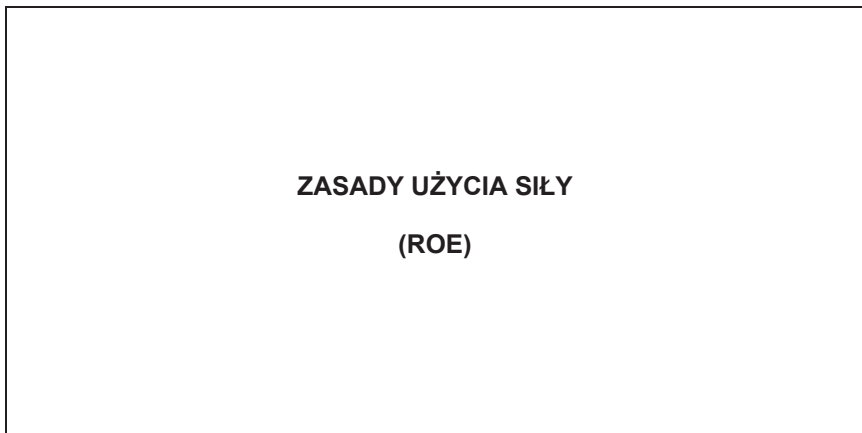
1. W czasie prowadzenia działań zbrojnych należy nieustannie chronić ludność cywilną, osoby cywilne oraz dobra o charakterze cywilnym.
2. Osoby odpowiedzialne za planowanie lub podejmowanie decyzji o przeprowadzeniu ataku powinny:
 - a. zrobić wszystko w celu potwierdzenia, że obiektami nominowanymi do ataku nie jest ludność cywilna ani dobra o charakterze cywilnym, i że nie korzystają one ze szczególnej ochrony, lecz że są to cele wojskowe;

- b. tak dobierać środki i metody ataku, aby uniknąć niezamierzonych strat wśród ludności cywilnej oraz szkód w dobrach o charakterze cywilnym, a przynajmniej je zminimalizować;
 - c. powstrzymać się od podjęcia ataku, który mógłby spowodować niezamierzone straty wśród ludności cywilnej oraz szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub takie straty i szkody łączne, których rozmiary byłyby większe niż oczekiwana korzyść wojskowa;
 - d. odstąpić od ataku lub go przerwać, gdy okaże się, że jego cel nie ma charakteru wojskowego, korzysta ze szczególnej ochrony albo można oczekiwać, że wywoła on niezamierzone straty wśród ludności cywilnej, szkody w dobrach o charakterze cywilnym albo takie straty i szkody łączne, których rozmiary byłyby większe niż oczekiwana korzyść wojskowa;
 - e. wydać z odpowiednim wyprzedzeniem ostrzeżenie o atakach, które mogą zagrozić ludności cywilnej (chyba że okoliczności na to nie pozwalają).
3. Jeżeli możliwy jest wybór pomiędzy kilkoma celami wojskowymi, dla osiągnięcia jednakowej lub podobnej korzyści wojskowej do ataku, powinien być nominowany ten cel, którego zaatakowanie będzie skutkować najmniejszym niebezpieczeństwem dla osób cywilnych lub dóbr i obiektów o charakterze cywilnym.
4. Ataki bez rozróżnienia
- a. Ataki bez rozróżnienia są zabronione.
 - b. Za ataki bez rozróżnienia uważa się:
 - ataki, które nie są skierowane przeciwko określonemu celowi wojskowemu;
 - ataki, w których stosuje się środki i metody walki, które nie mogą być skierowane wyłącznie do określonego celu wojskowego;
 - ataki, w których stosuje się środki i metody walki, których skutki użycia nie mogą być ograniczone wyłącznie do celów wojskowych,

w następstwie powyższego ataki te mogą godzić bez rozróżnienia w cele wojskowe i w osoby cywilne lub w dobra o charakterze cywilnym [art. 51 (4) AP I 1977];

- c. Poniżej przedstawiono wybrane rodzaje ataków, które traktowane będą jako wykonane bez rozróżniania:
- ataki w postaci bombardowania, niezależnie od zastosowanych metod i środków, które jako jeden cel wojskowy traktują pewną liczbę celów wojskowych wyraźnie zarysowanych i odróżniających się, położonych w mieście, na wsi lub w innej strefie obejmującej podobne skupienie osób cywilnych lub dóbr o charakterze cywilnym (art. 51 AP I 1977);
 - ataki, co do których można przypuszczać, że wywołają również straty w życiu ludzkim wśród ludności cywilnej, ranienia osób cywilnych, szkody w dobrach o charakterze cywilnym lub połączenie tych strat i szkód, jeśli byłyby one większe niż oczekiwana konkretna i bezpośrednia korzyść wojskowa [art. 51 (5) AP I 1977].

0570. Zasady użycia siły

1. Szkolenie z tego zagadnienia wynika z decyzji 184/MON.
2. Zasady użycia siły (ang. *Rules of Engagement* – ROE) to zbiór zasad i reguł postępowania służący do określania konkretnych zasad i reguł postępowania sił zbrojnych z zakresu MPMKZ. W czasie działań stosuje się ROE, które:

- a. stanowią wytyczne wydane przez kompetentną władzę wojskową lub międzynarodową, określające okoliczności i ograniczenia, zgodnie z którymi siły zbrojne mogą realizować swoje działania;
 - b. pozwalają na użycie siły w przypadkach, w których jest to konieczne;
 - c. dotyczą nie tylko zasad użycia broni (uzbrojenia) i stosowania środków przymusu bezpośredniego, ale również działań i środków, które mogą zostać uznane przez potencjalnego przeciwnika za agresywne lub prowokacyjne;
 - d. potwierdzają prawo i odpowiedzialność dowódcy do poszukiwania, angażowania się w walkę i niszczenia sił wroga zgodnie z otrzymanymi zadaniami i przepisami MPMKZ.
3. Zasady użycia siły muszą być spójne z odpowiednimi zasadami i normami MPMKZ i jednocześnie odzwierciedlać cele militarne i polityczne. W efekcie ROE są wypadkową celów politycznych, wojskowych i ograniczeń prawnych.
 4. W celu zachowania zgodności ROE z MPMKZ do ich formułowania są uprawnione odpowiednie władze wojskowe, czyli organ bądź organy państwowe zobligowane do przestrzegania umów międzynarodowych i prawa zwyczajowego z zakresu MPMKZ.
 5. W Polsce organem państwowym uprawnionym do formułowania ROE jest Minister Obrony Narodowej. Dla każdej operacji (misji) z udziałem SZ RP określa on, które z zasad użycia środków przymusu bezpośredniego, użycia broni i innego uzbrojenia – zawartych w narodowych przepisach prawnych oraz wynikających z wiążących Rzeczpospolitą Polską umów międzynarodowych, międzynarodowego prawa zwyczajowego – mają być stosowane przez SZ RP.
 6. W czasie przygotowania do działań przeprowadza się szkolenie z ROE, a po jego zakończeniu – sprawdza, czy żołnierze i pracownicy wojska rozumieją i prawidłowo stosują ROE.
 7. Za naganne należy uznać posiłkowanie się wzorcami ROE obowiązującymi w siłach zbrojnych innych państw nawet wówczas, gdy SZ RP prowadzą

z nimi wspólne działania. Nie wszystkie państwa uczestniczące w działaniach sojuszniczych lub koalicyjnych są związane tymi samymi umowami międzynarodowymi z zakresu MPHKZ i posiadają ten sam system prawny (np. odrębność systemu prawnego kontynentalnego od anglosaskiego).

8. Szkolenie z ROE regulują odrębne dokumenty³³.

0571. Rozejm i zawieszenie broni

1. Rozejm

- a. Terminy: „rozejm”, „przerwanie ognia” i „czasowe zawieszenie działań zbrojnych” mają podobne znaczenie, a oznaczają przerwanie działań wojennych na krótki okres czasu. Decyzje o ich wprowadzeniu zostają zazwyczaj podjęte na poziomie taktycznym, dotyczą ograniczonego obszaru i mają określony cel, np. zebranie rannych.
- b. W celu uzgodnienia rozejmu, przerwania ognia i czasowego zawieszenia aktywnych działań zbrojnych jedna ze stron walczących kieruje do strony przeciwnej parlamentariusza z białą flagą – upoważnionego do wszczęcia rokowań z przeciwnikiem. Parlamentariusz korzysta z przywileju nietykalności, chyba że istnieją jasne i niezaprzeczalne dowody, że wykorzystał swoją uprzywilejowaną pozycję do prowokacji lub zdrady (art. 32-34 Hague Reg 1907).

³³ STANAG 2597 – porozumienie standaryzacyjne w sprawie szkolenia z zasad użycia siły.

2. Zawieszenie broni

- a. Zawieszenie broni przerywa działania zbrojne na mocy porozumienia zawartego pomiędzy walczącymi stronami (art. 36 Hague Reg 1907).
- b. Zawieszenie broni może mieć charakter ogólny lub lokalny. Pierwsze przerywa wszystkie działania zbrojne, drugie – tylko pomiędzy niektórymi formacjami walczących stron oraz na określonym obszarze działań zbrojnych (art. 37 Hague Reg 1907).
- c. Wszelkie poważne naruszenie zawieszenia broni przez jedną ze stron daje prawo drugiej do wypowiedzenia tego zawieszenia, a w nagłym wypadku nawet do niezwłocznego wznowienia działań zbrojnych (art. 40 Hague Reg 1907).
- d. Zawieszenie broni o charakterze lokalnym zwane jest również przerwaniem ognia, które zazwyczaj jest spowodowane przyczynami humanitarnymi, szczególnie w celu zbierania i poszukiwania rannych, chorych i rozbitków, udzielania im pierwszej pomocy czy ewakuacji ludności cywilnej (art. 15 GC I, art. 18 GC II i art. 17 GC IV 1949).

0572. Podstawy prawne okupacji

PODSTAWY PRAWNE OKUPACJI

- okupacja
- rozpoczęcie okupacji
- zakończenie okupacji

1. Okupacja

- a. Terytorium uważa się za okupowane, jeżeli faktycznie znajduje się we władzy strony przeciwnej w konflikcie.

- b. Okupacja rozciąga się jedynie na to terytorium, na którym jest ustanowiona i sprawowana władza okupacyjna (art. 42 Hague Reg 1907).
 - c. Władze okupacyjne ponoszą odpowiedzialność za okupowane terytorium i jego mieszkańców (art. 29 i 47-135 GC IV 1949, art. 43 Hague Reg 1907).
2. Rozpoczęcie okupacji
- a. Państwo okupujące musi oficjalnie proklamować, tj. oznajmić ludności cywilnej zamieszkującej na danym terytorium fakt, że terytorium to zostało zajęte i jest okupowane. Musi również powiadomić o skutkach tego statusu dla ludności cywilnej.
 - b. Państwo okupujące zobowiązane jest do przywrócenia i zapewnienia ładu, porządku i stabilizacji życia społecznego oraz przestrzegania prawa obowiązującego na terytorium okupowanym.
 - c. Okupacja obejmuje tylko to terytorium, na którym obowiązuje władza ustanowiona przez państwo okupujące. Jeżeli państwo to jest w stanie utrzymać władzę przy pomocy stosunkowo niewielkich sił, nie oznacza to zakończenia okupacji. Innymi słowy redukcja liczebności wojsk nie oznacza zakończenia okupacji.
 - d. Wrogie wystąpienia i przejawy ruchu oporu mieszkańców terytoriów okupowanych, bez względu na ich natężenie, również nie oznaczają zakończenia okupacji.
3. Zakończenie okupacji
- Zakończenie okupacji może nastąpić na skutek utraty możliwości sprawowania funkcji rządowych przez państwo okupujące lub w wyniku uzgodnień politycznych (art. 6 GC IV 1949).

0573. Obowiązki państwa okupującego**OBOWIĄZKI PAŃSTWA OKUPUJĄCEGO**

- władza legislacyjna
- utrzymanie ładu i porządku

1. Ograniczenia w sprawowaniu władzy legislacyjnej państwa okupującego
 - a. Władza strony okupującej ma charakter czasowy, a wybór środków stosowanych do utrzymania tej władzy uzależniony jest w dużym stopniu od samego konfliktu zbrojnego. Jednakże fakt ten nie zwalnia władz państwa okupującego od utrzymania ładu, porządku i bezpieczeństwa publicznego oraz prawidłowego działania administracji na terenach okupowanych (art. 64 GC IV 1949).
 - b. Na terytorium okupowanym powinny nadal obowiązywać dotychczasowe przepisy prawne. Uchylone lub zawieszane mogą zostać jedynie te przepisy, które zagrażają bezpieczeństwu państwa okupującego lub stanowią przeszkodę dla przestrzegania MPHKZ (art. 43 Hague Reg 1907, art. 64 GC IV 1949).
 - c. Strona okupująca może ustanowić własne podmioty władzy administracyjnej, jeśli wymaga tego konieczność wojskowa lub wynika to z obowiązku utrzymania ładu i porządku publicznego.
2. Utrzymanie ładu i porządku publicznego. Państwo okupujące zobowiązane jest do przywrócenia i utrzymania ładu oraz porządku publicznego a terytorium okupowanym. IV konwencja genewska nakłada na nie również określone obowiązki w stosunku do ludności cywilnej zamieszkującej okupowane terytorium (art. 43 Hague Reg 1907).

3. Kazus – okupacja wojenna

W czasie zamieszek na okupowanym Zachodnim Brzegu Jordanu dochodzi do ostrych starć między wojskiem i policją Izraela a Arabami. Władze Izraela dokonują licznych aresztowań uczestników zamieszek i demonstracji.

Pytanie. Jak w świetle prawa humanitarnego mogą postępować władze okupacyjne wobec rozruchów na okupowanych terytoriach? Jaki status przysługuje zatrzymanym bojownikom arabskim?

Odpowiedź. Według GC IV 1949 władze okupacyjne są zobowiązane do zapewnienia porządku i bezpieczeństwa na terytorium, na którym tymczasowo sprawują władzę. Natomiast ludność tam zamieszkująca, w tym także wspomniani w kazusie bojownicy arabscy, ma status ludności cywilnej. Państwo okupacyjne może wprowadzić odpowiednie przepisy karne, aby utrzymać porządek i bezpieczeństwo, w tym również zapobiec ewentualnym zamieszkom, ukarać winnych ich wywołania czy też biorących w nich udział. Jednak w stosunku do osoby postawionej przed sądem muszą być zapewnione wszelkie gwarancje procesowe (art. 64 i 66-77 GC IV 1949).

0574. Zasady obowiązujące na terytorium okupowanym

ZASADY OBOWIĄZUJĄCE NA TERYTORIUM OKUPOWANYM

- prawa ludności terytoriów okupowanych
- środki kontroli
- nabór do armii
- praca przymusowa
- pełnienie funkcji publicznych
- opuszczenie przez cudzoziemców

1. Prawa ludności terytoriów okupowanych

- a. Osoby podlegające ochronie mają we wszelkich okolicznościach prawo do poszanowania ich honoru, praw rodzinnych, przekonań i praktyk

religijnych, zwyczajów i obyczajów. Będą one zawsze traktowane w sposób humanitarny i chronione, zwłaszcza przed aktami gwałtu i zastraszania, przed zniewagami i ciekawością publiczną.

- b. Kobiety będą specjalnie chronione przed wszelkimi zamachami na ich cześć, zwłaszcza przed gwałtem, zmuszaniem do prostytucji i wszelką obrazą wstydlivości.
 - c. Z uwzględnieniem szczegółowych regulacji dotyczących stanu zdrowia, wieku i płci osoby pozostające pod ochroną będą traktowane przez stronę konfliktu, w której władzy się znalazły, z takimi samymi względami i bez żadnej różnicy, zwłaszcza z powodu rasy, religii lub przekonań politycznych (art. 27 GC IV 1949).
2. Środki kontroli ludności terytoriów okupowanych
- a. Władze wojskowe terytoriów okupowanych mają prawo sprawować funkcje policyjne, a także chronić własne bezpieczeństwo.
 - b. Bezwzględnie zabronione jest stosowanie niżej wymienionych środków kontroli ludności cywilnej:
 - przymusu fizycznego lub moralnego, w szczególności w celu uzyskania informacji;
 - środków powodujących cierpienia fizyczne;
 - represaliów lub kar zbiorowych za czyny niepopołnione osobiście, lecz przez innych członków społeczności okupowanego terytorium;
 - przymusowych przesiedleń masowych lub indywidualnych, jak również deportacji osób objętych ochroną (art. 31 - 33 i 49 GC IV 1949).

3. Przymusowy nabór do armii

Państwo okupujące nie może zmusić osób podlegających ochronie do służby w swoich siłach zbrojnych. Wszelki nacisk lub propaganda zmierzające do dobrowolnego wstąpienia do nich są zabronione. Wszelkie próby przymusu dotyczące takiego naboru są rażącym naruszeniem GC IV 1949 [art. 51 (1) GC IV 1949].

4. Praca przymusowa

- a. Strona okupująca może zmuszać do pracy tylko te osoby podlegające ochronie, które przekroczyły wiek 18 lat, i tylko do prac koniecznych dla potrzeb armii okupacyjnej lub służb o charakterze publicznym w zakresie wyżywienia, schronienia, odzieży, transportu lub ochrony zdrowia ludności terytoriów okupowanych.
- b. Osoby podlegające ochronie nie mogą być zmuszane do żadnej pracy, która wiązałaby się z braniem udziału w działaniach wojennych [art. 51 (2) GC IV 1949].

5. Pełnienie funkcji publicznych

Państwo okupujące jest administratorem terytorium okupowanego. W związku z tym może usuwać ze stanowisk osoby pełniące funkcje publiczne, również sędziów. Jednakże strona okupująca nie może nakładać sankcji innych niż usunięcie ze stanowiska na funkcjonariuszy publicznych, którzy odmówią wykonywania swoich obowiązków ze względu na swoje sumienie (art. 54 GC IV 1949).

6. Osoby niebędące obywatelami państwa znajdującego się pod okupacją mogą skorzystać z prawa do opuszczenia tego terytorium na warunkach ustalonych przez państwo okupujące (art. 48 GC IV 1949).

PODROZDZIAŁ X – EGZEKWOWANIE MPHKZ

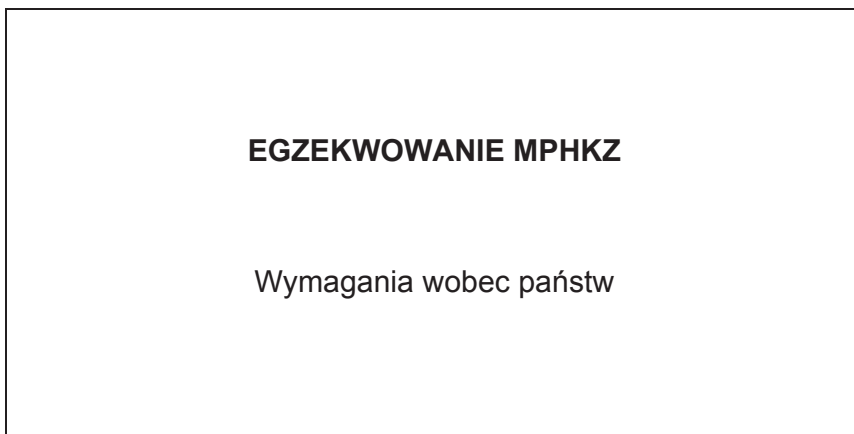
0575. Opis zajęć

Z tego tematu należy przeszkolić wszystkie grupy szkoleniowe. Temat podzielony jest na następujące zagadnienia:

- wymagania wobec państw,
- odpowiedzialność dowódców,
- odpowiedzialność podmiotów indywidualnych,
- zbrodnie wojenne,
- problematyka rozkazu wojskowego.

Przedstawienie przypadków związanych z tematem wykracza poza minimalne wymagania szkoleniowe, ale wynika z regulacji zawartych w decyzji 184/MON.

0576. Wymagania wobec państw

1. Państwa mają obowiązek:
 - a. nakładać na dowódców wojskowych – a tym samym na członków sił zbrojnych powierzonych ich dowództwu oraz na inne osoby podlegające ich władzy – obowiązek zapobiegania naruszeniom MPHKZ, a w przypadku naruszenia MPHKZ – obowiązek karania oraz powiadamiania o tym właściwych organów władzy [art. 87 (1) AP I 1977];

- b. wymagać od każdego z dowódców, który dowiedział się, że jego podwładni lub inne osoby podlegające jego władzy zamierzają naruszyć MPHJK lub już się tego dopuścili, aby poczynił kroki niezbędne do zapobieżenia tym naruszeniom i – w miarę potrzeby – wszczął postępowanie dyscyplinarne lub karne przeciwko sprawcom naruszeń [art. 87 (3) AP I 1977];
- c. wydać rozkazy i instrukcje zapewniające przestrzeganie MPHJK oraz nadzorować ich wykonanie (art. 1 Hague Reg 1907, art. 80 AP I 1977);
- d. rozpowszechnić MPHJK zarówno w czasie pokoju, jak i wojny (art. 47 GC I 1949, art. 48 GC II 1949, art. 127 GC III 1949, art. 144 GC IV 1949, art. 83 AP I 1977, art. 19 AP II 1977);
- e. wymagać od dowódców wojskowych, żeby członkowie sił zbrojnych znajdujący się pod ich dowództwem znali swoje obowiązki wynikające z regulacji zawartych w MPHJK (art. 87 AP I 1977);
- f. zapewnić, w razie potrzeby, dostęp do doradców prawnych, którzy mogliby udzielać porad dowódcom odpowiedniego poziomu w zakresie zastosowania MPHJK oraz prowadzenia z tego prawa wszystkich członków sił zbrojnych (art. 82 AP I 1977);
- g. wprowadzić taki system prawny, który skutecznie zapobiegałby próbom naruszenia MPHJK, i w którym próby jego naruszenia podlegałyby karze, sankcjom i jurysdykcji sądowej (art. 49 GC I 1949, art. 50 GC II 1949, art. 129 GC III 1949, art. 146 GC IV 1949).

0577. Odpowiedzialność dowódców**ODPOWIEDZIALNOŚĆ DOWÓDCÓW**

Dowódcy są odpowiedzialni za zapobieganie naruszeniom MPHKZ.

1. Odpowiedzialność dowódców

- a. Dowódcy są odpowiedzialni za zapobieganie próbom naruszania MPHKZ oraz za podejmowanie odpowiednich czynności w przypadku takich naruszeń w celu ukarania sprawców (art. 49 GC I 1949, art. 50 GC II 1949, art. 129 GC III, art. 146 GC IV 1949).
- b. Zaniechanie działania – naruszenie MPHKZ popełnione przez podwładnego nie zwalnia jego przełożonych od odpowiedzialności karnej lub odpowiednio dyscyplinarnej, jeżeli wiedzieli lub byli w posiadaniu informacji, które pozwalały im wnioskować w danych okolicznościach, że podwładny popełnia lub popełnił takie naruszenie, i jeżeli nie poczynili wszelkich praktycznie możliwych kroków w celu zapobieżenia takiemu naruszeniu lub ukaraniu za nie (art. 86 AP I 1977).

Nota: z kolejnych punktów tego zagadnienia należy przeszkolić podoficerów i oficerów.

2. Obowiązki dowódców:

- a. zapobieganie naruszeniom MPHKZ, a w przypadku ich wystąpienia – karanie i powiadamianie o tych naruszeniach właściwych organów władzy;

- b. stosownie do zakresu odpowiedzialności – dokładanie wszelkich starań, żeby członkowie sił zbrojnych znajdujący się pod ich dowództwem znali swoje obowiązki wynikające z MPHKZ (art. 87 AP I 1977);
 - c. po dowiedzeniu się, że jego podwładni lub inne osoby podlegające jego władzy zamierzają naruszyć MPHKZ lub już się tego dopuścili MPHKZ – podjęcie niezbędnych kroków do zapobieżenia tym naruszeniom i – w miarę potrzeby – wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub karnego przeciwko sprawcom takich naruszeń [art. 87 (3) AP I 1977].
3. Odpowiedzialność karna
- a. Artykuł 28. Statutu MTK 1998 sankcjonuje odpowiedzialność karną dowódcy lub innej osoby działającej faktycznie jako dowódca wojskowy za zbrodnie objęte jurysdykcją MTK, popełnione przez siły zbrojne pozostające pod jego rzeczywistym dowództwem i kontrolą bądź rzeczywistą władzą i kontrolą, na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad siłami zbrojnymi, jeżeli:
 - tenże dowódca wojskowy lub inna osoba wiedziała albo, biorąc pod uwagę okoliczności w danym czasie, powinna była wiedzieć, że siły zbrojne popełniały zbrodnie czy zmierzały do popełnienia takich zbrodni;
 - tenże dowódca wojskowy lub inna osoba nie podjęła wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków będących w jej mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego.
 - b. Artykuł 28. Statutu MTK 1998 sankcjonuje również odpowiedzialność karną przełożonych (przywódców cywilnych) w odniesieniu do stosunków zwierzchnictwa i podległości innych niż pełnienie obowiązków dowódcy wojskowego. Przełożony ponosi odpowiedzialność karną za zbrodnie objęte jurysdykcją MTK popełnione przez podwładnych znajdujących się pod jego faktyczną władzą i kontrolą, a doszło do nich na skutek niewykonywania przez niego należytej kontroli nad podwładnymi, jeżeli:

- przełożony wiedział albo świadomie zlekceważył informację, która wyraźnie wskazywała na to, że podwładni popełniali lub zmierzali do popełnienia takich zbrodni;
 - takie zbrodnie dotyczyły działalności objętej rzeczywistą odpowiedzialnością i kontrolą przełożonego;
 - przełożony nie podjął wszystkich niezbędnych i rozsądnych środków pozostających w jego mocy w celu zapobieżenia lub powstrzymania od popełnienia takich zbrodni albo skierowania sprawy do właściwych organów postępowania karnego.
- c. W Polsce stosowne przepisy dotyczące zakresu odpowiedzialności dowódców wojskowych i innych przełożonych zgodnie z brzmieniem artykułu 28 MTK zawiera rozdział XVI kodeksu karnego (art. 126b).

0578. Odpowiedzialność podmiotów indywidualnych

ODPOWIEDZIALNOŚĆ PODMIOTÓW INDYWIDUALNYCH

Każdy odpowiada za zbrodnie które popełnił,
lub w których współuczestniczył.

1. Odpowiedzialność podmiotów indywidualnych
 - a. Podmioty indywidualne (osoby indywidualne) również podlegają odpowiedzialności za naruszenia MPHKZ. W związku z tym zgodnie z regulacjami MPHKZ każde państwo ma obowiązek ścigania osoby, którą podejrzewa się o popełnienie zbrodni wojennych i postawienia jej przed sądem krajowym z zachowaniem praw oskarżonego do uczciwego procesu i obrony (art. 49 GC I 1949, art. 50 GC II 1949, art. 129 GC III 1949, art. 146 GC IV 1949).

- b. Zgodnie z art. 25 Statutu MTK z 1998 r. indywidualnej odpowiedzialności karnej i karze za zbrodnie objęte jurysdykcją MTK podlega osoba, która:
- popełnia taką zbrodnię sama, wspólnie z inną osobą albo za pośrednictwem innej osoby bez względu na to, czy ta inna osoba ponosi odpowiedzialność karną;
 - namawia, nakłania do popełnienia takiej zbrodni bądź ją zleca (przypadek jej dokonania, jak i usiłowania);
 - w celu ułatwienia popełnienia takiej zbrodni pomaga, podżega bądź w inny sposób przyczynia się do dokonania lub usiłowania, włącznie z dostarczeniem środków do jej popełnienia,
 - w jakikolwiek inny sposób przyczynia się do dokonania lub usiłowania takiej zbrodni przez grupę osób działających we wspólnym celu – przy czym takie przyczynienie się musi być zamierzone oraz musi zostać podjęte w celu ułatwienia działalności przestępczej lub przestępczego celu grupy, jeżeli działalność lub cel obejmuje popełnienie zbrodni podlegającej jurysdykcji Trybunału albo zostać podjęte ze świadomością zamiaru popełnienia zbrodni przez grupę.
- c. Wykonywanie rozkazów przełożonych samo w sobie nie zwalnia podwładnych od indywidualnej odpowiedzialności karnej osób fizycznych za popełnione czyny.
- d. W Polsce rozdział XVI kodeksu karnego zawiera stosowne przepisy dotyczące zakresu indywidualnej odpowiedzialności karnej osób fizycznych zgodnie z brzmieniem art. 25 Statutu MTK.
2. Kazus – rozkaz a łamanie MPHKZ

Podczas wojny w Bośni i Hercegowinie miały miejsce masowe egzekucje dokonywane na cywilnej ludności muzułmańskiej m.in. przez oddziały Serbów bośniackich. Jeden z takich żołnierzy – Dražen Erdemović – został postawiony przed Międzynarodowym Trybunałem Karnym dla byłej Jugosławii mającym za zadanie osądzenie winnych naruszeń międzynarodowego prawa

humanitarnego popełnianych w byłej Jugosławii. Żołnierz ten tłumaczył swoje czyny wykonywaniem rozkazów dowództwa.

Pytanie. Czy zwalnia go to, a jeśli tak, to w jakim stopniu, od odpowiedzialności przed trybunałem międzynarodowym?

Odpowiedź. Na państwach-stronach konwencji genewskich ciąży obowiązek ścigania wszelkich naruszeń MPHKZ, a zwłaszcza tych o najpoważniejszym charakterze. Obowiązek ten zawarty jest w postanowieniach każdej z czterech konwencji genewskich z 1949 roku. Uzupełnieniem dla nich są postanowienia art. 85-87 AP I 1977. Jednakże ogólną zasadę dotyczącą odpowiedzialności za zbrodnie wojenne i odnoszącą się do sytuacji opisanej w kazusie można znaleźć w prawie zwyczajowym, a dokładniej w zasadach norymberskich sformułowanych na podstawie karty i wyroku Międzynarodowego Trybunału Wojskowego w Norymberdze, stanowiącej załącznik do *Porozumienia międzynarodowego w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej*, podpisanego w Londynie dnia 8 sierpnia 1945 r. Jedną z tych zasad (nr 4) stanowi, że działanie na rozkaz rządu lub przełożonego nie zwalnia od odpowiedzialności w płaszczyźnie prawa międzynarodowego, lecz ta okoliczność może wpłynąć na złagodzenie kary, jeżeli wymaga tego dobro wymiaru sprawiedliwości. Reguła ta została powtórzona w art. 7 pkt 4 statutu MTK dla byłej Jugosławii. Takie złagodzenie mogłoby mieć miejsce na przykład w przypadku, gdyby bezpośrednio grożono sprawcy zbrodni, że jeśli danego czynu nie popełni, to on albo jego najbliżsi pozbawieni zostaną życia. Nadal jednak nie zwalnia go to od odpowiedzialności karnej.

0579. Zbrodnie wojenne**ZBRODNI WOJENNE**

- ciężkie naruszenia norm MPHKZ
- inne naruszenia MPHKZ

1. Naruszenia norm MPHKZ mogą skutkować popełnieniem czynów noszących znamiona zbrodni wojennych – jeżeli są to ciężkie naruszenia, o których mowa w GC I-IV 1949 i AP I 1977.
2. Ciężkie naruszenia norm MPHKZ (zbrodnie wojenne)
 - a. Zbrodnie wojenne podlegają jurysdykcji karnej i nie podlegają przedawnieniu³⁴.
 - b. Poniżej wymieniono czyny popełnione przeciwko osobom lub obiektom chronionym, stanowiące przykład ciężkiego naruszenia zapisów wszystkich konwencji genewskich z 1949 r. (art. 50 GC I, art. 51 GC II, art. 130 GC III, art. 147 GC IV 1949):
 - umyślne zabójstwo;
 - torturowanie lub nieludzkie traktowanie;
 - doświadczenia biologiczne;
 - rozmyślne powodowanie cierpienia;
 - rozmyślne powodowanie ciężkich uszkodzeń ciała lub zdrowia;
 - niszczenie i przywłaszczanie sobie mienia lub wyrządzanie szkód w mieniu, obiektach chronionych lub dobrach kultury,

³⁴ Kodeks karny – rozdział XI Przedawnienie – art. 105 §1 Przepisów art. 101–103 nie stosuje się do zbrodni przeciwko pokojowi, ludzkości i przestępstw wojennych. (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.).

- nieusprawiedliwione koniecznością wojskową i dokonywane na wielką skalę w sposób bezprawny i samowolny;
- przymusowe wcielanie jeńców wojennych lub osób cywilnych do sił zbrojnych przeciwnika;
 - rozmyślne pozbawianie jeńców lub osób podlegających ochronie prawa do bezstronnych procesów karnych;
 - bezprawne przesiedlanie lub deportacja;
 - bezprawne pozbawianie wolności (przetrzymywanie) osób podlegających ochronie;
 - branie zakładników.
- c. Na mocy AP I 1977 do ww. dodano następujące czyny, które również uznano za zbrodnie wojenne [art. 11 (1-2) i 85 AP I 1977]:
- poddawanie osób chronionych zabiegom medycznym, które nie są uzasadnione ich stanem zdrowia ani nie są zgodne z powszechnymi standardami medycznymi, jakie strona stosująca takie leczenie zastosowałaby w podobnych warunkach medycznych wobec swoich własnych obywateli niepozbawionych wolności;
 - dokonywanie okaleczeń fizycznych, doświadczeń medycznych lub naukowych, pobieranie tkanek lub organów do transplantacji.
- d. Zgodnie z art. 85 (3) AP I 1977 czyny wymienione poniżej – popełnione z winy umyślnej, pociągające za sobą śmierć albo powodujące poważne uszkodzenia ciała lub utratę zdrowia – również stanowią zbrodnie wojenne:
- czynienie ludności cywilnej lub osób cywilnych celem ataku;
 - podejmowanie ataku bez rozróżnienia, dotykającego ludność cywilną lub dobra o charakterze cywilnym ze świadomością, że taki atak wywoła straty w życiu ludzkim, ranienie osób cywilnych oraz szkody w dobrach cywilnych;

- podejmowanie ataku przeciwko obiektom, urządzeniom i instalacjom ze świadomością, że taki atak spowoduje straty w życiu ludzkim, ranienie osób cywilnych lub szkody w dobrach cywilnych;
 - czynienie celem ataku miejscowości niebronionych i stref zdemilitaryzowanych;
 - czynienie celem ataku osoby, o której wiadomo, że jest niezdolna do walki;
 - wiarołomne używanie znaku rozpoznawczego Czerwonego Krzyża, Czerwonego Półksiężyca lub innych znaków ochronnych.
- e. Dodatkowo, zgodnie z art. 85 (4) AP I 1977, za zbrodnie wojenne uważa się poniższe czyny popełnione umyślnie i z naruszeniem GC I-IV 1949 lub tego protokołu:
- przeniesienie przez państwo okupujące części swojej ludności cywilnej na terytorium, które okupuje;
 - deportacja lub przeniesienie wewnątrz bądź poza terytorium okupowane całości lub części ludności tego terytorium;
 - wszelkie nieusprawiedliwione opóźnianie repatriacji jeńców wojennych lub osób cywilnych;
 - praktyka apartheidu oraz inne nieludzkie i poniżające praktyki oparte na dyskryminacji rasowej i stanowiące znieważenie godności ludzkiej;
 - kierowanie ataków przeciwko pomnikom historycznym, dziełom sztuki lub wyraźnie rozpoznanym miejscom kultu religijnego, które stanowią dziedzictwo kulturalne lub duchowe narodów i którym przyznana została ochrona szczególna na mocy odrębnego porozumienia, powodujących przez to ich zniszczenie na dużą skalę (gdy te pomniki historyczne, dzieła sztuki i miejsca kultu religijnego nie są położone w bezpośredniej bliskości celów wojskowych);
 - pozbawienie osoby chronionej przez konwencje lub protokół prawa do należytego i bezstronnego jej osądzenia.

3. Inne naruszenia MPHKZ

- a. Strony konfliktu powinny karać za ciężkie naruszenia norm MPHKZ, a także poczynić niezbędne kroki w celu zwalczania i zapobiegania innym naruszeniom MPHKZ nienoszącym ciężkich znamion [art. 86 (1) AP I 1977].
- b. W Polsce zakres odpowiedzialności karnej za inne naruszenia MPHKZ zawarto w rozdziale XVI kodeksu karnego.

0580. Problematyka rozkazu wojskowego

PROBLEMATYKA ROZKAZU WOJSKOWEGO

- odmowa wykonania rozkazu
- wymuszenie posłuchu
- rozkaz przestępczy

1. Szkolenie z tego tematu wynika z decyzji 184/MON.
2. Możliwość odmowy wykonania rozkazu
 - a. Wykonywanie rozkazów przełożonych samo w sobie nie zwalnia podwładnych od indywidualnej odpowiedzialności karnej osób fizycznych za popełnione czyny.
 - b. Obowiązujący w Polsce kodeks karny w art. 318 stanowi, że nie popełnia przestępstwa żołnierz, który dopuszcza się czynu zabronionego będącego wykonaniem rozkazu, chyba że wykonując rozkaz, umyślnie popełnia przestępstwo.
 - c. Oczywistość popełnienia przestępstwa nie wyłącza odpowiedzialności, np. polecenie dokonania kradzieży nie wyłącza odpowiedzialności, ponieważ jest oczywiste, że taki czyn jest zabroniony.

- d. Za sprawstwo odpowiada nie tylko ten, kto wykonuje czyn zabroniony sam albo wspólnie i w porozumieniu z inną osobą, ale także ten kto kieruje wykonaniem czynu zabronionego przez inną osobę.
 - e. Jeśli rozkaz poleca wykonanie przestępstwa, to nie popełnia przestępstwa żołnierz, który odmawia wykonania rozkazu albo go nie wykonuje. W przypadku wykonania rozkazu niezgodnie z jego treścią w celu istotnego zmniejszenia szkodliwości czynu sąd może zastosować nadzwyczajne złagodzenie kary lub odstąpić od jej wymierzenia.
3. Możliwość wymuszenia posłuchu dla rozkazu wydanego przez przełożonego
- a. Za niewykonanie lub odmowę wykonania rozkazu, gdy jego wykonanie nie oznacza dokonania przestępstwa, grozi odpowiedzialność karna.
 - b. Kontratyp ostatecznej potrzeby wojskowej (art. 319 §1 kk) legalizuje zastosowanie przez przełożonego lub uprawnionego do wydania rozkazu żołnierza starszego stopniem środków niezbędnych do wymuszenia na podwładnym posłuszeństwa dla wydanego rozkazu. Jest to sytuacja wyjątkowa, określana pojęciem ostatecznej potrzeby wojskowej, polegająca w szczególności na zastosowaniu środków przymusu wobec odmawiającego wykonania rozkazu lub stawiającego opór podwładnego. Do pewnego stopnia jest ona zbliżona do działania w warunkach stanu wyższej konieczności, gdyż polega na naruszeniu dobra osobistego podwładnego żołnierza, jeżeli jest to niezbędne dla ratowania innego dobra, jakim jest podporządkowanie (karność) podwładnych żołnierzy, bez czego wojsko, oparte na zasadzie dyscypliny, nie może prawidłowo funkcjonować.
4. Rozkaz sprzeczny z prawem międzynarodowym – rozkaz przestępczy
- a. Rozwiązanie negujące rozkaz jako okoliczność wyłączającą odpowiedzialność karną przyjął w art. VIII MTK, który sądził w Norymberdze w 1945³⁵. Przyjęto, że ani rozkaz, ani polecenie władzy

³⁵ Patrz: *Porozumienie międzynarodowe w przedmiocie ścigania i karania głównych przestępców wojennych Osi Europejskiej*, 1945.

państwowej nie wyłączają odpowiedzialności karnej wykonawców za zbrodnie podlegające osądowi przez MTK. Rozkaz lub polecenie mogą wpływać na złagodzenie kary, jeśli MTK uzna, że jest to sprawiedliwe.

- b. Dekret PKWN z 31.08.1944 – przyjął identyczną zasadę w art. 5 – zbrodnie faszystowsko-hitlerowskich zbrodniarzy. Było to prekursorskie rozwiązanie polskiej myśli prawnej.
 - c. Patrz również kasus w sekcji 0571.
5. Problematyka rozkazu zawarta jest również w *Regulaminie ogólnym Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*.

ZAŁĄCZNIK A**ZNAKI ROZPOZNAWCZE**

W tabeli A-1 zamieszczono znaki rozpoznawcze wraz z ich nazwami.

Tabela A-1. Znaki rozpoznawcze (1 z 2).

Znak	Nazwa znaku	Znak	Nazwa znaku
	znak Czerwonego Krzyża		międzynarodowy znak specjalny dla budowli i urzędów zawierających niebezpieczne siły
	znak Czerwonego Półksiężyca		znak miejsc internowania
	Czerwony Kryształ (znak Trzeciego Protokołu)		znak obozu jeńców wojennych
	flaga parlamentarza, biała flaga		międzynarodowy znak rozpoznawczy obrony cywilnej

Tabela A-1. Znaki rozpoznawcze (2 z 2).

Znak	Nazwa znaku	Znak	Nazwa znaku
	logo MKCK		logo MRCKiCP
	logo PCK		logo Międzynarodowej Federacji Stowarzyszeń Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca
	znak rozpoznawczy dóbr kultury objętych ochroną ogólną		znak rozpoznawczy dóbr kultury objętych ochroną specjalną
	znak strefy sanitarnej i bezpieczeństwa		znak (flaga) Organizacji Narodów Zjednoczonych
	znak ostrzegawczy dla obszarów zaminowanych		

LISTA AKRONIMÓW I SKRÓTÓW

CBD SWD	<i>Lessons Learn Data Base</i>	centralna baza danych Systemu Wykorzystania Doświadczeń
kk		kodeks karny
MKCK	<i>International Committee of the Red Cross</i>	Międzynarodowy Komitet Czerwonego Krzyża
MPHKZ	<i>Law of Armed Conflict</i>	Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych
MRCKiCP	<i>International Red Cross and Red Crescent Movement</i>	Międzynarodowy Ruch Czerwonego Krzyża i Czerwonego Półksiężyca
MTK	<i>International Criminal Court</i>	Międzynarodowy Trybunał Karny
NATO	<i>North Atlantic Treaty Organization</i>	Organizacja Traktatu Północnoatlantyckiego
ONZ	<i>United Nations</i>	Organizacja Narodów Zjednoczonych
PCK	<i>The Polish Red Cross</i>	Polski Czerwony Krzyż
POW	<i>Prisoners of War</i>	jeńcy wojenni
ROE	<i>Rules of Engagement</i>	zasady użycia siły
SG WP	<i>General Staff of the Polish Armed Forces</i>	Sztab Generalny Wojska Polskiego
STANAG	<i>Standardization Agreement</i>	porozumienie standaryzacyjne
SZ RP	<i>Polish Armed Forces</i>	Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej

STRONA PUSTA

WYKAZ DOKUMENTÓW ŹRÓDŁOWYCH

Akty prawne:

1. *Decyzja nr 184/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 czerwca 2012 roku, w sprawie organizacji systemu kształcenia i szkolenia z „Międzynarodowego Prawa Humanitarnego Konfliktów Zbrojnych” w resorcie obrony narodowej (Dz.Urz. MON z 2012 r., poz. 221 z późn. zm.)*
2. *Drugi protokół do Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, 1999 (Dz.U. z 2012, poz. 248)*
3. *Karta Narodów Zjednoczonych, 1945 (Dz.U. z 1947 Nr 23, poz. 90 z późn. zm.)*
4. *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 1997 Nr 78, poz. 483, z późn. zm.)*
5. *Konwencja dotycząca praw i obowiązków mocarstw i osób neutralnych w razie wojny lądowej, 1907 (Dz.U. z 1927 Nr 21 poz. 163)*
6. *Konwencja dotycząca praw i zwyczajów wojny lądowej, Haga 1907 oraz Regulamin dotyczący praw i zwyczajów wojny lądowej stanowiący załącznik do konwencji (Dz.U. z 1927 Nr 21, poz. 161)*
7. *Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego wraz z Regulaminem wykonawczym do tej Konwencji oraz Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, 1954, (Dz.U. z 1957 Nr 46, poz. 212 z późn. zm.)*
8. *Konwencja o niestosowaniu przedawnienia wobec zbrodni wojennych i zbrodni przeciw ludzkości, 1968 (Dz.U. z 1970 Nr 26, poz. 208 z późn. zm.)*
9. *Konwencje o ochronie ofiar wojny (GC I 1949, GC II 1949, GC III 1949, GC IV 1949), 1949 (Dz.U. z 1956 Nr 38, poz. 171 z późn. zm.)*
10. *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji i gromadzenia zapasów broni bakteriologicznej (biologicznej) i toksycznej oraz o ich zniszczeniu, 1972 (Dz.U. z 1976 Nr 1, poz. 1)*
11. *Konwencja o zakazie użycia, składowania, produkcji i przekazywania min przeciwpiechotnych oraz o ich zniszczeniu, 1997 (Dz.U. z 2013, poz. 323)*
12. *Konwencja o zakazie prowadzenia badań, produkcji, składowania i użycia broni chemicznej oraz o zniszczeniu jej zapasów, 1993 (Dz.U. z 1999 Nr 63, poz. 703)*

13. *Konwencja o zakazie lub ograniczeniu użycia pewnych broni konwencjonalnych, które mogą być uważane za powodujące nadmierne cierpienia lub mające niekontrolowane skutki wraz z załącznikami*, 1980 (Dz.U. z 1984 Nr 23, poz. 104 z późn. zm.)
14. *Konwencja o zakazie używania technicznych środków oddziaływania na środowisko w celach militarnych lub jakichkolwiek innych celach wrogich*, 1977 (Dz.U. z 1978 Nr 31, poz. 132)
15. *Konwencja w sprawie zapobiegania i karania zbrodni ludobójstwa*, 1948 (Dz.U. z 1952 Nr 2, poz. 9 z późn. zm.)
16. *Protokoły dodatkowe do konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r.*, (Protokół I i II), 1977 (Dz.U. z 1992 Nr 41, poz. 175)
17. *Protokół dodatkowy do konwencji genewskich z dnia 12 sierpnia 1949 roku dotyczący przyjęcia dodatkowego znaku rozpoznawczego*, 2005 (Protokół Dodatkowy III) (Dz.U. z 2010 Nr 70, poz. 447)
18. *Protokół dotyczący zakazu używania na wojnie gazów duszących, trujących lub podobnych oraz środków bakteriologicznych*, 1925 (Dz.U. z 1929 Nr 28, poz. 278)
19. *Protokół fakultatywny do konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne*, 2000 (Dz.U. z 2007 Nr 91, poz. 608 z późn. zm.)
20. *Rzymski Statut Międzynarodowego Trybunału Karnego*, 1998 (Dz.U. z 2003, nr 78, poz. 708)
21. *Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r., Kodeks karny* (Dz.U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 z późn. zm.)

Publikacje zwarte:

1. Bzinkowski R.,
Żarkowski P. *Podręcznik do nauki prawa wojennego w siłach zbrojnych*, Departament Wychowania i Promocji Obronności Ministerstwa Obrony Narodowej, Warszawa 2006
2. Falkowski Z.,
Łubiński P.,
Marcinko M.,
Sałciński K.,
Żelichowski M. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2013
3. Bugajski D.,
Falkowski Z.,
Łubiński P.,
Marcinko M.,
Sałciński K.,
Żelichowski M. *Międzynarodowe Prawo Humanitarne Konfliktów Zbrojnych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2014
4. Krynojewski F. *Obrona cywilna Rzeczypospolitej Polskiej*, Difin, Warszawa 2012
5. Kulikowska M.,
Falkowski Z. *Znaki ochronne i oznaczenia w międzynarodowym prawie humanitarnym konfliktów zbrojnych*, Wojskowe Centrum Edukacji Obywatelskiej, Warszawa 2011
6. AAP-6 PL *Słownik terminów i definicji NATO*. Edycja 2014
7. STANAG 2449 ed.2 *ATrainP-2 (A), v. 1, Training in the Law of Armed Conflict*
8. Zespół Problemowy Komisji ds. Międzynarodowego Prawa Humanitarnego *II Raport o implementacji i upowszechnianiu międzynarodowego prawa humanitarnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, Ministerstwo Spraw Zagranicznych, Warszawa 2011

ARKUSZ ZMIAN

Numer zmiany	Nr stron wyłączonych/ włączonych	Nr wykreślonego, dodanego lub zmienionego punktu	Data i podstawa wprowadzenia zmiany	Informacje uzupełniające (w tym zakres dokonanej zmiany)